

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821
18 ΒΙΒΛΙΑ

Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ Νο. 11

Σειρά: Ελληνική Επανάσταση 1821 - Βιβλίο 11
«Η Φιλική Εταιρεία»

Πάνος Χαρ. Μανιατόπουλος - Ιδιωτική Έκδοση – 2021

Πηγή: <https://greekworldhistory.blogspot.com/>

ΤΑ 18 ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

1. Η ΕΘΝΕΓΕΡΣΙΑ - ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

2. Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ (8 Μαΐου 1821)

3. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΤΟ 1822 ΚΑΙ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΗΣ ΗΡΩΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

4. ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821

5. Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ (23 Σεπτεμβρίου 1821)

6. Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ (1826-27)

7. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ (1821-1831)

8. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ (1833-1863)

9. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1864 ΕΩΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ 1897

10. ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΤΗΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

11. Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

12. Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΗ (24/2/1821)

13. ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (1823-1825)

14. ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (1830-1832)

15. Η ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟ 1821 ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

16. Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΚΑΙ Δ. ΠΛΑΠΟΥΤΑ (30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1834)

17. Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΣΤΗ ΠΝΥΚΑ (7/10/1838)

18. Η ΝΑΥΠΛΙΑΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1η ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ – 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1862)

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
2. ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗ - ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΚΑΙ ΔΙΩΚΤΕΣ
3. ΔΙΩΚΤΕΣ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ
4. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΒΙΕΝΝΗΣ 1814 - 1815 ΑΥΣΤΡΟΥΓΓΑΡΙΑ
ΡΩΣΙΑ - ΠΡΩΣΙΑ - ΑΓΓΛΙΑ
5. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΡΟΡΡΑΥ 1820
6. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΛΑΙΒΑΧ 1821
7. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ
8. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΛΥΜΕΡΕΙΑ
9. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ
10. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΥΝΑΒΙΕΣ ΗΓΕΜΟΝΙΕΣ
11. Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
12. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
13. ΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ
14. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ - ΚΑΤΗΧΗΣΗ - ΙΕΡΑΡΧΙΑ
15. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΥΗΣΗΣ - ΟΡΚΟΣ
ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ
16. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΥΗΣΗΣ
17. Ο ΜΕΓΑΣ ΟΡΚΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
18. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΙΣΜΑΗΛΙ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1820)
19. ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

20. ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΚΑΙ ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
21. ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΑΡΧΗΓΟΥ
22. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21
23. ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ
24. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
25. ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821
26. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821
27. ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
28. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
29. Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ
30. ΟΙ ΜΑΧΕΣ ΤΟΥ ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΡΑΓΑΤΣΑΝΙΟΥ
31. Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ
32. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
33. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ
34. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ - ΗΠΕΙΡΟ
35. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΠΗΛΙΟ – ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΟΛΥΜΠΟ – ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
36. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
37. ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΠΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ
- 38. ΙΔΡΥΤΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ**
 - 38.1. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ
 - 38.2. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΞΑΝΘΟΣ
 - 38.3. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΩΦ
39. ΕΠΙΛΟΓΟΣ
40. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Όπως είναι γνωστό, όταν έπεσε η Πόλη (1453), το θλιβερό γεγονός αντιμετωπίστηκε μοιρολατρικά: «**Ήτανε θέλημα Θεού η Πόλη να Τουρκέψει**», είπαν πολλοί. Ακολούθησαν χρόνοι δύσκολοι και σκοτεινοί. Κατά το 18ο αιώνα οι Έλληνες που ζούσαν στις παροικίες, αλλά και πολλοί που ζούσαν στα παράλια του Ελλαδικού χώρου οικοδομούσαν οικονομική και πνευματική ακμή, που τους έδινε αυτοπεποίθηση. Παράλληλα οι εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο γεννούσαν κάποτε την ελπίδα ότι με την παρέμβαση κάποιων Ευρωπαίων ηγεμόνων, του Τσάρου ή του Ναπολέοντα, ήταν δυνατό να αποτινάξουν οι Έλληνες τον Τουρκικό ζυγό. Γρήγορα οι ελπίδες αυτές διαψεύδονταν και στη θέση τους καλλιεργούνταν σκέψεις τολμηρές αλλά και ρεαλιστικές ή πραγματοποιήσιμες: ότι μπορούν οι ραγιάδες, αν οργανωθούν σωστά και προετοιμαστούν ψυχικά, να διεκδικήσουν μόνοι τους τη λευτεριά. Οι Έλληνες της διασποράς επηρέασαν την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική ζωή του Ελληνικού κόσμου. Κατά την Οθωμανική περίοδο, βοήθησαν την πατρίδα τους, που αγωνιζόταν για την ελευθερία της...

Στο τέλος του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, οι Έλληνες έμποροι ταξίδευαν σε Ευρωπαϊκές χώρες. Σ' αυτές τις χώρες της Ευρώπης έφτιαχναν εμπορικούς σταθμούς και αργότερα παροικίες. Η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, το 1774 βοήθησε πολύ το Ελληνικό εμπόριο και τη μετανάστευση των Ελλήνων. Οι Έλληνες ταξίδευαν ελεύθερα προς τη νότια Ρωσία

και τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, Μολδαβία - Βλαχία, δηλαδή περίπου τη σημερινή Ρουμανία. Ίδρυσαν εμπορικούς σταθμούς στις όχθες του Δούναβη. Επειδή ο ποταμός ήταν πλωτός, μετέφεραν τα προϊόντα τους σ' όλη την Ευρώπη. Τα σημαντικότερα λιμάνια του Δούναβη ήταν το Γαλάτσι, η Βραΐλα και ο Σουλινάς.

Οι περισσότεροι Έλληνες κατοικούσαν στα τρία αυτά λιμάνια. Την ίδια περίοδο, οι εμπορικές πόλεις στις παραδουνάβιες ηγεμονίες άρχισαν να μεγαλώνουν. Έλληνες έρχονταν για να μείνουν μόνιμα, επειδή δεν μπορούσαν να αντέξουν τις δύσκολες συνθήκες στη χώρα τους. Έμποροι, λόγιοι και ιερείς ίδρυσαν Ελληνικές παροικίες στις παραδουνάβιες περιοχές της Μολδαβίας και της Βλαχίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι μεταναστεύσεις αυτές ήταν πολύ μεγάλες. Τις περισσότερες φορές οι χώρες υποδοχής βοηθούσαν τους Έλληνες να εγκατασταθούν στα εδάφη τους. Οι Ελληνικές κοινότητες στις παραδουνάβιες ηγεμονίες αναπτύχθηκαν κατά τον 18ο αιώνα, που είναι γνωστός και ως "**Αιώνας των Φαναριωτών**".

Εκείνη την εποχή οι Φαναριώτες διορίζονταν ηγεμόνες σ' αυτές τις περιοχές, δηλαδή στη Μολδαβία και στη Βλαχία. Πολλοί Έλληνες εγκαταστάθηκαν τότε στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Έκαναν εμπόριο και με τα χρήματα που κέρδισαν βοήθησαν τις Ελληνικές παροικίες. Οι Έλληνες συμμετείχαν στην οικονομική και πολιτιστική δραστηριότητα της χώρας που έμεναν. Ακολουθούσαν τους νόμους της και προσπαθούσαν να αποκτήσουν μία καλή θέση στην κοινωνία. Επίσης, διατηρούσαν με κάθε τρόπο τις αναμνήσεις τους από την πατρίδα. Η οικονομική δύναμη, που απέκτησαν τους έδωσε τη δυνατότητα να βοηθήσουν τους Έλληνες που ζούσαν στην Ελλάδα.

Εκείνη την εποχή, στην Ευρώπη είχε εξαπλωθεί ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός. Στις παροικίες, ο Ελληνισμός ήρθε σε επαφή με τις ιδέες του. Οι Έλληνες που ταξίδευαν στην Ευρώπη, μετέφεραν και διέδωσαν αυτές τις ιδέες στον Ελλαδικό χώρο. Έτσι δημιουργήθηκε, γύρω στα μέσα του 18ου αιώνα, ένα κίνημα που με τις ιδέες του Διαφωτισμού, ήθελε να

προετοιμάσει τον αγώνα για την ελευθερία. Το κίνημα αυτό αναπτύχθηκε πρώτα στις παροικίες. Στη συνέχεια, μεταφέρθηκε στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα και ονομάστηκε Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Οι Έλληνες πάροικοι ωφελήθηκαν από την επαφή τους με τη Χριστιανική Δύση.

Οι οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες στις χώρες που ζούσαν, τους βοήθησαν να καταλάβουν τη σημασία της ελευθερίας της Ελλάδας. Έτσι οι απόδημοι Έλληνες συνειδητοποίησαν το πολιτικό πρόβλημα της πατρίδας τους. Μορφώθηκαν και προσπάθησαν με την παιδεία να καλλιεργήσουν την εθνική συνείδηση των συμπατριωτών τους. Τα δυτικά κράτη έδιναν στους Έλληνες, που ζούσαν εκεί, πολλές ευκαιρίες για ειρηνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, ενώ οι υπήκοοι της Αυτοκρατορίας των Σουλτάνων και ειδικά οι Χριστιανοί ραγιάδες, δεν είχαν τέτοιες δυνατότητες.

Στις παροικίες ιδρύθηκαν τυπογραφεία, όπου τυπώνονταν βιβλία και εφημερίδες. Μέσα σ' αυτά μπορούσαν να διαβάσουν οι σκλαβωμένοι Έλληνες τις ιδέες του Διαφωτισμού αλλά και τις Ευρωπαϊκές εξελίξεις σ' όλους τους τομείς. Οι Έλληνες έμποροι και λόγιοι ταξίδευαν συχνά και μετέφεραν στην Οθωμανική Ανατολή τις ιδέες για ελευθερία και δημοκρατία. Εκείνοι έφερναν στην Ελλάδα βιβλία, και έτσι, οι Έλληνες ενημερώνονταν για αυτά που συνέβαιναν στο εξωτερικό. Οι πλούσιοι πάροικοι έφτιαξαν σχολεία στην Ελλάδα. Σ' αυτά δίδασκαν σοφοί δάσκαλοι, που μάθαιναν στους μαθητές και τις μαθήτριες ότι η δημοκρατία γεννήθηκε στην αρχαία Ελλάδα.

Επομένως, έπρεπε ν' αγωνιστούν με κάθε τρόπο για την ελευθερία τους και τη δημοκρατία. Οι Έλληνες των παροικιών βοήθησαν πολλούς νέους από την Ελλάδα να σπουδάσουν στα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Εκείνοι πρόσφεραν στη συνέχεια τις υπηρεσίες τους στην πατρίδα τους. Οι Έλληνες της Διασποράς βοήθησαν την Ελλάδα την περίοδο της Επανάστασης. Πάροικοι της κεντρικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Ρωσίας βοήθησαν υλικά και ηθικά τις εξεγέρσεις κατά των Οθωμανών και οργάνωσαν επαναστατικά κινήματα. Οι απόδημοι Έλληνες πλήρωσαν ακριβά τη συμμετοχή τους στην Επανάσταση, ένα

από τα πολλά παραδείγματα ήταν το μαρτυρικό τέλος του Ρήγα Φεραίου και των συντρόφων του.

Ακόμη, πολλοί Έλληνες σπουδαστές στην Ευρώπη θυσιάστηκαν στις πολεμικές συγκρούσεις στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και στην επαναστατημένη Ελλάδα. Γύρω στις αρχές

του 18ου αιώνα, οι Έλληνες ζήτησαν τη βοήθεια της Ρωσίας, έτσι, το 1770 έγινε επανάσταση με κέντρο την Πελοπόννησο. Η κινητοποίηση των Ελλήνων δεν ήταν μεγάλη, τα Ρωσικά πολεμικά πλοία, που συμμετείχαν με αρχηγούς τους αδερφούς Ορλώφ, ήταν λίγα κι έτσι, η επανάσταση, τελείωσε άδοξα. Στα

πλαίσια του διακαούς πόθου για αποτίναξη του Τουρκικού ζυγού και με σαφή την επίδραση των μυστικών εταιρειών της Ευρώπης, συναντιούνται το 1814 στην Οδησό τρεις Έλληνες και αποφασίζουν τη σύσταση μιας αυστηρά συνωμοτικής οργάνωσης.

Η οργάνωση αυτή θα προετοίμαζε τον ξεσηκωμό όλων των Ελλήνων. Συμβολικά είχε οριστεί η 14η Σεπτεμβρίου, επέτειος της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού, ως ημέρα ίδρυσης της. Πρόκειται για τον Νικόλαο Σκουφά, 35 χρόνων, από το Κομπότι της Άρτας, τον Εμμανουήλ Ξάνθο, 42 χρόνων, από την Πάτμο και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ, 26 χρόνων, από τα Γιάννενα. Και οι τρεις έχουν ήδη γίνει κοινωνοί των επαναστατικών ιδεών και του εταιρισμού.

Ο Σκουφάς είχε ιδιαίτερες επαφές με τον Κωνσταντίνο Ράδο, ο οποίος ήταν μνημένος στον Καρμποναρισμό. Ο Ξάνθος είχε μνηθεί σε τεκτονική Στοά της Λευκάδας («**Εταιρεία των Ελεύθερων Κτιστών**», της Αγίας Μαύρας), ενώ ο Τσακάλωφ είχε υπάρξει ιδρυτικό μέλος μιας Φιλανθρώπου Εταιρείας και γνώριζε την **οργάνωση του Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου**.

2. ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗ - ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΚΑΙ ΔΙΩΚΤΕΣ

Η Αναγέννηση στην Ευρώπη που ξεκίνησε στα μέσα του 15ου αιώνα στις Ιταλικές πόλεις του βορά της Ιταλικής χερσονήσου, επηρέασε σύντομα τη γειτονική Γαλλία και διαχύθηκε τους επόμενους δύο αιώνες στη Γερμανία, στις Κάτω χώρες καθώς και στην Αγγλία. Με την πτώση της Κωνσταντινούπολης η έξοδος των Βυζαντινών φιλοσόφων προς τη Δύση, μετέφερε συμπληρωματικά μέρος της Αρχαίας Ελληνικής παιδείας και φιλοσοφίας μαζί με την κουλτούρα και τη σκέψη του Βυζαντίου, συνεισφέροντας στην πνευματική της αναγέννηση Κύριοι εκπρόσωποι ήταν **ο Πλήθων Γεμιστός, Βησσαρίων, Γεώργιο**

Τραπεζούντιος κ.α.

Η Αναγέννηση δεν έφερε μόνο την εκπληκτική άνθηση στις τέχνες, ξεφεύγοντας από τη συντηρητική θρησκευτική παράδοση, αλλά και μία φιλελεύθερη ανθρωπιστική σκέψη μέσα από νέες φιλοσοφικές προτάσεις, περί ορθού λόγου, **Descartes, Bacon, Leibnitz, Locke, Spinoza κ.α.** Ταυτόχρονα έχουμε μία τεράστια ανάπτυξη θετικών επιστημών με πειραματικές αποδείξεις και αμφισβήτηση Newton, Galileo, Κοπέρνικου.. Η αντίδραση Θρησκείας και Αρχών ήταν λυσσαλέα, η διαπάλη αυτή διήρκεσε τουλάχιστον για ένα αιώνα. Ο 18ος αιώνας που θα διαδεχθεί τις κατακτήσεις της αναγέννησης θα ονομασθεί αιώνας του Διαφωτισμού και της αφύπνισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μετά από μακροχρόνιες απολυταρχικές και φεουδαρχικές διακυβερνήσεις, φάνηκαν οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες και το αίτημα για την αλλαγή της απάνθρωπης διακυβέρνησης και εκμετάλλευσης των λαών. Εκτός όμως από την απολυταρχία είχαμε και τις μακροχρόνιες κατακτήσεις των Οθωμανών στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, που ξεκίνησαν μετά τη μάχη του Κοσσυφοπεδίου (6 / 1389) και την Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως. Αυτή η ατελείωτη νύχτα γέννησε τα απελευθερωτικά επαναστατικά κινήματα, με προεξάρχουσα την Ελληνική επανάσταση. Έτσι γεννήθηκε και ο εταιρισμός.

Με το πρόσχημα συντεχνιών, συντροφιών, πολιτιστικών και μορφωτικών συλλόγων άρχισαν να ιδρύονται μυστικές εταιρείες με σκοπό τη μετάδοση των νέων φιλελεύθερων ιδεών και τη σταδιακή διεκδίκηση πολιτικών Δικαιωμάτων. Οι εταιρείες αυτές δίδαξαν τις φιλοσοφικές σκέψεις των μεγάλων φιλοσόφων του 18ου αιώνα , ανέπτυξαν την κριτική σκέψη, χρησιμοποίησαν την προτροπή του Kant (**sapere aude - τόλμα να γνωρίζεις**) και έκαναν πράξη τις ιδέες. Ο Διαφωτισμός διαχώρισε τη στάση του από τη Βιβλική και Χριστιανική εξήγηση περί δημιουργίας του κόσμου και πρότεινε την έρευνα της επιστήμης και την αναζήτηση της αλήθειας όχι με μεταφυσικές και δογματισμούς.

Όλα ήταν ανοιχτά αναμένοντας μία επαλήθευση και απόδειξη.

Όμως ο Διαφωτισμός δεν παρέμεινε μόνο σε μία θεωρητική και πνευματική στάση, πρότεινε και δράση, έκανε τη σκέψη πράξη μέσα από επαναστατικές τακτικές και λύσεις. Και η ιστορία ξεκίνησε με την Αμερικανική και Γαλλική επανάσταση που απετέλεσαν το σύμβολο και την ελπίδα για το μέλλον όλων των υποδούλων λαών. Αυτή η ιδέα εκφράστηκε με το τρίπτυχο Ελευθερία - Ισότης - Αδελφότης. Μέσα λοιπόν σ' αυτό το νέο πλαίσιο που έφερε ο Διαφωτισμός και τη ρευστή κατάσταση της αμφισβήτησης και της αφύπνισης, θα εξετάσουμε την επίδραση που είχε στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τη Βαλκανική, ο Διαφωτισμός.

Ήδη κυρίαρχη και ισχυρή δύναμη της εποχής ήταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία, μία απολυταρχική δύναμη που ήλεγχε μια τεράστια περιοχή και που διαδέχτηκε τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Η μακροχρόνια κυριαρχία της βασίστηκε στην ανεκτικότητα και στην ελεύθερη άσκηση της θρησκευτικής πίστης των υπηκόων της. Παράλληλα χρησιμοποίησε ντόπιους προκρίτους για την είσπραξη και απόδοση των φόρων, ένοπλα σώματα για την τήρηση της τάξης, όχι κατ' ανάγκη Οθωμανούς. Τον 18ο αιώνα άρχισε να χρησιμοποιεί κυρίως Έλληνες μορφωμένους και πολύγλωσσους ως συμβούλους και μεταφραστές, αυτοί κυρίως ήταν από παλιές Βυζαντινές οικογένειες αριστοκράτες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης, οι αποκαλούμενοι Φαναριώτες.

Ονομαστές θα μείνουν στην ιστορία οι οικογένειες των **Γκίκα, Μαυροκορδάτων, Υψηλαντών, Καρατζάδων, Μαυρογένηδων κ.α που διορίστηκαν κατ' ευθείαν από τον Σουλτάνο**, ως οσποδάροι - ηγεμόνες στις επαρχίες της Μολδοβλαχίας και αλλού. Φαναριώτες και έμποροι, Έλληνες της διασποράς, σπούδαζαν, βίωναν και παρακολουθούσαν από κοντά τα φιλελεύθερα μηνύματα της εποχής. Ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός που έπαιξε τεράστια σημασία στην πορεία αφύπνισης του Ελληνισμού, ήταν η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή 1774, μεταξύ της νικήτριας Ρωσίας και ηττημένης Τουρκίας, όπου προβλεπόταν η προστασία των Χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Χάρις σ' αυτήν την ομπρέλα προστασίας, οι Έλληνες ανέπτυξαν ένα ναυτικό εμπορικό στόλο, πλούτισαν και ταξίδεψαν ξεφεύγοντας από τη μιζέρια της σκλαβιάς τους. Η συγκυρία ήταν καθοριστική για τη πορεία προς την απελευθέρωση. Η πρόσβαση έγινε πλέον εύκολη προς τα σημαντικότερα πνευματικά κέντρα της εποχής που ήταν διάσπαρτα στην Βόρεια Ιταλία, Βενετία, Πάδοβα, Πίζα, Λιβόρνο, στη Γαλλία το Παρίσι και η Μασσαλία, η Βιέννη της Αυστρίας και πολλές πόλεις των Γερμανικών κρατιδίων, Λειψία, Νυρεμβέργη, Hof, Furth κ.α. Οι Έλληνες της διασποράς εντασσόντουσαν σε εταιρείες θέλοντας να ανέβουν κοινωνικά και να μην αισθάνονταν παρίες.

Ταυτόχρονα όμως τα επαναστατικά μηνύματα ερχόντουσαν από παντού. Η φιλοσοφική σκέψη των Γάλλων κοινωτιστών Montesquieu, J.J. Rousseau, Diderot, Voltaire κ.α διαμόρφωνε πλέον μία νέα επαναστατική δυναμική. Έτσι γυρνώντας στην πατρίδα μετέφεραν το πνεύμα της αλλαγής και της ελευθερίας. Όλοι αυτοί όμως δεν είχαν τη δυνατότητα ελεύθερης διακήρυξης

των ιδεών τους γι' αυτό ίδρυσαν ή προσχώρουν σε μυστικές εταιρείες. Οι σοβαρότερες απ' αυτές ήταν τεκτονογενείς. Ήδη ο τεκτονισμός έκλεινε 100 χρόνια λειτουργίας, ιδρύθηκε το 1717 στην Αγγλία, με πολύ γρήγορη μετάδοση και επέκταση σχεδόν σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες.

Στη συνέχεια ο Τεκτονισμός συνδέθηκε, υιοθέτησε και συμπορεύτηκε με την φιλοσοφία του Διαφωτισμού. Το τρίπτυχο Ελευθερία - Ισότης - Αδελφότης μπήκε ως προμετωπίδα σε όλες τις Στοές, χώρους όπου γινόντουσαν οι συναντήσεις, η ανταλλαγή απόψεων και το κήρυγμα της ιδεολογίας, με την απαραίτητη ασφάλεια που εξασφαλιζόταν από τη γνώση μυστικών σημείων αναγνώρισης για την είσοδο στις συνεδρίες. Η τεκτονική διδασκαλία απείχε από μυστικιστές και μεταφυσικές δοξασίες. Στις Τεκτονικές Στοές λοιπόν έβρισκαν καταφύγιο όλα τα φιλελεύθερα πνεύματα της εποχής, πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τον αυτοπροσδιορισμό της ονομασίας των **Τεκτόνων ως, Free Masons, Frei Mauer, Ελευθεροτέκτονες.**

Αυτό αναφέρεται δίσημα, δηλαδή ως προς την ελεύθερη επιλογή να μνηθούν στον τεκτονισμό αλλά και στο κυρίαρχο πιστεύω του τεκτονισμού για την Ελευθερία. Παράλληλα και ανεξάρτητα ο Ελλαδικός χώρος προσέφερε τους δικούς του σημαντικούς διαφωτιστές που δίδαξαν κυρίως ως Διδάσκαλοι επηρεασμένοι από τις σπουδές τους στη Δύση, από τις μεταφράσεις φιλοσοφικών συγγραμμάτων και τέλος αντλώντας από την ύψιστη αρχαία Ελληνική γραμματεία μια μοναδική κληρονομιά, που εύκολα μπορούσαν να μελετήσουν και να παρουσιάσουν στους σύγχρονους καταπιεσμένους συμπολίτες τους. Η αλήθεια όμως είναι ότι οι Έλληνες διαφωτιστές δεν παρήγαγαν πρωτογενή φιλοσοφική σκέψη.

Της Επανάστασης του 1821 είχαν προηγηθεί αρκετές άλλες τοπικές εξεγέρσεις, με έναρξη ήδη από τον 15ο αιώνα και με τελευταία αυτή του Νικοτσάρα στη Βόρεια Ελλάδα. Μεγάλη ώθηση στην επιθυμία για ελευθερία έδωσαν από τον 18ο αιώνα ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και η Γαλλική Επανάσταση, καθώς και η άνθηση της οικονομίας και της παιδείας των Ελλήνων χάρη και σε παράγοντες όπως η άνοδος της Ρωσίας ως

μεγάλης δύναμης, οι Ναπολεόντιοι πόλεμοι, κλπ. Υπό τις περιστάσεις αυτές αναπτύχθηκε το κίνημα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού 1750 - 1821 που προετοίμασε το έδαφος για την αποτίναξη του Τουρκικού ζυγού.

Στα πλαίσιά του φωτεινές μορφές θα επιχειρήσουν να μεταλαμπαδεύσουν στο υπόλοιπο γένος τις φιλελεύθερες ιδέες της εποχής και να το μορφώσουν, προκειμένου να ξεσηκωθεί και να διεκδικήσει τα δίκαιά του. Στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19 ου αιώνα δημιουργήθηκαν σε όλη την Ευρώπη μυστικές εταιρείες που είχαν διάφορους σκοπούς (κοινωνικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς, φιλανθρωπικούς κ.ά.). Στην Ιταλία ιδρύθηκαν δεκάδες τέτοιες εταιρείες, με πιο γνωστή αυτή των Καρμπονάρων. Επίσης, στην Ευρώπη είχε απλωθεί ο τεκτονισμός, απ' τον οποίο η Φιλική Εταιρεία διδάχτηκε τους τρόπους μύησης και τα μυστικά σημεία επικοινωνίας των μελών της.

Οι πρώτες Στοές που έχουν διαπιστωθεί ότι λειτούργησαν στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο, αναφέρονται στη Σμύρνη 1740 και Κωνσταντινούπολη 1747. Λίγο αργότερα στα Ιόνια νησιά και ιδιαίτερα στην Κέρκυρα "1781" όπου αναφέρονται ιδρυμένες από άλλες μητρικές Στοές της Ιταλίας , Βερόνα, με το όνομα η *Beneficenza* 1806 Αγαθοεργία και τι 1811 υπό Γαλλική δικαιοδοσία η *Bienfaisance et Philogenie Reunies*. Το 1816 έχουμε την πρώτη Μεγάλη Ελληνική Στοά υπό Αγγλική δικαιοδοσία. Άλλες μυστικές εταιρείες που ιδρύονται την εποχή εκείνη με στόχο την απελευθέρωση της Ελλάδος και την αφύπνιση των Γραικών στα χρόνια δράσης του Ρήγα 1780 - 1798 είναι:

Η Εταιρεία των φίλων 1780 στο Βουκουρέστι, το Ρόπαλο του Ηρακλέους, ο Αλέξανδρος, ο Φοίνιξ, η Αθηνά. Η παλαιότερη Ελληνική εταιρεία είναι γνωστή ως «Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον» του Παρισιού (1809). Αυτή ιδρύθηκε από Έλληνες φοιτητές του Παρισιού με σκοπό να φροντίζουν για τις ανάγκες των συμπατριωτών τους. Σημαντικό στοιχείο είναι ότι μέλος της υπήρξε ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, ένας απ' τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, ο οποίος ήταν φοιτητής τότε στο Παρίσι. Τα

μέλη του «Ελληνόγλωσσο Ξενοδοχείου» ορκίζονταν, κατά τη διάρκεια μιας πολύπλοκης διαδικασίας μύησης, ότι θα φυλάξουν το μυστικό σκοπό της εταιρείας.

Μετά έπαιρναν ένα δαχτυλίδι με τα σύμβολα της οργάνωσης, δύο χέρια ενωμένα τα οποία περιβάλλονταν κυκλικά από τα αρχικά ΦΕΔΑ που σήμαιναν «Φιλίας Ελληνικής Δεσμός Άλυτος». Η λέξη «Φιλίας» των αρχικών αυτών είναι πολύ πιθανόν να έδωσε την ιδέα στους τρεις εμπόρους να ονομάσουν την εταιρεία που δημιούργησαν στην Οδησό, Φιλική. Άλλη σημαντική εταιρεία τέτοιου είδους εμφανίζεται το 1813 στην Αθήνα. Μετά το Ελληνόγλωσσο Ξενοδοχείο στο Παρίσι 1809, όπου βρίσκουμε τον μετέπειτα φιλικό Τσακάλωφ, την **Φιλόμουσο Εταιρία των Αθηνών 1813**, την **Φιλόμουσο Εταιρία της Βιέννης 1814**.

Η «Φιλόμουσος Εταιρεία», ιδρύθηκε με σκοπό την προστασία των αρχαιοτήτων, την υποστήριξη των σχολείων της πόλης, την παροχή υποτροφιών για σπουδές στην Ευρώπη και την ανάδειξη του αρχαιοελληνικού ιδεώδους. Μέλος της υπήρξε ο Νικόλαος Γαλάτης, ο οποίος έπαιξε σπουδαίο ρόλο αργότερα στη Φιλική Εταιρεία. Οι Έλληνες, που ζούσαν στα Οθωμανικά εδάφη, αλλά κυρίως όσοι βρίσκονταν στο εξωτερικό, μετά τα αποτυχημένα προεπαναστατικά κινήματα, είχαν καταλάβει πολύ καλά ότι μόνο στηριζόμενοι στις δικές τους δυνάμεις θα μπορούσαν να διεκδικήσουν την ελευθερία τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα από τα ιδρυτικά μέλη της, ο Εμμανουήλ Ξάνθος, μυήθηκε το 1813 στον τεκτονισμό.

Τέτοιες εταιρείες με σκοπό την απελευθέρωση των Ελλήνων εμφανίστηκαν πριν από τη Φιλική Εταιρεία τόσο στα Ελληνικά εδάφη, όσο και σε περιοχές του Ελληνισμού της διασποράς. Οι εταιρείες αυτές αποτέλεσαν τον προθάλαμο της Φιλικής. Επίσης έχουμε στη Κέρκυρα την Πατριωτική Εταιρεία, τη Φιλολογική Εταιρεία 1802. Το Λύκειον στο Βουκουρέστι. Την Εταιρεία των φίλων στη Βενετία, τους Καλούς Εξαδέλφους - Bons Cousins στη Βιέννη και στη Γαλλία. Πίσω από όλες αυτές **βρίσκονταν οι φωτισμένοι Έλληνες της διασποράς Ιωαν. Καποδίστριας, ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος, ο Αδαμ. Κοραής, ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Γρ. Κωσταντάς, Δημ. Καταρτζής, ο Ψαλλίδας και**

τόσοι άλλοι.

Ταυτόχρονα, πολλοί Έλληνες, κυρίως του εξωτερικού ήταν μνημένοι σε τεκτονικές στοές στην προσπάθειά τους να βρουν μια οργάνωση που σκοπό θα είχε το ξεσκλάβωμα των Ελλήνων και την ίδρυση ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους. Τις ίδιες αντιλήψεις είχαν και οι πιο πολλοί Έλληνες έμποροι. Εντύπωση προκαλεί ότι στην προσπάθεια και βοήθεια εξεύρεσης οικονομικής βοήθειας προς όλες αυτές τις εταιρείες συμμετείχαν και χρηματοδότες όπως ο Τσάρος Αλέξανδρος και η Αυτοκράτειρα της Ρωσίας, κόμητες κ.α φιλέλληνες. Εκτός όμως από τις μυστικές εταιρείες ιδρύθηκαν και πολλές Ακαδημίες γραμμάτων, όπου κι εκεί γινόταν ο βαθύτερος φωτισμός και καλλιέργεια των νέων σπουδαστών, στην ιστορία, φιλοσοφία, στην ιατρική.

Το θέατρο επίσης αποτέλεσε όπως και στην αρχαιότητα "**Παιδευτικό Όχημα**" ανεβάζοντας κυρίως αρχαιοελληνικά έργα

με ιστορική και πατριωτική θεματολογία. Ονομαστές ήταν οι Ακαδημίες στη Κέρκυρα η Ιόνιος, στην Αθήνα, στην Κωνσταντινούπολη, στην Οδησσό η Ελληνοεμπορική Σχολή, στο Πήλιο, την Αθωνιάδα στο Αγ. Όρος, στην Πάτμο, στο Ιάσιο, η Αναγνωστική Εταιρεία της Γενεύης κ.α. Όμως η επιθυμία για ένα ξεσηκωμό είχε πλέον διαχυθεί και στα λαϊκά στρώματα, στους εμπόρους, στους ναυτικούς, στους βιοτέχνες. Το μήνυμα του Ρήγα

"Εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή, με την οποία λάμπουν τα ελεύθερα Έθνη"

είχε περάσει στην πρώτη γενιά του 19ου αιώνα. Ο Ρήγας εμπνευσμένος από την Γαλλική επανάσταση θα προτείνει ένα Οικουμενικό Σύνταγμα που θα κάλυπτε την πολιτική αυτοδιάθεση των λαών, χωρίς διακρίσεις θρησκευτικές, γλωσσικές ή εθνικές. Η επαναστατική του πρόσκληση απευθυνόταν σε όλους τους Βαλκανικούς λαούς, γι αυτό αποκλήθηκε πρωτομάρτυρας και τιμάται από όλους ως μεγάλη ιδεολογική ηρωική μορφή. Ήδη η Ελληνική Νομαρχία είχε κυκλοφορήσει από το 1806 στην Ιταλία αποτελώντας ένα πνευματικό ιστορικό μνημείο αψεγάδιαστου νεοελληνικού λόγου και ελεύθερου στοχασμού. Η Ελληνική Νομαρχία του Ανωνύμου του Έλληνας, είναι το επαναστατικό μανιφέστο του Ελληνικού διαφωτισμού.

Ο Ελληνικός τύπος που εκδίδονταν σε όλα τα κέντρα του απόδημου Ελληνισμού (Βιέννη, Βενετία, Τεργέστη, Λειψία, Παρίσι, κ.α.) βοήθησε πολύ στην αφύπνιση και στην οργάνωση του επερχόμενου ξεσηκωμού, (Χάρτα και άλλα έργα του Ρήγα, ο Λόγιος Ερμής, η Εφημερίς των αδελφών Πουλίου κ.α.). Δεν ήταν τυχαίο που τρεις μικρέμποροι, ο Νικ. Σκουφάς, ο Εμ. Ξάνθος και ο Αθαν. Τσακάλωφ, όταν συναντήθηκαν στην Οδησσό της Ρωσίας έτοιμοι από καιρό, ταυτίστηκαν και αποφάσισαν να φτιάξουν μια μυστική επαναστατική εταιρεία για να ξεσηκώσουν τους Έλληνες απέναντι στο δυνάστη της πατρίδας τους. Αυτή ήταν η γέννηση της Φιλικής Εταιρείας, το Σεπτέμβριο του 1814. Η Φιλική Εταιρεία ήταν η σοβαρότερη και καλύτερα οργανωμένη μυστική επαναστατική οργάνωση και απετέλεσε ένα μοντέλο για

πολλές μεταγενέστερες επαναστατικές εταιρείες.

Η εισδοχή των μελών γινόταν με μνητική διαδικασία και δίδονταν όρκοι δέσμευσης. Η προσέγγιση, ο προσηλυτισμός και η κατήχηση είχε ανατεθεί σε αποστόλους οι οποίοι ήταν διαλεχτοί και προικισμένοι ώστε να εμπνεύσουν και να εμφυσήσουν στις καταπιεσμένες μάζες τις χαμένες αξίες της ελευθερίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αξιοπρέπειας, του ένδοξου παρελθόντος και της ιστορίας του Έθνους. Το 1818 ήδη είχε μνηθεί ένας σημαντικός αριθμός, αλλά ο αριθμός ανέβηκε πολύ τα επόμενα δύο χρόνια. Υπολογίζεται ότι πρέπει να έφτασε τις 600.000 μέλη. Χιλιάδες ήταν τα μέλη της Φιλικής στην Ρωσική επικράτεια, Βεσσαραβία, Μαύρη Θάλασσα αλλά και στις παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

Η Φ.Ε. δημιούργησε ένα ταμείο (κάσα) όπου συγκεντρώθηκε ένα μεγάλο ποσό για την αντιμετώπιση των αναγκών σε όπλα και εφόδια της σχεδιαζόμενης επανάστασης. Με την ανάθεση της αρχηγίας το 1820, από τον Εμ. Ξάνθο στον Αλέξανδρο Υψηλάντη, άρχισε η τελική και εντατική προετοιμασία της Ελληνικής επανάστασης. Η Φ.Ε. στρατολόγησε αρκετούς αλλά ανεκπαίδευτους μαχητές, εφοδίασε με βεβαιωτικά διαβατήρια πολλούς φιλικούς για να μεταφέρουν τα μηνύματα του ξεσηκωμού, φιλοτίμησε τους πλούσιους Έλληνες εμπόρους της Μαύρης Θάλασσας να ενισχύσουν σημαντικά την Εθνική Κάσα, αν και ο ίδιος ο Υψηλάντης χαρακτήρισε σε επιστολή του προς τον Ξάνθο, ότι οι έμποροι αυτοί είναι τσιγγενέδες (τσιγκούνηδες) και ολίγοι είναι οι εκλεκτοί.

Ο Υψηλάντης απηύθυνε πολλές φλογερές προκηρύξεις προς όλα τα κέντρα του Ελληνισμού, ζητώντας τη συμμετοχή στον αγώνα. Ταυτόχρονα ίδρυσε τοπικές Εφορίες διαχείρισης των εισφορών και εξέδωσε γραμμάτια βεβαίωσης των εισπράξεων για να αποφευχθούν καταχρήσεις. Προσέγγισε τους άλλους Βαλκάνιους αρχηγούς και έλαβε σημαντικές υποσχέσεις συνεργασίας, Μιλ. Οβρένοβιτς, Βλαδιμηρέσκου, Σάββα κ.α. Δυστυχώς όμως όλες αυτές οι συνεργασίες δεν ευοδώθηκαν εξ αιτίας προσωπικών συμφερόντων και προδοσίας. Ο ιστορικός Κ. Σβολόπουλος σημειώνει τα λόγια ενός Οθωμανού

αξιωματούχου της Σιλιστρίας, για τα παράλληλα κινήματα του Υψηλάντη και του Βλαδιμηρέσκου:

"Οι μεν με λόγον ελευθερίας εκινήθησαν, οι δε με λόγον αιτήσεως προνομίων"

Ο στρατός του Υψηλάντη έφθασε τους 7.000 άνδρες. Πολλοί Βούλγαροι συμμετείχαν αλλά και Σέρβοι και Βλάχοι. Ο Υψηλάντης γράφει πάλι στον Ξάνθο,

"Ο ενθουσιασμός είναι μεγαλώτατος δεν ηξεύρω που να βάλω τους όσους έρχονται Βουλγάρους".

Η τελική απόφαση για την κήρυξη της επανάστασης του Υψηλάντη, ελήφθη στο Ισμαήλιο στις 24 Οκτωβρίου του 1820. Αντί της καθόδου στην Πελοπόννησο, η επανάσταση ξεκίνησε από το Ιάσιο της Μολδοβλαχίας. Η ιστορία είναι γνωστή και η καταστροφή μεγάλη. Παρ' όλα αυτά ο σπόρος της Φ.Ε. βλάστησε και έδωσε το ιερό σύνθημα της Ελευθερίας. Η ιστορία δικαίωσε τις θυσίες και τον αγώνα.

Ο Υψηλάντης στις 24 Φεβρουαρίου του 1821 από το Ιάσιο απευθύνεται στους Αδελφούς της Εταιρείας των Φιλικών και λέει:

«Άγετε λοιπόν, ω αδελφοί, συνδράματε και την τελευταίαν ταύτην φοράν έκαστος υπέρ την δύναμίν του, εις ωπλισμένους ανθρώπους, εις όπλα, χρήματα και ενδύματα εθνικά, αι δε μεταγενέστεραι γενεαί θέλουσιν ευλογεί τα ονόματά σας και θέλουν σας κηρύττει ως τους πρωταιτίους της ευδαιμονίας των».

Η προφητική αυτή προκήρυξη του Υψηλάντη θα επαληθευθεί πλήρως ιστορικά, η Φ.Ε. ήταν όχημα του ξεσηκωμού και οι πρώτοι αυτοί επαναστάτες έγιναν οι ήρωες που συμβολίζουν ακόμη και σήμερα την ελευθερία του Έθνους.

Ας έλθουμε όμως στις άλλες επαναστατικές εταιρείες που δρούσαν στις αρχές του 19ου αιώνα στον Ευρωπαϊκό χώρο. Και

ξεκινάμε από τη γνωστή οργάνωση των Ιακωβίνων που σαν επαναστατική οργάνωση έδρασε πίσω αλλά και παράλληλα με την Γαλλική επανάσταση. Οι εμπνευστές της, Max. Robespierre , Saint Just κ.α ήταν εξτρεμιστικά στοιχεία που έφτασαν σε ακρότητες και σε τρομοκρατικές πράξεις. Φανατικοί έσπειραν τον τρόμο και τον θάνατο πολλών πατριωτών με καρατόμηση, στο όνομα μιας "Δημοκρατικής παράνοιας". Οι Ιακωβίνοι ίδρυσαν επίσης σε πολλές χώρες Λέσχες ή άλλες πατριωτικές επαναστατικές οργανώσεις .

Στα Ιόνια νησιά εμφανίστηκαν στην Κέρκυρα, Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο μετά την συνθήκη του Campo Formio 1797, όπου η Γαληνοτάτη Ενετική Δημοκρατία παρέδωσε την διοίκηση των Ιονίων νήσων στους Γάλλους. Άλλη μυστική οργάνωση ήταν η Carboneria των Καρμπονάρων που έδρασε κύρια στην Ιταλία μετά την ήττα του Ναπολέοντα και αντιτάχθηκε στην καταπιεστική διοίκηση των Ιταλικών κρατιδίων. Οι ρίζες της οργάνωσης αυτής ξεκινούν στα χρόνια των Γαλλικών επαναστατικών ζυμώσεων, με ανθρωπιστικό προσανατολισμό, με κοινωνική αλληλεγγύη και φιλανθρωπία. Είχε επίσης έντονη αντιεκκλησιαστική κριτική στάση Πολύ γρήγορα η οργάνωση εξελίχθηκε σε πατριωτική, διεκδικώντας δημοκρατικά δικαιώματα.

Πρωτοεμφανίζεται στη Νάπολι αντιπολιτευόμενη τη διοίκηση του στρατηγού του Ναπολέοντα J. Murat. Ήδη το 1814 έχει εξαπλωθεί στο βορά της Ιταλίας διεκδικώντας κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση. Θεωρήθηκε κι αυτή ως ένα παρακλάδι του Τεκτονισμού με πολλά οργανωτικά δάνεια και παραλλαγές στα τυπικά της τελετουργίας μύησης , στα μυστικά σημεία αναγνώρισης, στην προσφώνηση Bon Cousins - καλοί εξάδελφοι, στην ιεραρχική οργάνωση με βαθμούς κ.α. Τα μέλη της ανήκαν κυρίως στη μεσαία τάξη, ήταν μορφωμένα και είχαν επηρεαστεί από τις ηθικές αξίες του διαφωτισμού, υπήρχαν όμως δημόσιοι λειτουργοί και ευγενείς.

Στους Μεταναπολεοντίους χρόνους (1815) οι στοές πολλαπλασιάσθηκαν και αντιτάχθηκαν δυναμικά στο Βασίλειο

των δύο Σικελιών του οίκου των Βουρβόνων. Υπολογίζεται ότι οι καρμπονάροι έφθασαν και τους 300.000. Το 1820 προσεταιρίστηκαν το στρατό και έκαναν μια επιτυχημένη επανάσταση στη Νάπολη. Άλλες επαναστατικές κινήσεις εκδηλώθηκαν στην Πάρμα, Μόντενα και στη Μπολώνια το 1830 αλλά με μικρότερη επιτυχία. Όμως πολυπληθή και δραστήρια παρακλάδια των καρμπονάρων έδρασαν στη Γαλλία και Ελβετία. Στη Γαλλία ιδιαίτερα η Charbonnerie έλαβε μέρος σε επαναστατικές εξεγέρσεις (1821) όπου συμμετείχε ο στρατηγός Lafayette και εξακολούθησε τη δράση της έως το 1830 υπό την μεγάλη μορφή του Philippe Buonarrotti.

Ακόμη μαρτυρείται και ύπαρξη Καρμποναρικής στοάς στην Κόρινθο το 1822 και στο Ναύπλιο το 1826, όπου συμμετείχαν πολλοί Έλληνες φιλικοί. Ακόμη μία μυστική στοά, τεκτονοπατριωτική, "Η Φιλόλαος Εταιρεία", δημιουργήθηκε το 1825 στο Ναύπλιο και στεγάστηκε στο σπίτι του Κερκυραίου υπουργού Δικαιοσύνης Ιωάννη Θεοτόκη με σκοπό την επιτυχία του Ιερού Αγώνα . Στα Εθνικά αρχεία της Γαλλίας υπάρχουν επίσης μυστικές αναφορές της Αστυνομίας(31 / 7 / 1826) όπου μαρτυρούνται αναφορές για τη συνέχιση λειτουργίας πρώην Καρμποναρικών οργανώσεων στο Παρίσι και στη Χάβρη επανδρωμένες από φιλελληνικές οργανώσεις.

Πολλοί Φιλέλληνες καρμπονάροι πολέμησαν πλάι στους Έλληνες ως εθελοντές κυρίως στη μάχη του Πέτα. Θα αναφέρουμε βεβαίως τον Λόρδο Βύρωνα ο οποίος ήταν και Τέκτων, μέλος της Στοάς των Τριπλοσόφων στο Παρίσι. Αλλά και ο μεγάλος Επτανήσιος ποιητής μας Ανδρέας Κάλβος υπήρξε ενεργός καρμπονάρος συνελήφθη και απελάθηκε από την Ιταλία. Εδώ θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί το ποιητικό ρεύμα του Ρομαντισμού, δυναμικά επαναστατικό και προφητικό που γεννιέται στο τέλος του 18ου αιώνα και εκφράζεται με τους Τέκτονες ποιητές Shelley, W.Blake, Hugo Foscollo, Alex. Puskin, όμως Byron και Κάλβο, Καρμπονάρους. Οι ποιητές τραγουδούν και διδάσκουν την αλήθεια και είναι οι οραματιστές μιας νέας κοινωνίας.

Ο Κάλβος και ο Σολωμός (επηρεασμένος αλλά μη ανήκοντας σε

καμία μυστική οργάνωση) στη συνέχεια θα οροθετήσουν την αφετηρία του Ελληνικού ρομαντισμού (1824). Χρονολογικά (1806) οι Καρμπονάροι προηγήθηκαν της Φιλικής Εταιρείας αλλά η δυναμική και η οργάνωση της Φ.Ε υπήρξε σαφώς μεγαλύτερη. Ένα είναι σίγουρο, ότι όλες οι μυστικές εταιρείες επικοινωνούσαν και λειτουργούσαν σαν συγκοινωνούντα δοχεία, βοηθούσαν και ανάπτυζαν δίκτυα επαναστατικά, με παρακλάδια και άλλες ονομασίες, αναφέρουμε τους **Bons Cousins Charbonniers**, τους Γαλάτες Αναμορφωτές, το Μεγάλο Στερέωμα στόχευαν στη δημιουργία μίας Ευρωπαϊκής Διεθνούς (Παρίσι 1820).

Η τρίτη σημαντική μυστική οργάνωση ήταν μία Ρωσική επαναστατική ένωση, κυρίως αξιωματικών, ενάντια στην απολυταρχική διακυβέρνηση του Τσάρου Αλέξανδρου του Α'. Η οργάνωση ξεκίνησε το 1816 με το όνομα Ένωση Σωτηρίας αλλά δύο χρόνια αργότερα διαχωρίζεται σε οργανώσεις του Βορρά με έδρα την Πετρούπολη και του Νότου με έδρα το Τουλτσίν , υπό το νέο όνομα Ένωση της Ευημερίας. Η οργάνωση αυτή έμεινε γνωστή με το όνομα Δεκεμβριστές λόγω της στάσης ενάντια στον Τσάρο Νικόλαο που εκδηλώθηκε τον Δεκέμβριο του 1825. Και αυτή η μυστική οργάνωση εμπνεύστηκε από τις αρχές του Διαφωτισμού και της Γαλλικής επανάστασης, που βέβαια δεν εκπροσωπείτο από τον Ναπολέοντα.

Όταν μάλιστα εκείνος εισέβαλε κατακτητικά στη Ρωσία και όλοι σχεδόν οι Αξιωματικοί του Ρωσικού Αυτοκρατορικού στρατού έλαβαν μέρος στους πατριωτικούς αμυντικούς πολέμους του 1812 - 1813 εναντίον του. Εκτός όμως από τους στρατιωτικούς στην οργάνωση αυτή συμμετείχαν πολλοί ευγενείς και αριστοκράτες, λόγιοι και ποιητές. Στις μεγαλύτερες πόλεις οι Δεκεμβριστές είχαν οργανώσει μυστικά δίκτυα, με ένθερμους οπαδούς, στη Μόσχα, Κίεβο, Οδησσό, Άκερμαν, Κισινιέφ, Ισμαήλιο κ.α. Στη Ρωσία οι τεκτονικές Στοές ήταν ελεύθερες και αποτελούσαν τους χώρους συνάντησης, πολιτικού και φιλοσοφικού προβληματισμού. Γι' αυτό έγιναν τα κέντρα ανάπτυξης φιλελεύθερης προπαγάνδας και πολιτικών ζυμώσεων.

Ο ίδιος ο Τσάρος ήταν Τέκτων μνημένος ισόβιο μέλος του

Τάγματος των Ρώσων Ιπποτών, μέλος της Μεγάλης Στοάς της Πολωνίας, και επίτιμο μέλος της Στοάς "Οι Τρεις Αρετές". Ο Τσάρος ήταν περιτριγυρισμένος από Τέκτονες οι οποίοι ήταν δάσκαλοί του (I.V. Boeber, ο Ελβετός Fr. Cezar de la Harpe), οι πολιτικοί του σύμβουλοι επίσης τέκτονες, όπως ο Καγκελάριος Κόμης N. Roumantsief , Υπουργός Εσωτερικών και Αστυνομίας A.T.Kutsubey, ο Πολωνός Πρίγκιπας Adam Cartoryzski, ο Πρέσβης P.A. Stroganov ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού Alex. Golicyn, ο Γεν. Γραμματέας του Κράτους Michael Speranski, ο Αρχηγός της Αστυνομίας A. Balason και πολλοί άλλοι. Έτσι συμμετείχε χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι οι τεκτονικές στοές ήταν επαναστατικά φυτώρια.

Θα σταθούμε λίγο στον Ελβετό δάσκαλο του Τσάρου Αλέξανδρου για πολλά χρόνια (1775 - 1795) και να πληροφορηθούμε ότι ο De La Harpe εκτός από Τέκτων της Στοάς "**Ιππότες της Ελευθερίας**" στη Γενεύη ήταν ο επί κεφαλής μυστικός αρχηγός των Καρμπονάρων στη Λωζάνη. Είχε υψηλές διασυνδέσεις στη Ρωσική αυλή, γνώριμος του Ναπολέοντα 1795, εγκάρδιος φίλος και συνεργάτης του Καποδίστρια στη δημιουργία της Συνομοσπονδίας των Ελβετικών Καντονίων (1813 - 1814). Ο Καποδίστριας του στέλνει συστατική επιστολή το 1824, για να βοηθήσει τον Ανδρέα Κάλβο. Ο Harpe υπήρξε ένθερμος Φιλέλληνας και γνώριζε τις επαναστατικές κινήσεις τις οποίες ενεθάρρυνε.

Οι Ρώσοι αξιωματικοί έβλεπαν με μεγάλη συμπάθεια τις επαναστατικές προετοιμασίες των Ελλήνων και είχαν πληροφορηθεί την ύπαρξη της Φιλικής Εταιρείας. Μόλις ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ανέλαβε την αρχηγία, ο Ρώσος διοικητής της Βεσσαραβίας I. Inzon όπως και ο διοικητής της Οδησού και Νοβοροσίσκ Alex. Langeron διευκόλυναν τις μετακινήσεις και την προετοιμασία των Ελλήνων επαναστατών. Μετά την ανάληψη του αγώνα από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη όλοι οι συναγωνιστές του στους πατριωτικούς πολέμους ετάχθηκαν ανοικτά με το μέρος του πιστεύοντας ότι και ο Τσάρος δεν θα είχε αντίρρηση υποστήριξης των ομοθρήσκων Ελλήνων.

Όταν ο Υψηλάντης άρχισε την επίσημη στρατολόγηση των ανδρών του, η προετοιμασία, η συγκέντρωση όπλων και εφοδίων, οι έρανοι και η συγκέντρωση χρημάτων έγιναν από τους φιλικούς με την ευλογία των Ρώσων και σε Ρωσικό έδαφος. Στο Κισινιέφ σημερινή πρωτεύουσα της Μολδαβίας, ο Υψηλάντης έστησε το στρατηγείο του, εκεί συναντούσε τους Ρώσου φιλελεύθερους αξιωματικούς και κατέστρωνε τα επαναστατικά του σχέδια. Από εκεί έστελνε τους αποστόλους με τις προκηρύξεις του αγώνα.

Στη "Στοά Οβίδιος" του Κισινιέφ που ιδρύθηκε το 1821 από τους Δεκεμβριστές του Νότου, Στρατηγό Μιχαήλ Ορλώφ επιστήθιο φίλο και συναγωνιστή του Υψηλάντη, τον Στρατηγό Ρ. Ρustin, τον Ι. Inzον, τον υποστράτηγο Γκαέφσκι, τον πρώην λοχαγό Μιχ. Κάτσικα στο σπίτι του οποίου θα στεγαζόταν η Στοά, θα μαζευόντουσαν και οι Έλληνες Καντακουζηνοί, κόμητες Ι & Ν Βούλγαρη, ο Γ. Λεβέντης, ο Μαρασλής, ο Κατακάζης και ο Μιχ.

Σούτσος ηγεμών της Μολδαβίας και θα ονειρευόντουσαν αδελφωμένοι τις μέρες της ελευθερίας. Εκεί θα έρχονταν και ο εξόριστος ατίθασος μεγάλος ποιητής Α. Πούσκιν να γράψει τα εμπνευσμένα από τον αγώνα των Ελλήνων ποιήματά του και να μας αφήσει ιστορική κληρονομιά τα σχέδια που έκανε στα τετράδιά του με το πρόσωπο του φίλου του Υψηλάντη.

Οι Δεκεμβριστές ήταν προοδευτικοί και φωτισμένοι επαναστάτες και αισθάνθηκαν ότι προδόθηκαν από τον Τσάρο Αλέξανδρο όταν στους πατριωτικούς πολέμους του 1812 - 1813 έδωσαν τα πάντα για την ελευθερία και περίμεναν την Συνταγματική αναθεώρηση, την κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και την κατάργηση της δουλοπαροικίας που τους είχε υποσχεθεί ο Αυτοκράτορας. Γι' αυτό τον Δεκέμβριο του 1825 εκδηλώθηκε ένα κίνημα ενάντια στον νέο Τσάρο Νικόλαο, λίγο μετά τον (μυστηριώδη θάνατο) του Αλέξανδρου του Α'. Το κίνημα κατεστάλη, πέντε από τους αρχηγούς κρεμάστηκαν και χιλιάδες εστάλησαν στα κάτεργα της Σιβηρίας και του Καυκάσου.

3. ΔΙΩΚΤΕΣ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Στο συνοπτικό αυτό άρθρο σκιαγραφήσαμε τη δημιουργία και τη δράση των κυριότερων μυστικών επαναστατικών εταιρειών και οργανώσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο αλλά δεν θα πρέπει να παραλείψουμε μία αναφορά στους διώκτες των εταιρειών αυτών. Αν ο λόγος δημιουργίας των μυστικών εταιρειών ήταν το αίτημα για ανθρώπινα δικαιώματα, ελευθερία και εθνική ανεξαρτησία άλλος τόσος λόγος γεννήθηκε από τις άρχουσες δυνάμεις για την κατάπνιξη οιασδήποτε κίνησης για την ανατροπή του Status Quo με κάθε μέσο πειθούς και εξαναγκασμού.

Η ανώτατη αρχή ήταν η Ελέω Θεού Βασιλεία, κληρονομική συνήθως, χρησιμοποιώντας τα όργανά τους σε ένα αδυσώπητο αγώνα καταστολής, εκφοβισμού ακόμη και εξόντωσης όλων

εκείνων που αμφισβήτησαν, απαίτησαν και πήραν τα όπλα για να ανατρέψουν τους δυνάστες τους. Έτσι οργανώθηκαν τα σώματα αστυνόμευσης, επιβολής τάξης, παρακολούθησης, λογοκρισίας, εκτοπισμού - εξορίας, φυλάκισης, δήμευσης περιουσιών, ακόμη και θανάτωσης. Είναι τεράστια τα μυστικά αρχεία των αναφορών για τις σχέσεις, κινήσεις, ιδεολογίας, συνηθειών, συναντήσεων που αφορούσαν φιλελεύθερους πολίτες.

Οι φάκελοι κάθε επικίνδυνου πολίτη γέμιζαν από τις αναφορές που ερχόντουσαν από διάφορες πόλεις αλλά και από άλλες μυστικές υπηρεσίες ασφαλείας που συνεργάζονταν διακρατικά. Όλα αυτά συγκεντρώνονταν, μελετούντο και βγαίνανε τα συμπεράσματα για τις αναμενόμενες επαναστατικές κινήσεις, συνομοσίες και πράξεις βίας απέναντι στις αρχές. Ο τρόμος που επικράτησε σε όλα τα Ανακτοβούλια και τις αυλές, μετά την Γαλλική Επανάσταση ήταν μεγάλος. Έτσι οργανώθηκαν οι μυστικές υπηρεσίες ασφαλείας για να αντισταθμιστεί και κατασταλεί ο επαναστατικός πυρετός των λαών.

Σε πολύ υψηλό επίπεδο Βασιλέων, Αυτοκρατόρων, Υπουργών, Στρατιωτικών και ειδικών Συμβούλων διοργανώθηκαν τα περίφημα Εθνικά Συνέδρια της Βιέννης το 1814, στο Troppau 1820 και Laibach 1821 και άλλα μικρότερης σημασίας (Κάρλοβυ - Βάρυ και Βερόνας). Εκεί η διπλωματία επιχειρούσε να κερδίσει συμμαχίες, συμφέροντα μέσα από ατελείωτες συζητήσεις και συμπεράσματα.

4. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΒΙΕΝΝΗΣ 1814 - 1815 **ΑΥΣΤΡΟΥΓΓΑΡΙΑ - ΡΩΣΙΑ - ΠΡΩΣΙΑ -** **ΑΓΓΛΙΑ**

Κύριο θέμα ήταν η καταδίκη του Ναπολέοντα και των επαναστατών Ιακωβίνων, όπως και των Καρμπονάρων της Ιταλίας, Γαλλίας, Ισπανίας. Επίσης η λύση στο θέμα της Ελβετίας με ένα κοινά αποδεκτό σύστημα διακυβέρνησης των

Καντονίων το οποίο εισήγαγε και εφάρμοσε ο νέος διπλωμάτης της Ρωσίας Ι. Καποδίστριας, εκλεκτός του Τσάρου Αλέξανδρου Α'. Επίσης σοβαρό θέμα που εξετάστηκε ήταν η τύχη της κυριαρχίας των Ιονίων νήσων μετά τη Γαλλική κατοχή, που ανετέθη στους Άγγλους. **Η προσπάθεια του Καποδίστρια να απαγορευθεί το δουλεμπόριο των μαύρων έπεσε στο κενό μετά τη σφοδρή άρνηση των Άγγλων και άλλων συντηρητικών.** Στο συνέδριο αυτό συμμετείχε με τον Αυστριακό Αυτοκράτορα Φραγκίσκο, ο Μέττερνιχ υπουργός Εξωτερικών ο οποίος είδε ανταγωνιστικά τον Καποδίστρια, όντας δεδηλωμένος ανθέλληνας, γιατί αντελήφθη τη μεγάλη αξία του νέου Έλληνα διπλωμάτη. Τον Σεπτέμβριο του 1815 στο Παρίσι ο Τσάρος Αλέξανδρος θα ηγηθεί της Ιεράς Συμμαχίας που υπεγράφη με τον Φρειδερίκο της Πρωσίας και τον Φραγκίσκο της Αυστρίας, ως συνθήκη συναδέλφωσης των κρατών μετά την συντριβή του Ναπολέοντα

Στην πραγματικότητα όμως θα πρόκειται για την κατοχύρωση των συμφερόντων των ισχυρών και το στραγγαλισμό των ελευθεριών και δικαιωμάτων των μικρών λαών. Αργότερα το 1818 στο Αιξ-λα-Σαπέλ, έγινε δεκτή και η Γαλλία στην Ιερά Συμμαχία . Η Αγγλία συμμετείχε με αντιπροσώπους και με επιφυλάξεις.

5. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΡΟΡΡΑΥ 1820

Συμμετείχαν η Αυστρία, Ρωσία, Πρωσία, Γαλλία, Αγγλία, Σαξονία, Βαυαρία. Κύρια θέματα ήταν οι επαναστάσεις της Νάπολης, του Πεδεμόντιου και της Ισπανίας. Οι αποφάσεις ήταν καταδικαστικές και εδόθη η άδεια επέμβασης και καταστολής στην Ιταλία από τον Αυστριακό Στρατό και άδεια εισβολής της Γαλλίας στην Ισπανία για τον τερματισμό της επανάστασης. Εδώ πάλι συγκρούστηκε με διαφορές προτάσεων ο Καποδίστριας με τον Μέττερνιχ. Ο Καποδίστριας ήταν υπέρ των μεταρρυθμίσεων στη διακυβέρνηση των κρατών και όχι της βίαιης καταστολής και καταπίεσης που υποστήριζε ο δεσποτικός Μέττερνιχ.

6. ΣΥΝΕΔΡΙΟ LAIBACH 1821

Το συνέδριο του Troppau συνεχίστηκε στο Laibach, όπου έφθαναν η μία μετά την άλλη οι ειδήσεις για το κίνημα του Υψηλάντη στην Μολδοβλαχία. Εκεί ο Υψηλάντης έστειλε τις επιστολές του προς τον Τσάρο (24 / 2 / 1821) εξηγώντας τους λόγους και παρακαλώντας για βοήθεια. Η σύγκυση του Τσάρου ήταν μεγάλη, ήταν παγιδευμένος από τις δικές του αποφάσεις της Ιερής Συμμαχίας και των άλλων δεσμεύσεων που είχε αναλάβει απέναντι στους άλλους μονάρχες και στον δαιμόνιο Μέττερνιχ. Ο Υψηλάντης αποτάχθηκε από το Ρωσικό στρατό αποδοκιμάστηκε για τις ενέργειές του, το χειρότερο όμως ήταν ότι τα Ρωσικά στρατεύματα έλαβαν ρητή εντολή να μην βοηθήσουν καθόλου τους Έλληνες και ταυτόχρονα διάφοροι αξιωματικοί μετετέθησαν.

Ενώ όμως οι Μεγάλες Δυνάμεις επενέβησαν και κατέπνιξαν τα Ιταλικά κινήματα για την Ελληνική Επανάσταση δεν ελήφθη καμία τέτοια απόφασης, κι αυτό χάριν των λεπτών ενεργειών του Καποδίστρια. Βεβαίως στις αντιδραστικές δυνάμεις θα

πρέπει να εντάξουμε και την Οθωμανική Αυτοκρατορία η οποία προσπαθούσε με κάθε τρόπο να διατηρήσει τις κατοχικές κτήσεις, αν και δεν είχε αντιληφθεί εγκαίρως τις κινήσεις της Φιλικής Εταιρείας και την τεράστια προετοιμασία. Νομοτελειακά όλα τα κράτη σιγά σιγά ανέκτησαν την Εθνική τους υπόσταση σαν αποτέλεσμα αγώνων, θυσιών αλλά και αναγνώρισης του Δικαίου της Αυτοδιάθεσης των λαών.

Το Φιλελληνικό κίνημα ήταν ένας κινητήριος μοχλός που βοήθησε πολύ στην απονομή δικαίου και αποκατάστασης της Ελευθερίας των υποδούλων Ελλήνων. Η Ιστορία καταγράφει τους αιώνιους αγώνες μεταξύ των ανθρώπων, των κρατών, των φυλών και των λαών είτε για κατακτητικούς, είτε για ιδεολογικούς είτε ακόμη για θρησκευτικούς λόγους. Ο άνθρωπος θα βρίσκει πάντα μια αιτία και ένα λόγο για να ξεκινά πολέμους και πάντα θα θρηνεί, εκ των υστέρων, για τα δεινά των πολέμων.

7. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός -εκπαιδευτική δραστηριότητα που συνδύαζε την πολιτισμική κληρονομιά των Ελλήνων και τη νεότερη Ευρωπαϊκή επιστήμη- είχε βοηθήσει για την αφύπνιση των συνειδήσεων και την τολμηρή μετακίνηση των Ελλήνων από την προσδοκία ξένης βοήθειας προς την αυτοπεποίθηση για τις δικές τους δυνατότητες. Ο Ρήγας Βελεστινλής (Φεραίος) έκανε την πρώτη οργανωτική προσπάθεια. Κι αν προδόθηκε και είχε τέλος τραγικό (1798), άφησε κληρονομιά κάτι σημαντικό: τα Επαναστατικά κείμενά του που προέτρεπαν όλους τους ραγιάδες να διεκδικήσουν με τις δυνάμεις τους το δικαίωμα να ζήσουν ελεύθεροι.

Λίγα χρόνια μετά ο Ανώνυμος συγγραφέας της Ελληνικής Νομαρχίας (1806) καλούσε το γένος σε αυτογνωσία και τις μικρές κοινωνικές ομάδες (Φαναριώτες, Πρόκριτους και ηγεσία της Εκκλησίας), που είχαν κατ' ανάγκη συμπράξει με τον κατακτητή, τις έψεξε σκληρά για την ταπεινωτική προσαρμογή

τους στο κλίμα ανελευθερίας ή δουλικότητας που περιβάλλονταν όσοι υπηρετούσαν τον κατακτητή. Ταυτόχρονα επισήμανε τις αδυναμίες ή τα συμπτώματα διάλυσης του Οθωμανικού Κράτους. Και είχε αφιερώσει το έργο του στη μνήμη του αδικοχαμένου Ρήγα.

8. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΛΥΜΕΡΕΙΑ

Το φαινόμενο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού ξεπερνά τα στενά όρια της εθνικής και ακόμη περισσότερο μιας στενά εννοούμενης γεωγραφικής οριοθέτησης και περιχαράκωσης. Αντανακλά ένα σύνθετο πλέγμα ανανεωτικών ρευμάτων στον Βαλκανικό χώρο υπό Οθωμανική κυριαρχία, χώρο στον οποίο η Ελληνική γλώσσα λειτούργησε ως οχηματική γλώσσα (*langue véhiculaire*), ως γλώσσα του εμπορίου, ως *lingua franca*, και ως γλώσσα παιδείας, ιδίως σε μερικές εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Επέδρασε δηλαδή σ' έναν ευρύτατο γεωπολιτικό χώρο που αντιστοιχεί με αυτό που ορίζουμε Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη ως τα παράλια της Μικράς Ασίας.

Προσέλαβε ευρύτερο Βαλκανικό χαρακτήρα, καθώς συμπεριέλαβε στους κόλπους του Έλληνες καθώς και μη Έλληνες "Εξελληνισμένους" λογίους. Σ' αυτό το σχήμα πρέπει να προσμετρήσουμε και ορισμένους δυναμικούς πυρήνες παιδείας που μορφοποιήθηκαν εξαιτίας των ευνοϊκών εμπορικών συγκυριών στις ελληνικές παροικίες της Κεντρικής Ευρώπης, της Νότιας Ρωσσίας (π.χ. Οδησσός) και της Δυτικής Ευρώπης (Βενετία, Βιέννη, Παρίσι, κ.ά.). Ένα από τα πλέον δυναμικά χαρακτηριστικά του ρεύματος ήταν η κυρίαρχη παιδαγωγική και εκλαϊκευτική του ροπή.

Αφομοίωσε με εκλεκτικό τρόπο διάφορες τάσεις των αντίστοιχων δυτικών ρευμάτων, κυρίως του Αγγλικού, Γαλλικού, ιταλικού και Γερμανικού Διαφωτισμού. Από τον 18ο αιώνα, εξαιτίας της κρίσης των κοινωνικών δομών και των πολιτικών

θεσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι ποικίλες εθνικές ομάδες που συγκροτούσαν το κοινωνικό και πολιτισμικό μωσαϊκό της Βαλκανικής Χερσονήσου αντιδρώντας, αναζήτησαν ένα νέο κοινωνικό σχήμα, που άρχισε να διαφοροποιείται από το υπάρχον, ένα σύστημα αξιών προσανατολισμένο προς τα δυτικά νεωτερικά πρότυπα. Στην περίοδο που μεσολάβησε ανάμεσα στη Συνθήκη του Πασσάροβιτς (1718) και στη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (1774).

Στο βόρειο τμήμα της Βαλκανικής, στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και στο βόρειο τμήμα της Ελλάδας δημιουργήθηκαν ευνοϊκές προϋποθέσεις οικονομικής ανάπτυξης, μέσω των εμπορικών δραστηριοτήτων. Εκ παραλλήλου, ένα δυναμικό θαλάσσιο εμπορικό δίκτυο εγκαθιδρύθηκε στην ανατολική Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα. Μετά το 1750, τα ευρωπαϊκά εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας γνώρισαν δημογραφική ανάπτυξη και σταθερότητα. Τα ανερχόμενα εμπορικά αστικά στρώματα εισήγαγαν, μέσα από σειρά κοινωνικών αλλαγών και πνευματικών οσμώσεων, τον Διαφωτισμό στη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη, γεγονός που βαθμιαία οδήγησε στη διατύπωση εθνικών αιτημάτων για να καταλήξει στη δημιουργία των εθνικών κρατών.

Οι αλλαγές στον τρόπο ζωής υιοθετήθηκαν σιγά σιγά και αφομοιώθηκαν με αρκετές αντιστάσεις, είναι δυνατόν δε να ανιχνευθούν σε πολλά επίπεδα της κοινωνικής ζωής, από τον οικονομικό παράγοντα στις νοητικές διεργασίες, στις αλλαγές που υφίσταται ο φυσικός χώρος, καθώς αναπτύσσεται ο πολεοδομικός ιστός, καταλήγοντας στην ανάδυση νέων συμβολισμών και εικόνων που επιχειρούν να μεταγράψουν και να αιτιολογήσουν τις κοινωνικές καινοτομίες. Αναφορικά με τα μεγάλα δυτικά ρεύματα, ο Νεότερος Ελληνισμός δέχθηκε την επίδραση της όψιμης Ιταλικής Αναγέννησης (και του Μπαρόκ στην αισθητική και τη λογοτεχνία) σχετικά αργοπορημένα, μέσα στον 17ο αιώνα.

Το φαινόμενο αυτό ρίζωσε σε έναν περιφερειακό πολιτισμικό χώρο σε σχέση με τον κεντρικό κορμό του Ελληνισμού, τη

Βενετοκρατούμενη Κρήτη, και εξακτινώθηκε σε άλλους πυρήνες Ιταλικής παιδείας, κυρίως στα Ιόνια νησιά. Το μεγαλύτερο τμήμα

του Ελληνισμού διάβηκε το κατώφλι του Διαφωτισμού χωρίς να θητεύσει ουσιαστικά στην Αναγέννηση. Η νεοελληνική παιδεία πριν από τον Διαφωτισμό κυριαρχείται στο σύνολό της από την Ορθόδοξη Χριστιανική ηθική. Η εκπαίδευση στηρίζεται στον Αριστοτελισμό καθώς και σε μια στερεότυπα επαναλαμβανόμενη επιλογή κειμένων της αρχαίας Κλασικής και

Βυζαντινής γραμματείας.

Γίνεται, ωστόσο, ορατή από ενωρίς η συνύπαρξη δύο καθοριστικών στοιχείων: της παράδοσης και της ανανέωσης. Έχει ειπωθεί πως στην Ελληνική πνευματική ζωή η εξέλιξη των ιδεών από τον 16ο στον 19ο αιώνα διακρίνεται από διαρκή «αφομοιωτική ικανότητα», από μια ζωντανή παράδοση, ικανή να εγκολπωθεί νέα στοιχεία και να ενστερνιστεί νεωτερισμούς.

9. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Οι πρώτες απόπειρες για την περιοδολόγηση του φαινομένου χρονολογούνται ήδη στον αρχόμενο 19ο αιώνα και προέρχονται από λογίους που ήσαν οι ίδιοι φορείς του κινήματος. Ο Φαναριώτης Ιακωβάκης Ρίζος Νερουλός προτείνει στο έργο του Μαθήματα Νεοελληνικής φιλολογίας (Cours de littérature grecque moderne, Γενεύη 1827) την τρίσημη διαίρεση των «προόδων», της «Αναγέννησης» της νεοελληνικής παιδείας.

- Η πρώτη περίοδος εκτείνεται από το 1700 ως το 1750 και κυριαρχείται από τους Φαναριώτες.
- Η δεύτερη περιλαμβάνει την περίοδο από το 1750 ως το 1800 και έχει ως βασικό χαρακτηριστικό την εισαγωγή στην πνευματική ζωή των «επιστημονικών κατακτήσεων» της φωτισμένης Ευρώπης.
- Η τρίτη είναι δυνατόν να ταυτιστεί συμβολικά με την παρουσία και τη δραστηριότητα του Αδαμάντιου Κοραή.

Ο σοφός διδάσκαλος του Γένους χρησιμοποίησε στο περίφημο «Υπόμνημά» του (Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce, 1803), θεμελιώδες κείμενο - ορόσημο που παρουσίασε στην παρισινή «Εταιρεία των Ανθρωποτηρητών» (Société des Observateurs de l'homme), χαρακτηριστική της διεύρυνσης του όψιμου Διαφωτισμού προς την ανθρωπογνωσιολογία, τον όρο «ηθική αναγέννηση» (révolution

morale) για να εκφράσει την έννοια της «παλιγγενεσίας» (régénération) και την προσδοκώμενη ευθυγράμμιση με τα «φώτα» της Ευρώπης.

Πολύ αργότερα, κατά το τρίτο μισό του 19ου αιώνα, ο πολυπράγμων φαναριώτης λόγιος **Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής** διακρίνει στη Φιλολογική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, που εκδίδει στα Γαλλικά (*Histoire littéraire de la Grèce Moderne*, 1877) δύο μείζονες περιόδους: το διάστημα 1700 - 1800, το οποίο θεωρεί συνώνυμο της «επιστροφής στη ζωή» (*retour à la vie*) και την προεπαναστατική περίοδο 1800-1821, την οποία ορίζει ως «Αναγέννηση» (*Renaissance*) του Ελληνισμού. Στη σύνθεση του Ραγκαβή η θέση των πρωτεργατών ανήκει και πάλι στους Φαναριώτες. Στον κορμό του Νεοελληνικού Διαφωτισμού προσδιορίζονται επιφαινόμενα, μέσα από τα οποία διαγράφεται η εσωτερική δυναμική του αλλά και η ιδιοτυπία του.

Σύμφωνα με την αρχική διάκριση του **Κ.Θ.Δημαρά**, μπορούμε να μιλήσουμε για μισό αιώνα: 1770 - 1820, με αρκετές προβολές προς τα πίσω, ώστε να συμπεριληφθούν πρωιμότερες εκδηλώσεις των ετών 1750 και με προβολή προς τα εμπρός, ώστε να φθάσουμε στα 1830, όταν ο Διαφωτισμός γειτνιάζει με την εκκόλαψη του ρομαντικού πνεύματος. Η αποσύνθεση του Διαφωτισμού αρχίζει να γίνεται ορατή γύρω στα 1830· πυρήνες του αντιστέκονται όμως ως το 1850, και ακόμη αργότερα. Η εμφάνιση του νεολογισμού «Διαφωτισμός» χρονολογείται γύρω στο 1862 και προέρχεται πιθανότατα από τον Γερμανικό όρο *Aufklärung*.

Η χρήση του εντοπίζεται για πρώτη φορά στα γραπτά του Δημητρίου Βερναρδάκη, στην πανεπιστημιακή του ομιλία *Λόγος εισιτήριος εις το μάθημα της Γενικής Ιστορίας εκφωνηθείς τη 20 Ιουνίου 1862*. Οι συνδηλώσεις της εκφοράς του: «της λεγομένης εποχής του διαφωτισμού» εμπεριέχουν αρνητική χροιά, πράγμα ευεξήγητο αφού ο Βερναρδάκης την εποχή εκείνη εμφορείτο από το πνεύμα του Γερμανικού ρομαντισμού. Ο όρος εντοπίζεται ακόμη στα γραπτά του επίσης γερμανοτραφούς Νεοκλή Καζάζη, διακεκριμένου νομομαθούς, καθηγητή της Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο

Αθηνών. Θεωρείται ότι ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός αποτελεί βλαστάρι, κλάδο του μεγάλου κορμού του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.

Εάν ωστόσο ο νεολογισμός Διαφωτισμός δημιουργήθηκε σε συσχετισμό με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς: **Enlightenment, Aufklärung και Illuminismo**, οι εκφράσεις «Φώτα», «Φώτα της Ευρώπης», «φωτισμένα έθνη», που οδηγούν στις συνδηλώσεις του Γαλλικού όρου **lumières**, δεν ανήκουν στο πεδίο των νεολογισμών. Η συμβολική σήμανση του φωτός προέρχεται από το γλωσσικό οπλοστάσιο αιώνων καθώς ανάγεται στα κλασικά ρητορικά σχήματα και την εκκλησιαστική και ανθρωπιστική παιδεία. Γίνεται επίσης χρήση του στο λεξιλόγιο του ρεύματος του «**Θρησκευτικού Ουμανισμού**» του 17ου αιώνα, πολύ πριν από το «πρελούδιο» των Φώτων, εδώ η προτροπή για τον φωτισμό του Γένους οδηγεί στην ιδεατή συμβίωση της Κλασικής παιδείας με τη Βυζαντινή παράδοση.

Ο όρος ενσωματώθηκε στον 18ο αιώνα σε ένα νέο πλαίσιο αναφοράς και εμπλουτίστηκε με νέες σημασιολογικές συνδηλώσεις. Η ευθυγράμμιση με τις κατακτήσεις της δυτικής σκέψης είναι φανερή, αυτή η διαδικασία προϋποθέτει επίσης την επανάκτηση των αξιών, από την Αρχαιότητα μέσω της δυτικής Αναγέννησης στη φωτισμένη Ευρώπη, και απ' εκεί στον Νεότερο Ελληνισμό, πορεία που καταλήγει στη μεταγενέστερη κοραϊκή «μετακένωση» της δυτικής γνώσης και στην ανάκτηση της πατρώας κληρονομιάς, της Κλασικής παιδείας. Η Βυζαντινή οικουμενική ιδέα επιβιώνει μέσα από το εκκλησιαστικό οικοδόμημα και, εν πολλοίς, κυρίως στο πρώιμο στάδιο, μέσα από τη Φαναριώτικη ιδεολογία (όπως **διατυπώνεται στην περίφημη ερμηνευτική σύνθεση του Nicolae Iorga «Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο»**), ενώ η βαθμιαία συντελούμενη εθνική αφύπνιση στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αρχαιολατρεία και την προσδοκώμενη ανάκτηση της αρχαίας κληρονομιάς. Η ιδέα της Ορθοδοξίας εξακολουθεί να ταυτίζεται με αυτήν του Γένους. Στη συλλογική μνήμη των λαών της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης, στη λαϊκή παράδοση και στους θρύλους, η χαμένη Χριστιανική Αυτοκρατορία είναι παρούσα.

Οι προσδοκίες της Ρωσικής επέμβασης στην Ανατολή θεμελιώθηκαν άλλωστε στη βάση της κοινής θρησκείας. Από την άλλη πλευρά στέκει η επανασύνδεση με την Αρχαιότητα. Το «κλασικό όραμα» και η αναβίωσή του, κοινός τόπος του Ευρωπαϊκού Κλασικισμού από την Αναγέννηση και μετά, με την έκρηξη της Γαλλικής Επανάστασης απέκτησε μεγαλύτερη δυναμική, ο «Ηρωικός Νεοκλασικισμός» μετατράπηκε σε κοινωνικό βίωμα.

10. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΥΝΑΒΙΕΣ ΗΓΕΜΟΝΙΕΣ

Η Επανάσταση αποφασίστηκε να ξεκινήσει από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Πρώτον, γιατί εκεί δεν υπήρχε Τουρκικός στρατός δεύτερον, γιατί λίγο βορειότερα βρισκόταν ο Ρωσικός στρατός. Οι Έλληνες πίστευαν πως ο Ρωσικός στρατός θα βοηθούσε, επίσης ζήτησαν από τους ηγέτες των Βαλκανικών χωρών να πάρουν μέρος στην Επανάσταση. Ο

Αλέξανδρος Υψηλάντης, ξεκινώντας από Ρωσικό έδαφος, πέρασε τον ποταμό Προύθο και στις 14 Φεβρουαρίου 1821 κήρυξε την Επανάσταση στο Ιάσιο της Βλαχίας. Μοίρασε προκηρύξεις με τις οποίες μιλούσε για την Επανάσταση και άφηνε να εννοηθεί ότι πίσω απ' αυτήν βρισκόταν η Ρωσία, ενώ παράλληλα, έφτιαχνε το στρατό του.

Γρήγορα, όμως, δημιουργήθηκαν σοβαρά προβλήματα. Οι πλούσιοι Έλληνες των ηγεμονιών δεν έδωσαν χρήματα και η στρατολόγηση δεν προχωρούσε. Ο τσάρος δεν δέχτηκε την Επανάσταση και επέτρεψε την είσοδο του τουρκικού στρατού στις ηγεμονίες για να σταματήσει τους επαναστάτες. Ο πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε', επειδή τον πίεζε ο Σουλτάνος, αφόρισε όσους συμμετείχαν στο κίνημα. Παρά τις δυσκολίες, ο Υψηλάντης συνέχισε τον αγώνα. Η κρίσιμη μάχη δόθηκε στο Δραγατσάνι (7 Ιουνίου 1821). Εκεί πολέμησε και ο Ιερός Λόχος, μία ομάδα από εθελοντές σπουδαστές, τελικά, όμως, οι επαναστάτες νικήθηκαν.

Η Ελληνική Επανάσταση έβαλε τέλος στην παρουσία των Φαναριωτών στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Η καλλιέργεια σιτηρών, όμως, ανέδειξε τον Δούναβη και τις περιοχές που διασχίζει σε κέντρο εμπορίου και ναυσιπλοΐας, που προσέλκυσε πολλούς Έλληνες. Οι περισσότεροι Έλληνες μετακινήθηκαν προς τα λιμάνια του Δούναβη, μετά τη συνθήκη της Αδριανούπολης (1829), η οποία άνοιξε την αγορά των σιτηρών σε άλλες χώρες.

11. Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Η Φιλική Εταιρεία ήταν μία από τις πολλές επαναστατικές μυστικές εταιρείες της νοτιοανατολικής Ευρώπης κατά το α' τέταρτο του 19ου αιώνα με κοινό χαρακτηριστικό τις πολύπλοκες ιεροτελεστίες μύησης και τους απόηχους του τεκτονισμού. Η Φιλική Εταιρεία με σαφήνεια διατύπωνε τον τελικό της στόχο: "Την απελευθέρωση της πατρίδας - Ελλάδας από τον Τουρκικό ζυγό". Οι ιδρυτές και πρώτα μέλη της ήταν απλοί άνθρωποι που υπέ-

στησαν στο εξωτερικό μια βαθιά ψυχολογική και κοινωνική μεταβολή. Προχώρησαν με μόνο οδηγό την επιθυμία τους να ενώσουν τους Έλληνες σ' ένα δύσκολο αγώνα για την απελευθέρωσή τους από τον ξένο ζυγό. Οι αλλοεθνείς αποκλείονταν από τις τάξεις της.

Αν και άλλοι Έλληνες πλουσιότεροι, ισχυρότεροι και πιο μορφωμένοι πρόβαλλαν επιφυλάξεις, αυτοί δεν επηρεάστηκαν στον ενθουσιασμό και την αισιοδοξία τους. Ορισμένοι Έλληνες πίστευαν ότι οι συμπατριώτες τους για να μπορέσουν να ελευθερωθούν και να αυτοδιοικηθούν, έπρεπε να αποκτήσουν ευρύτερη παιδεία. Άλλοι πάλι πίστευαν ότι ήταν προτιμότερο να επιδιωχθεί η καλύτερευση των όρων της ζωής των Ελλήνων στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως είχαν κάνει για πολλά χρόνια οι Φαναριώτες. Άλλωστε, το 1814 μετά την ήττα του Ναπολέοντα οι δυνάμεις της συντήρησης και της αντίδρασης, που είχαν επιβάλει το καθεστώς τους, θα μπορούσαν να συντρίψουν κάθε επαναστατική κίνηση.

Παρά τις ατιξοότητες αυτές, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος ίδρυσαν το 1814 στην Οδησό τη Φιλική Εταιρεία. Αγροτικής καταγωγής ήταν και οι τρεις πρωτεργάτες της Εταιρείας. Ο Ξάνθος γεννήθηκε στην Πάτμο το 1772 και δεν έγινε ένας επιτυχημένος έμπορος, όπως επιδίωξε με την αποδημία του. Ήταν μέλος μιας στοάς στα Ιόνια νησιά. Όπως πολλά άλλα μέλη της Εταιρείας, τα γράμματα που έμαθε ήταν τόσα όσα του χρειαζόταν για να εργαστεί ως εμπορικός υπάλληλος. Συνεταιρίστηκε με άλλους για εμπορία λαδιού αλλά απέτυχε. Ο Τσακάλωφ γεννήθηκε στα Ιωάννινα το 1788. Λέγεται ότι σπούδασε στη Μαρουτσαία Ακαδημία του Ψαλίδα.

Έγινε μέλος του Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου και ήταν ο μόνος που συνέδεε άμεσα τη μυστική αυτή οργάνωση με τη Φιλική Εταιρεία. Ο Σκουφάς γεννήθηκε το 1779 στο Κομπότι της Άρτας, και ήταν μέλος του Φοίνικα. Εργάστηκε κατά καιρούς ως αποθηκάρχης, πιλοποιός και υπάλληλος. Ήταν ο πιο ενθουσιώδης, ταπεινός και αφοσιωμένος στους σκοπούς της Εταιρείας από τους τρεις τους. Είναι αυτονόητο ότι για τη διοργάνωση της Εταιρείας άντλησαν διδάγματα από την εμπειρία που είχαν ως

μασόννοι, χωρίς να ακολουθήσουν δουλικά τα βήματα των οργανώσεών τους.

12. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ως έτος ίδρυσης της Φιλικής Εταιρείας στην Οδησό αναφέρεται το έτος 1814 ενώ υπάρχουν ενδείξεις ότι οι προσωπικές επαφές των ιδρυτών έχουν αρχίσει από το τέλος του προηγούμενου έτους 1813. Φαίνεται όμως ότι το καλοκαίρι του 1814, ίσως και λίγο αργότερα, πήραν οριστική μορφή οι σκέψεις και τα προσωπικά τους οράματα. Τα βιογραφικά των τριών ιδρυτών έχουν ξεχωριστό ενδιαφέρον, όχι βέβαια γιατί φανερώνουν μεγάλες προσωπικές σταδιοδρομίες αλλά ακριβώς για το αντίθετο, γιατί δείχνουν ότι η ιδέα της εθνικής απελευθέρωσης είχε γίνει οικεία σε κοινωνικά στρώματα μεσαίας οικονομικής εμβέλειας και κοινωνικού κύρους, τα οποία αποδείχθηκε μάλιστα ότι ήταν τα καταλληλότερα να ξεκινήσουν και να οργανώσουν μια εθνική επανάσταση.

Πράγματι, το γεγονός ότι οι πρώτοι Φιλικοί δεν σχετίζονταν με τον ισχυρότερο τότε κρατικό - διοικητικό μηχανισμό της Αυτοκρατορίας, δεν ήσαν δηλαδή στελέχη των εκκλησιαστικών ή των κοινοτικών θεσμών των ορθοδόξων, ο δε προσωπικός τους πλούτος, κυρίως για όσους ζούσαν στη διασπορά, δεν ήταν τόσοσ ώστε να τους δημιουργεί αξεπέραστες αναστολές, αποδείχθηκε ότι λειτούργησαν ως πλεονεκτήματα για την επαναστατική τους ενεργητικότητα. Τα κίνητρα λοιπόν τα οποία ωθούσαν μέλη των διαφόρων κοινωνικών ομάδων να εγγράφονται στην Εταιρεία διέφεραν, όπως διέφερε και ο ενθουσιασμός και η προσήλωση τους στους σκοπούς της.

Το μόνο σαφές στοιχείο που έχουμε για τους Φιλικούς είναι τα ονόματά τους και η ιδιότητα τους. Από τα 1093 μέλη πού γνωρίζουμε, τα 229 ή το 21%, μύησαν στην Εταιρεία άλλα μέλη και διέδιδαν τους σκοπούς της. Ως το 1817, τρίτο έτος της Φιλικής Εταιρείας, 42 άτομα είχαν προσχωρήσει στην

Οργάνωση, από τα οποία 28 έγιναν δραστήριοι μνητές. Όσο όμως αυξανόταν ο αριθμός των μελών, το ποσοστό εκείνων που συνέχιζαν τη δραστηριότητά τους μειωνόταν. Κατά το 1818, 210 άτομα μνήθηκαν, από τα όποια όμως 71, ή το 34%, ανέλαβαν το έργο της μνήσεως και άλλων μελών. Τον επόμενο χρόνο, ο αριθμός των μελών περίπου διπλασιάσθηκε (416 έγιναν τα μέλη το 1819).

Τα μέλη που συνέχιζαν να δρουν ήταν σε αριθμό τα ίδια με εκείνα των προηγούμενων χρονών: μόνο 74, ή το 18%, εξακολουθούσαν να προβαίνουν σε μνήσεις. Σε γενικές γραμμές τα δραστήρια μέλη αντανakλούσαν την επαγγελματική κατανομή του συνόλου των μελών, με τη διαφορά πως οι έμποροι, οι επαγγελματίες και οι στρατιωτικοί υπερείχαν κάπως ως προς τη δραστηριότητα από τις άλλες κατηγορίες. Η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας αποτελεί τη σπουδαιότερη πολιτική ενέργεια του υπόδουλου Ελληνισμού, όπως και η οργάνωση της Ελληνικής Επανάστασης το κορύφωμα μιας μακράς σειράς πράξεων ανυπακοής και ανταρσίας προς την Οθωμανική κυριαρχία.

Η θετική αποτίμηση του έργου της Φιλικής Εταιρείας δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι δι' αυτής οργανώθηκε επιτυχώς

η αντιοθωμανική εθνική επανάσταση των Ελλήνων αλλά κυρίως γιατί, μέσα σε ένα πνεύμα νεωτερικότητας, τέθηκε το ζήτημα της εθνικής αποκατάστασης με νέους όρους. Θεωρήθηκε δηλαδή η εθνική αποκατάσταση των Ελλήνων ζήτημα Ελληνικού ενδιαφέροντος και Ελληνικής ευθύνης και όχι, όπως συνέβαινε παλαιότερα, ένα ζήτημα που θα λυνόταν στο πλαίσιο μιας απελευθερωτικής - επεκτατικής δραστηριότητας κάποιας μεγάλης Ευρωπαϊκής δύναμης.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου 1814 στην Οδησσό, τρεις Έλληνες έμποροι, δυο Ηπειρώτες και ένας Πάτριος, αποφάσισαν να προετοιμάσουν το έδαφος για την "εν καιρώ" εκδήλωση επανάστασης των Ελληνικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η απόφαση αυτή οδήγησε πολύ σύντομα στην ίδρυση της Εταιρείας των Φιλικών ή Φιλικής Εταιρείας. Η τελευταία εντάσσεται σε μια ευρύτερη διαδικασία εθνογένεσης και επαναστατικών ζυμώσεων που λαμβάνουν χώρα από τα τέλη του 18ου αιώνα ιδίως μεταξύ των λογίων και των εμπόρων στις Ελληνικές παροικίες.

Ιδρυτές της ήταν ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, οι οποίοι στο παρελθόν είχαν μετάσχει σε άλλες μυστικές επαναστατικές εταιρείες καθώς και σε τεκτονικές στοές. Η εμπειρία τους αυτή στάθηκε χρήσιμη όσον αφορά την οργάνωση και το συνωμοτικό τρόπο δράσης της Εταιρείας. Έως το 1818, χρονιά κατά την οποία οι τρεις ιδρυτές εγκαθίστανται στην Κωνσταντινούπολη, η Φιλική Εταιρεία υπήρξε ένας ολιγάριθμος οργανισμός με περίπλοκες διαδικασίες μύησης, συνωμοτικούς κανόνες και πλειάδα μυστικών συμβόλων. Θεωρείται ότι έως την εποχή εκείνη ο αριθμός των μελών που μυήθηκαν δεν ξεπερνούσε τους τριάντα, ενώ ως μέλη επιλέγονταν κατά κύριο λόγο επιφανείς Έλληνες από τη Ρωσία και τις παραδουνάβιες ηγεμονίες.

Κατά την περίοδο αυτή (1814 - 1818) στον ηγετικό πυρήνα της Εταιρείας, την Αρχή όπως την ονόμαζαν, συμπεριλήφθηκε μεταξύ άλλων και ο Άνθιμος Γαζής, ιερωμένος και λόγιος με αναγνωρισμένο κύρος. Η μετεγκατάσταση της οργάνωσης στην Κωνσταντινούπολη συνέπεσε με το θάνατο του Ν. Σκουφά και

τη διεύρυνση της ηγετικής ομάδας, στην οποία συμπεριλήφθηκαν μεταξύ άλλων ο μητροπολίτης Ιγνάτιος Ουγγροβλαχίας, ο Φαναριώτης Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας). Ακόμη περισσότερο, την περίοδο αυτή (1818 - 1820) η Εταιρεία προχωρεί σε οργανωτικές αλλαγές, σε διεύρυνση του κύκλου των μελών της και σε συγκεκριμενοποίηση ενός σχεδίου για την εκδήλωση της επανάστασης.

Σε ό,τι αφορά τις οργανωτικές αλλαγές υιοθετείται το λεγόμενο σύστημα των δώδεκα αποστόλων. Σύμφωνα με αυτό, δώδεκα ευυπόληπτα μέλη της Εταιρείας στάλθηκαν σε ισάριθμες περιοχές, όπου διαβιούσαν Ελληνικοί πληθυσμοί. Στόχος τους ήταν να προσεγγίσουν κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά ισχυρούς τοπικούς παράγοντες. Την εποχή αυτή γίνονται μέλη της Εταιρείας οι σημαντικότεροι προύχοντες και ιεράρχες της Πελοποννήσου, καθώς και αρκετοί Ρουμελιώτες κλεφταρματολοί. Παράλληλα, οι τέσσερις βαθμίδες μελών που λειτουργούσαν κάτω από την Αρχή μετατρέπονται σε έξι, ενώ απλοποιείται κατά πολύ το τελετουργικό της μύησης.

Ταυτόχρονα, προσεγγίστηκε ο Ιωάννης Καποδίστριας με σκοπό να αναλάβει την αρχηγία. Μετά την άρνησή του οι Φιλικοί πλησίασαν τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ο οποίος δέχτηκε τον Απρίλιο του 1820.

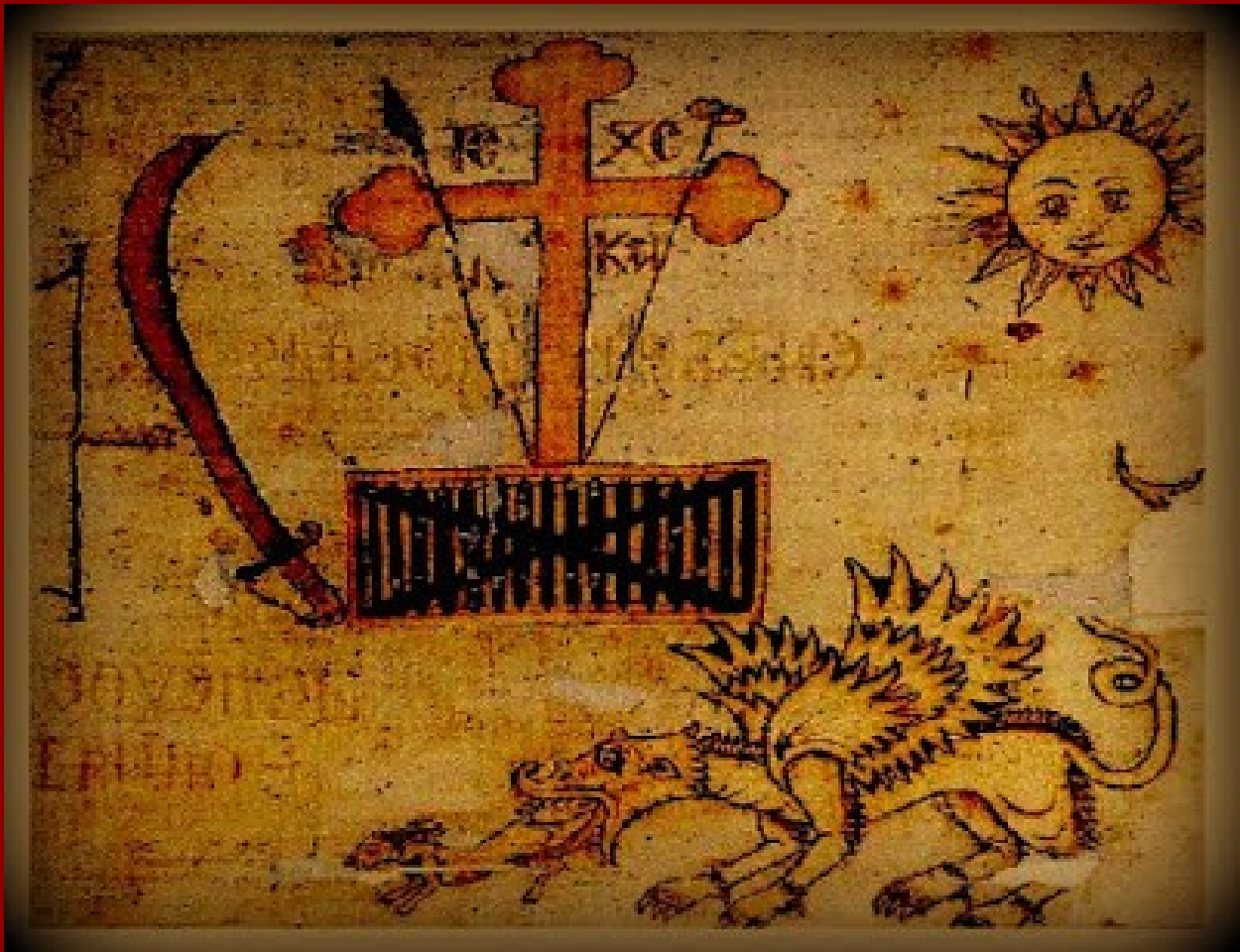
13. ΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

Η δημιουργία μυστικών (παράνομων) οργανώσεων που αυτοαποκαλούνταν «Εταιρείες» και βαθμιαία έθεταν ως στόχο την έκρηξη εθνικών επαναστατικών κινημάτων είναι φαινόμενο που παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη στην Ευρώπη στα τέλη του 18ου αιώνα. Το φαινόμενο αυτό θα βρει πρόσφορο έδαφος και μεγάλη απήχηση στους λαούς που ζούσαν υπό την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Εταιρισμός προήλθε από τη Γαλλική Επανάσταση και είχε ως πρότυπο την οργάνωση των λεσχών των Ιακωβίνων και κυρίως των

Μασονικών στοών. Στον Ελληνικό χώρο η πρώτη τεκτονική στοά ιδρύθηκε το 1782 στην Κέρκυρα με την ονομασία «Αγαθοεργία».

Θα συνενωθεί αργότερα με τη στοά «Φιλογένεια» και έτσι θα προκύψει η «Γαληνοτάτη Μεγάλη Ανατολή» της Κέρκυρας, η οποία απλώθηκε σε όλα τα Επτάνησα. Παρακλάδι της Στοάς αυτής αποτελεί η Στοά «Ένωσις της Αγίας Μαύρας» (Λευκάδας), στην οποία ανήκε ο Παναγιώτης Καραγιάννης που το 1813 θα μυήσει στον Τεκτονισμό τον Εμμανουήλ Ξάνθο. Το εταιρικό κίνημα αναπτύχθηκε και στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, λόγω της χαλαρής εξάρτησής τους από την Οθωμανική διοίκηση, καθώς και σε άλλες περιοχές της Ευρώπης όπου υπήρχε οικονομική ανάπτυξη του Ελληνικού στοιχείου (ιδιαίτερα στις Ελληνικές παροικίες της Αυστροουγγρικής Μοναρχίας).

μελών τους, σε πολλές περιπτώσεις όμως απέκρυπταν συνωμοτική δράση και εθνικούς σκοπούς. Μεταξύ των σημαντικότερων εταιριστικών κινήσεων στις περιοχές που προαναφέραμε περιλαμβάνεται η **Ελληνική λέσχη «Αλέξανδρος»**, που ιδρύθηκε από τον ηγεμόνα της Βλαχίας **Αλέξανδρο Μουρούζη** το 1777, η «**Εταιρεία των Φίλων**», που ιδρύθηκε το 1780 στο Βουκουρέστι (μέλος της οποίας υπήρξε ενδεχομένως και ο Ρήγας Φερραίος), η «**Ελληνοδακική Φιλολογική Εταιρεία**», που ιδρύθηκε το 1780 στο Βουκουρέστι και ανέπτυξε πλούσια δράση, καθώς και η εταιρεία «**Φοίνιξ**». Την οποία ίδρυσε ο ηγεμόνας της Βλαχίας **Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος**, ο αποκαλούμενος **Φιραρής** (δηλ. φυγάς), το 1787, και είχε **μασονική δομή**. Ο Βούλγαρος ιστορικός **Νικολάι Τοντόρωφ** επισημαίνει ότι η επαναστατική οργάνωση της **Φιλικής Εταιρείας** δεν είναι άμεσος διάδοχος ούτε συνεχιστής κανενός από τα προηγούμενα σχήματα, καθώς οι εταιρείες αυτές δεν έφτασαν ποτέ στο επίπεδο μιας επαναστατικής εθνικής οργάνωσης. Στο Παρίσι στις αρχές του 18ου αιώνα αναπτύσσεται σημαντική εταιριστική - φιλελληνική δράση, ιδιαίτερώς στους κύκλους της Κύπριας λογίας **Ελισσάβετ Λουμάκη - Chenier**.

Οι εταιρείες αυτές εξέφραζαν τις πνευματικές αναζητήσεις των Το έτος 1809 ιδρύεται η «Ελληνική Εταιρία» των Παρισίων και το Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον, μέλος του οποίου θα αποτελέσει ο ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ. Στον Ελλαδικό χώρο ιδρύθηκε το 1813 η «Φιλόμουσος Εταιρεία» των Αθηνών με εκπαιδευτικούς κυρίως σκοπούς, η οποία έδωσε το 1814 την έμπνευση σε επιφανείς Έλληνες της παροικίας της Βιέννης και του Μονάχου να οργανώσουν τη «Φιλόμουσον Εταιρείαν της Βιέννης», της οποίας το έργο ήταν πολύ σημαντικό, ενώ στους κόλπους της δραστηριοποιήθηκαν πολλές σημαντικές προσωπικότητες του παροικιακού Ελληνισμού, μεταξύ των οποίων και ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Στην Ιταλία το Καρμποναρικό κίνημα αποτελεί την Ιταλική μορφή του εταιρισμού. Στη Ρωσία το κίνημα των Δεκεμβριστών συγκροτήθηκε σε λέσχες, μέλη των οποίων ανήκαν σε στοές ελευθεροτεκτόνων, και στη συνέχεια μετασχηματίσθηκε σε πατριωτικές επαναστατικές οργανώσεις, όπως η «Ένωσις

Σωτηρίας» (1816), ο «Σύνδεσμος Ευημερίας» (1818), ο «Βόρειος Σύνδεσμος» (1821) και ο «Νότιος Σύνδεσμος» (1821).

14. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ - ΚΑΤΗΧΗΣΗ - ΙΕΡΑΡΧΙΑ

Η όλη διάρθρωση της Φιλικής Εταιρείας στηρίχθηκε στα οργανωτικά πρότυπα των Καρμπονάρων και των Ελευθεροτεκτόνων. Η ηγετική της ομάδα απεκαλείτο «η Αόρατος Αρχή» και περιβλήθηκε από την πρώτη στιγμή με τέτοια μυστική αίγλη, ώστε να πιστεύεται ότι συμμετείχαν σε αυτήν πολλές σημαντικές προσωπικότητες, όχι μόνον Έλληνες μα και ξένοι, όπως ο τσάρος Αλέξανδρος Α' της Ρωσίας. Στην πραγματικότητα, τον πρώτο καιρό ήταν μόνο οι τρεις ιδρυτές της. Κατόπιν, από το 1815 έως το 1818, προστέθηκαν άλλοι πέντε και μετά το θάνατο του Σκουφά προστέθηκαν άλλοι τρεις. Το 1818 η Αόρατη Αρχή μετονομάστηκε σε «Αρχή των Δώδεκα Αποστόλων» και κάθε Απόστολος επωμίστηκε την ευθύνη μιας μεγάλης περιφέρειας.

Η διδασκαλία της Εταιρείας, που σώθηκε σε πολλά αντίγραφα, αποτελείται από πέντε μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνεται η διδασκαλία της μύσεως στο μυστικό της Εταιρείας. Στο μέρος αυτό υπάγεται ο «πρώτος όρκος», η «εξομολόγησις» και η αποκάλυψη του σκοπού. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνεται η διαδικασία του Μεγάλου Όρκου, η οποία αποτελεί το πιο εντυπωσιακό μέρος της Διδασκαλίας όπως την καταγράφει ο Ιωάννης Φιλήμων. Στο τρίτο μέρος περιλαμβάνεται η ερμηνεία και οι οδηγίες περί συντάξεως του αφιερωτικού γράμματος, με τα σημεία αφιερώσεως και καθιερώσεως.

Μετά την κατήχησή του ο νεοκατηχούμενος, εφόσον είχε τις προϋποθέσεις να προχωρήσει στην επόμενη βαθμίδα (κυρίως όσον αφορά τη γνώση ανάγνωσης και γραφής), έδινε τον μεγάλο όρκο και καθιερωνόταν ως «ιερέας». Στη συνέχεια όφειλε να αποστείλει μια επιστολή προς ένα οποιοδήποτε άτομο σε άλλη πόλη.

Το τελετουργικό της μύησης (το οποίο επίσης περιγράφει αναλυτικά ο Φιλήμων) απλουστεύθηκε με την πάροδο των χρόνων, ιδιαιτέρως από το 1820 και μετά, οπότε γίνονταν αθρόες μύησεις στην Εταιρεία. Στην ιεραρχία της Εταιρείας καθιερώθηκαν αρχικώς τέσσερις βαθμοί, ενώ αργότερα οι βαθμοί έγιναν επτά:

- Αδελφοποιητοί ή Βλάμηδες
- Συστημένοι
- Ιερείς
- Ποιμένες
- Αρχιποιμένες
- Αφιερωμένοι
- Αρχηγοί Αφιερωμένων.

Οι δύο πρώτοι βαθμοί στην Εταιρεία ήταν οι κατώτεροι και αφορούσαν τα μέλη, ενώ από τον τρίτο βαθμό και μετά ήταν τα στελέχη. Στον πρώτο βαθμό κατατάσσονταν τα αγράμματα μέλη. Οι κατηχούντες ρωτούσαν πριν απ' όλα τους κατηχουμένους αν μπορούσαν να αντέξουν το μυστικό με κίνδυνο της ζωής τους, «καθόσον αυτά που επρόκειτο να μάθη αφορούν την τύχη του ίδιου του έθνους».

Για τη φύλαξη του μυστικού της Εταιρείας οι φιλικοί -κυρίως από το βαθμό των ιερέων και πάνω- χρησιμοποιούσαν ειδικό κρυπτογραφικό αλφάβητο, το οποίο αποτελούνταν από 22 στοιχεία. Επίσης, στην αλληλογραφία τους χρησιμοποιούσαν κωδικοποιημένο μετωνυμικό λεξικό. Έτσι, ο εχθρός αναφερόταν ως «αγκάθι», τα μέλη της εταιρείας ως «σύννεφα», οι Άγγλοι ως «σιδηροί», οι Φαναριώτες ως «οινοπόται» κ.λπ. Αντίστοιχα, στη θέση διαφόρων τοπωνυμίων χρησιμοποιούσαν κρυπτογραφικούς αριθμούς.

15. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΥΗΣΗΣ - ΟΡΚΟΣ - ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

Η όλη δομή ήταν πυραμιδοειδής και στην κορυφή δέσποζε η «Αόρατος Αρχή». Κανείς δε γνώριζε ούτε είχε δικαίωμα να ρωτήσει ποιοι την αποτελούσαν. Οι εντολές της εκτελούνταν ασυζητητί, ενώ τα μέλη δεν είχαν δικαίωμα να λαμβάνουν αποφάσεις. Στους χρόνους που ακολούθησαν διαμόρφωσαν οι Φιλικοί κανόνες οργανωτικής δράσης σύμφωνα με τους οποίους προβλέπονταν:

- Διαδικασία μύησης νέων μελών, αφού θα εξακριβωνόταν η αφοσίωσή τους στον ιερό σκοπό της Φιλικής.
- Βαθμοί ιεραρχίας, όπου τα μέλη θα προωθούνταν ανάλογα με τη δραστηριότητα και τις ικανότητές τους.

- Ειδικός Όρκος και τελετουργικό ορκωμοσίας.
- Ειδικός κρυπτογραφικός κώδικας για την αλληλογραφία και την αμοιβαία αναγνώριση των μελών μεταξύ τους.

Πρωταρχική τους ενέργεια ήταν να καθιερώσουν κρυπτογραφικό κώδικα για την αλληλογραφία και αμοιβαία αναγνώριση των μελών της, και όρισαν τα αρχικά γράμματα που θα χρησιμοποιούσε ο καθένας. Σύμφωνα με τον κώδικα αυτό:

- Χρησιμοποιούσαν τα γνωστά γράμματα του αλφαβήτου αλλά με φωνητική αξία διαφορετική (λογουχάρη αντί για τα α, β, γ, ...οι Φιλικοί έγραφαν αντίστοιχα : η, ζ, ψ).

- Για τα κύρια ονόματα στελεχών της Εταιρίας είχαν γράμματα συνθηματικά (Για τον Αθαν. Τσακάλωφ Α.Β., για το Νικ. Σκουφά Α.Γ., για τον Εμμ. Ξάνθο Α.Ζ., για το Γρηγόριο Δικαίο Α.Μ.).

- Για μερικά ονόματα ιδιαίτερης αξίας για την Εταιρία χρησιμοποιούσαν οι Φιλικοί ιδιαίτερη προσωνυμία ενδεικτική και της υπόληψης που ένιωθαν γι' αυτά. (Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης επονομαζόταν Καλός ή Ανδρέας Ραδάμανθους, ο Καποδίστριας Ευεργετικός, ο Παπαφλέσσας Αρμόδιος).

- Για μερικές κοινωνικές ομάδες με ιδιαίτερη σημασία για τους Φιλικούς χρησιμοποιήθηκαν επωνυμίες δηλωτικές ίσως και των αισθημάτων τους (έτσι: οι Πρόκριτοι του Μοριά φέρονται ως Εκδικητικοί, ο Φαναριώτης Οινοπόται, οι Αρχιερείς της Συνόδου δυστυχείς).

- Για κάποιες έννοιες ειδικής σημασίας για μια Εταιρία μυστική βρίσκουμε λέξεις συνθηματικές ή συμβολικές. Έτσι:

Το Αγκάθι = σήμαινε γι' αυτούς εχθρός

Το άνθος = φίλος

Τα δένδρα = τουφέκια

Ο ελέφας = το μεγάλο καράβι

Η καμήλα = εμπορικό πλοίο

Το κοπάδι = στόλος

Ο Κύκλωψ = κατάσκοπος
Ο τραγουδιστής = κανόνι
Τα σύννεφα = μέλη της Εταιρίας.

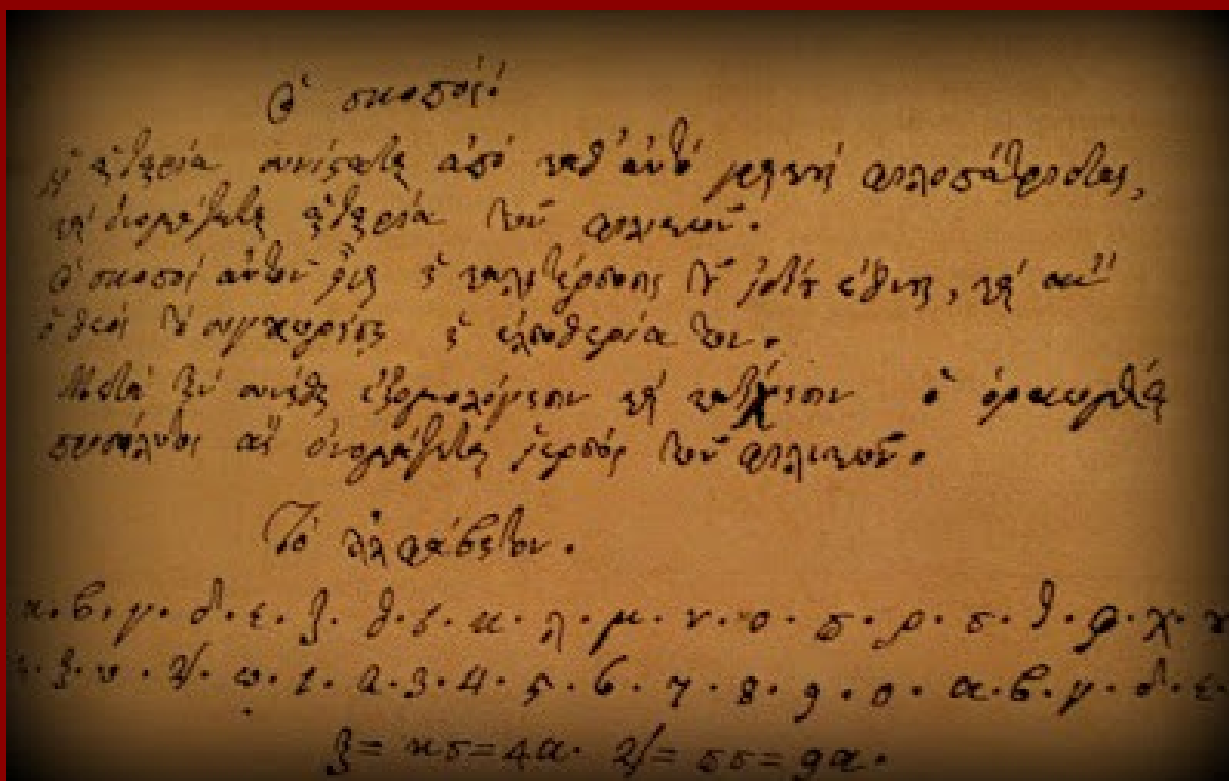
Τέλος, για τις προσωπικές συναντήσεις τους επινόησαν διάφορα συνθηματικά αναγνώρισης όχι μόνο του προσώπου αλλά -κυρίως- της σχέσης του με την Εταιρία και του βαθμού ενημέρωσής του. Λόγου χάρη, αν κάποιος μετέφερε μήνυμα (προφορικό συνήθως) σε άλλον: πρώτα του έκανε νεύμα με το χέρι (φέρνοντας το δάχτυλο στο κάτω χείλος) ότι θέλει να του μιλήσει. Αν εκείνος ήταν ενημερωμένος ως μέλος της Εταιρίας μνημένο - ορκισμένο, ανταποκρινόταν με άλλη συμβολική κίνηση: κινούσε το χέρι του προς το πτερύγιο του αυτιού του, για να δηλώσει έτσι ότι είναι πρόθυμος να ακούσει. Έπειτα για επιβεβαίωση έλεγαν και μερικά συνθηματικά γράμματα ο κοιμιστής του μηνύματος και ο αναζητούμενος αποδέκτης:

Ο πρώτος έλεγε: λ
Ο δεύτερος πρόσθετε: α
Ο α' ν
Ο β' τ
Ο α' ο
Ο β' ν

(Η λέξη που προκύπτει -λαντον- δε γνωρίζουμε αν είχε κάποιο ειδικό νόημα ή ήταν τυχαίο άθροισμα των έξι γραμμάτων).

Δεν υπήρξαν μανιφέστα, συντάγματα ή διακηρύξεις. Θα περνούσε τουλάχιστον ένας χρόνος πριν αποκτήσει η Εταιρεία κάποια οργανωτική δομή και πριν συνταχθούν οι όρκοι μύησης των μελών της. Συντονισμένες προσπάθειες μύησης μελών δεν έγιναν πριν από το 1818. Ούτε ως το 1821 ανακοίνωσε η Φιλική Εταιρεία ποιο ήταν το πρόγραμμά της. Πέρα από το στόχο της δεν μαρτυρείται ότι αποφασί στηκε οτιδήποτε άλλο, π.χ. ποιο θα ήταν το καθεστώς της ανεξάρτητης Ελλάδας. Μετά την ίδρυση της Εταιρείας, οι Σκουφάς και Τσακάλωφ έφυγαν για τη Μόσχα και ο Ξάνθος για την Κωνσταντινούπολη. Ο Σκουφάς υποχρεώθηκε να φύγει, γιατί τον κάλεσε στη Μόσχα Ελληνική εμπορική τράπεζα για να επιληφθεί χρεοκοπημένες υποθέσεις του.

Κατά τον Ιωάννη Φιλήμονα, τον πρώτο ιστορικό της Φιλικής Εταιρείας, ο Σκουφάς ήταν άνθρωπος απλός αλλά με πολλή ευαισθησία και πατριωτισμό. Επιχείρησε την υποστήριξη των επιφανών Ελλήνων εμπόρων της Μόσχας, αλλά αυτοί τον αντιμετώπισαν σαν άξεστο χωρικό διώχνοντάς τον, δεδομένης της πρόσφατης οικονομικής του αποτυχίας. Γεγονός είναι ότι οι πλούσιοι και οι ισχυροί της Ελληνικής διασποράς κράτησαν σε απόσταση τόσο το Σκουφά, όσο και την ίδια την Εταιρεία γενικότερα. Παρόλη την απλοϊκότητά του, ο Σκουφάς σύντομα κατάλαβε, όπως και οι άλλοι Φιλικοί αργότερα, ότι δεν αρκούσε η ανοιχτή δήλωση του στόχου για να προσελκύσουν όλους τους Έλληνες.

Έτσι, αργότερα μέσα από την Εταιρεία υποστηρίχθηκε ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας και ο Τσάρος Αλέξανδρος Α', του οποίου υφυπουργός εξωτερικών ήταν ο πρώτος, υπήρξαν μέλη της μυστικής Ανώτατης Αρχής, που υποτίθεται ότι διηύθυνε την Εταιρεία. Γνωρίζουμε ότι τρεις Έλληνες που μυήθηκαν στη Μόσχα την περίοδο αυτή παραπλανήθηκαν σχετικά με τον αριθμό των μελών, την έκταση και το χαρακτήρα της Εταιρείας. Για το Σκουφά, τα βασικά εμπόδια για την εθνική απελευθέρωση ήταν οικο-

νομικής και οργανωτικής φύσεως. Η εθνική του συνείδηση δεν έβλεπε όρια, ούτε κατηγορίες και εξαιρέσεις, στα πλαίσια του Ελληνισμού.

Εμπρός στην πατρίδα, όλοι οι Έλληνες, ανεξάρτητα από την τάξη στην οποία ανήκαν, την όποια τους υπόσταση ή καταγωγή, ήταν απλώς Έλληνες. Είχε λοιπόν σημασία το αν οι Φιλικοί παρουσίαζαν μεγαλύτερο από την πραγματικότητα τον αριθμό των μελών της οργάνωσής τους ή αν ο Καποδίστριας δεν ήταν πραγματικά μέλος της Αρχής; Η Εταιρεία βρήκε σταθερούς και αφοσιωμένους υποστηρικτές μεταξύ των μικρο εμπόρων, υπαλλήλων, τεχνιτών, πραγματευτάδων και των μισθοφόρων στρατιωτικών και όχι των «προοδευτικώ αστών, λογίων και φιλελεύθερων αριστοκρατων». Για τους νεοφερμένους που ανταποκρίνονταν με ενθουσιασμό στους Φιλικούς, δόθηκε η υπόσχεση ότι η πατρίδα θα τους αναγνώριζε ως άξια τέκνα της.

Από τους 1027, οι 425 μνήθηκαν στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και στη νοτιοδυτική Ρωσία. Οι περισσότεροι δήλωσαν έμποροι, ακολουθούσαν οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι δάσκαλοι, οι γραμματείς, οι ιατροί, οι φοιτητές. Μόνο 7 από τους 425 δήλωσαν ότι γεννήθηκαν στη Ρωσία ή στις Ηγεμονίες. Από αυτούς που μνήθηκαν στη Μολδαβία, το 26% καταγόταν από την Πελοπόννησο, το 14% από τα νησιά του Αιγαίου και το 10% από την Ήπειρο. Μέλη από τις πολυάριθμες εμπορικές κοινότητες του Λονδίνου, Παρισιού, Μασσαλίας και Άμστερνταμ δεν υπήρχαν. Μόνο 1 μέλος μνήθηκε στη Βιέννη και 14 στην Ιταλία.

Αντιπροσωπευτικά μέλη της Εταιρείας ήταν ο Λ. Λεοντίδης, ένας μικροέμπορος από την Κωνσταντινούπολη που είχε υπηρετήσει στο στρατό του Ναπολέοντα και ο Ιθακήσιος Ε. Γλυκούδης που αναφέρεται ως «πλοίαρχος». Το μεγαλύτερο εμπόδιο που αντιμετώπιζε η Εταιρεία ήταν οι ακατάλυτοι δεσμοί που ένωναν τα μέλη της με τον κόσμο από τον οποίο προέρχονταν. Δεν υπάρχουν άμεσες αποδείξεις ότι αυτό είχε συνειδητοποιηθεί. Οι παράδοξες και πολύπλοκες τελετές της Εταιρείας αντικατοπτρίζουν κάποια συνειδητοποίηση της αντίθεσης αυτής.

Η δραστηριότητα μύησης των νέων μελών απλωνόταν συστηματικά και ασταμάτητα. Μέσα στα επόμενα 4 - 5 χρόνια το

μυστικό μεταδόθηκε σε χιλιάδες, σε όλο το γεωγραφικό χώρο το μητροπολιτικό και τον παροικιακό. Το τελετουργικό της ορκωμοσίας έφερνε συγκινήσεις και ενίσχυε την αυτοπεποίθηση πως οι ραγιάδες μπορούν με τις δυνάμεις τους επιτύχουν το μεγάλο ξεσηκωμό της Λευτεριάς.

16. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΥΗΣΗΣ

Οι Ιερείς ήταν επιφορτισμένοι με το έργο της μύησης στους δύο πρώτους βαθμούς. Όταν ο Ιερέας πλησίαζε κάποιον, σιγουρευόταν για τη φιλοπατρία του και τον κατηχούσε πλάγια στους σκοπούς της εταιρείας, οπότε το τελευταίο στάδιο ήταν να ορκιστεί. Τότε τον πήγαινε σε κάποιον κληρικό -κάτι καθόλου εύκολο αν ο ιερέας δεν ήταν ήδη μυημένος. Πήγαινε και έβρισκε τον ιερέα και του έλεγε ότι ήθελε να ορκίσει κάποιον για προσωπική τους υπόθεση, προκειμένου να διαπιστώσει ότι λέει την αλήθεια. Ο κληρικός φορούσε το πετραχήλι και έπαιρνε το Ευαγγέλιο, οπότε ο κατηχητής έπαιρνε παράμερα τον υποψήφιο και του υπαγόρευε ψιθυριστά τον «μικρό όρκο», τον οποίο έπρεπε να τον επαναλαμβάνει ο κατηχούμενος χαμηλόφωνα τρεις φορές.

Μεγάλο μέρος του τελετουργικού της Εταιρείας πήγαζε από τοπικές παραδοσιακές τελετές, ιεροτελεστίες μύησης που απέρρεαν από αρχαίες μαγικές δοξασίες και τελούνταν για να «προσηλυτιστεί» και κατ' επέκταση να αποκτήσει ο μυσούμενος μια νέα κοινωνική και πολιτική ταυτότητα. Η ονομασία του πρώτου βαθμού, Αδελφοποιητός, προέρχεται από τον όρο «αδελφοποίηση», παραδοσιακή συνήθεια των Βαλκανίων, ιδιαίτερα των περιοχών που κυριαρχούσε ο θεσμός της πατριαρχικής οικογένειας. Έτσι επεκτείνονταν ο οικογενειακός δεσμός. Οι Αδελφοποιητοί θα έπρεπε να παραμείνουν ισόβια αδερφοί και να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που συνεπαγόταν ο στενός αυτός δεσμός.

Τα παιδιά τους δεν έπρεπε να παντρευτούν μεταξύ τους και χρησιμοποιούσαν ειδική ορολογία π.χ. αποκαλούσαν τη μητέρα

και τον πατέρα του αδερφού σταυρομάνα και σταυροπατέρα. Ο πρώτος βαθμός (Αδελφοποιητοί ή Βλάμηδες) προοριζόταν για τους απλοϊκούς και αγράμματους, Έλληνες των αγροτικών περιοχών. Οδηγίες για το τελετουργικό της μύησης περιέχονταν στο εγχειρίδιο της Εταιρείας, τη «Διδασκαλία». Χειρόγραφες οδηγίες διανέμονταν στους Ιερείς, τα μέλη του τρίτου βαθμού, που τους είχε ανατεθεί η μύηση νέων μελών.

Στις οδηγίες αυτές αναφέρονταν στην αρχή:

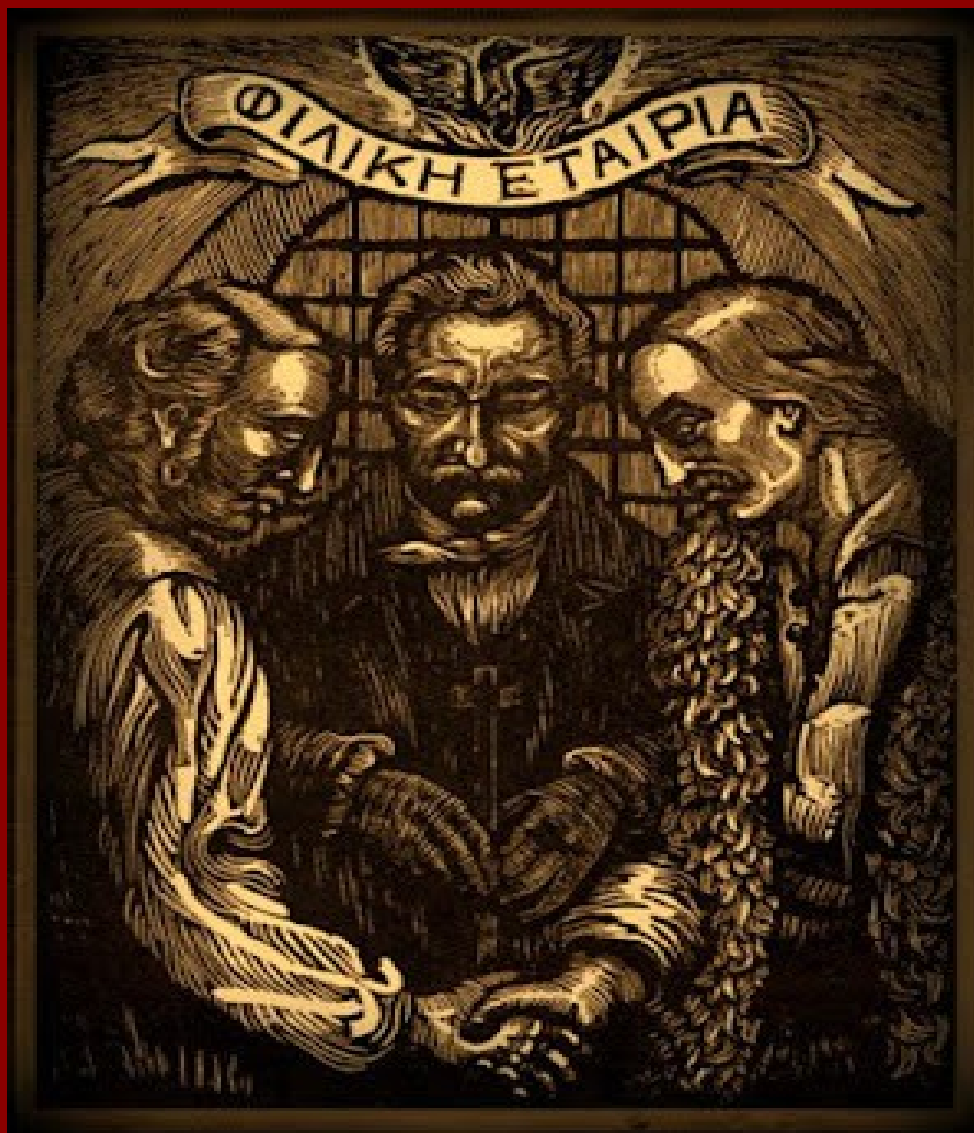
«αφού γνωρίσεις ένα Γραικόν, ότι είναι βέβαιος και θερμός εραστής της Πατρίδας και καλός άνθρωπος, ότι δεν είναι μέλος εις καμμίαν άλλην εταιρείαν μυστικήν, όποια και αν είναι, ότι επιθυμεί να κατηχηθεί εις την Εταιρείαν μας όχι από απλήν περιέργειαν, αλλ' από καθαρόν πατριωτισμόν, τότε του δίδεις την υπόσχεσιν, ότι θέλεις τον δεχθεί εις την Εταιρείαν».

Όπως και στο παραδοσιακό τελετουργικό της «αδελφοποίησης», καλούνταν ένας ιερέας για να απαγγείλει στο μούμενο μέρος του όρκου μύησης. Η διαδικασία μύησης κρατούσε δύο ή τρεις ημέρες, ώστε να δοθεί χρόνος στον υποψήφιο να σκεφτεί καλά τις σοβαρές υποχρεώσεις που αναλάμβανε.

Κατά τη διάρκεια της μύησης ο μούμενος όφειλε να δώσει δύο όρκους, τον ένα μπροστά σε ορθόδοξο ιερέα και τον άλλο χωρίς την παρουσία αυτού του προσώπου. Με τον πρώτο όρκο βεβαίωνε ότι αυτά που θα έλεγε θα ήταν αληθινά και με το δεύτερο ότι δε θα κοινολογούσε τα μυστικά της Εταιρείας. Στους όρκους μύησης χρησιμοποιούσαν τον όρο Υπέρτατον Ον. Την έκφραση αυτή, που σχετίζονταν με τον τεκτονισμό και τον δυτικό Θεϊσμό καθώς και με τη λατρεία του υπέρτατου όντος κατά τη Γαλλική Επανάσταση, δεν την ενέκριναν οι κληρικοί που γίνονταν μέλη της Εταιρείας. Έτσι πιθανόν παραλειπόταν κατά την τελετή μύησης κληρικών.

Η Εταιρεία φανέρωνε ελάχιστα από τα μυστικά της στα μέλη του πρώτου βαθμού, τα οποία διδάσκονταν τις συνθηματικές χειρονομίες και τα συνθήματα του βαθμού τους και πληροφορούσαν ότι σκοπός της Εταιρείας ήταν «η καλύτερευση της Πατρίδας».

Απαγορευόταν να γνωρίζουν το τελετουργικό και τα μέλη που είχαν ανώτερο βαθμό από τον δικό τους. Αντίθετα, τα μέλη του δευτέρου βαθμού, οι Συστημένοι, ήταν δυνατόν τελικά να ανέλθουν στον τρίτο βαθμό. Όπως όμως και οι αδελφοποιητοί, γνώριζαν ελάχιστα για την οργάνωση της Εταιρείας. Ξεχώριζαν από τους πρώτους στο ότι έπρεπε να είναι εγγράμματοι.

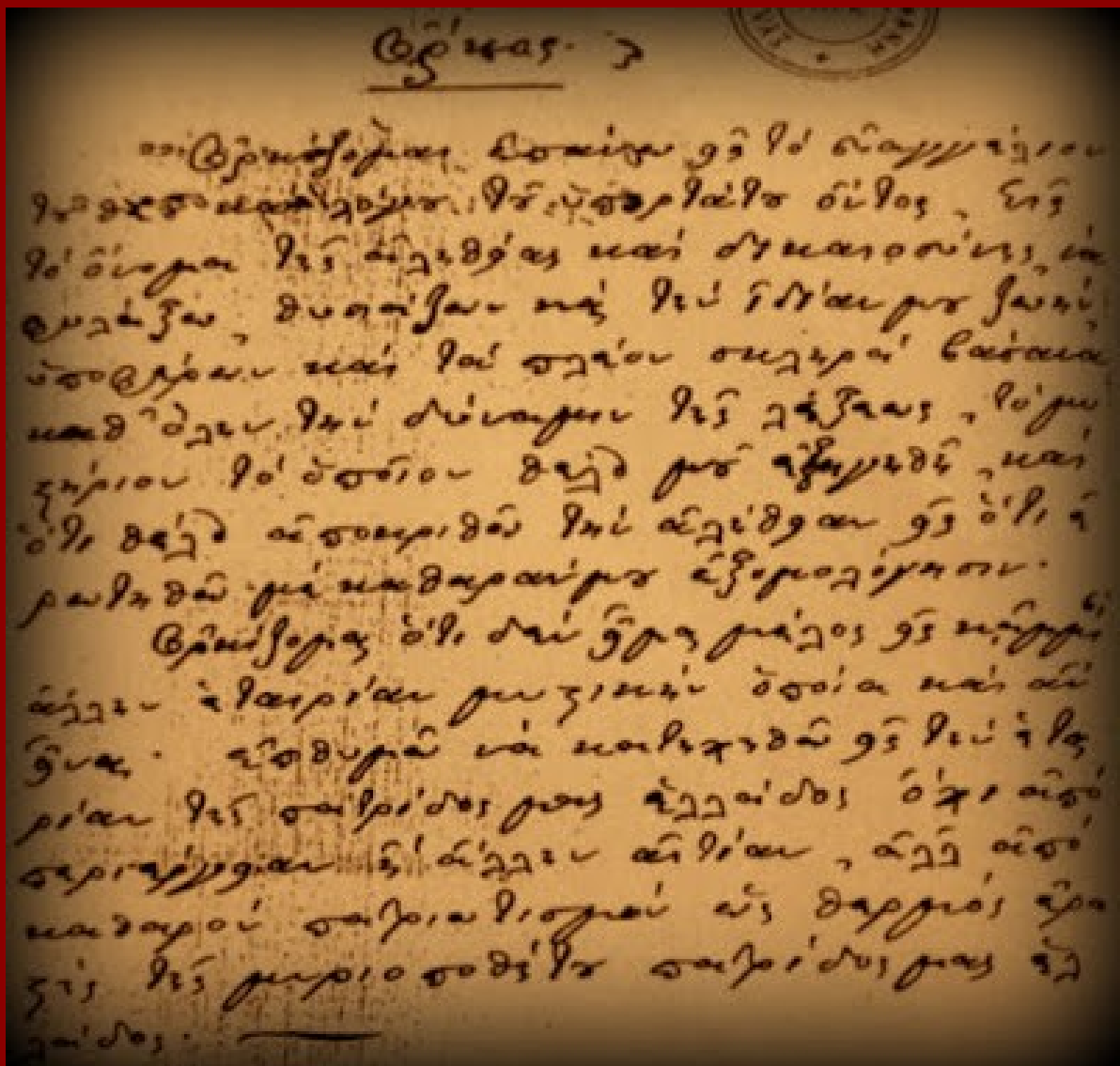
Το τελετουργικό της μύησης των Συστημένων ήταν σχεδόν το ίδιο με εκείνο των αδελφοποιητών, εκτός από ένα σοβαρό σημείο, την «**εξομολόγηση**». Ο μουύμενος όφειλε να απαντήσει σε δέκα ερωτήσεις σχετικά με το πώς ζει, τι συγγενείς έχει, ποιο επάγγελμα ασκεί και ποια η κατάστασή του, αν συγχύσθηκε ποτέ με κανέναν, αν φιλιώθηκε, αν είναι παντρεμένος ή κλίνει να παντρευτεί, αν είχε έρωτα, αν τον ακολουθεί καμιά μεγάλη ζημιά ή μεταβολή κατάστασης, αν είναι ευχαριστημένος με το επάγγελ-

μά του και τι θέλει περισσότερο, ποιος είναι ο πιστός του φίλος και πως σκοπεύει να ζήσει. Άμεσος σκοπός της εξομολόγησης ήταν να φανεί η προσωπική ζωή του μυσούμενου και η προθυμία του να αποκοπεί από τον παραδοσιακό κόσμο.

Εξασφαλιζόταν η αποκλειστική προσήλωση του μυσούμενου στην Εταιρεία, π.χ. πριν την εξομολόγηση ο μυσούμενος δεχόταν την εντολή, μεταξύ των άλλων, να σκοτώσει παραβάτη της Εταιρείας, ακόμα και αν είναι ο κοντινότερος συγγενής του. Βασικό έργο των Ιερέων, των μελών του τρίτου βαθμού, ήταν η μύηση νέων μελών. Το τελετουργικό της μύησής τους ήταν περισσότερο πολύπλοκο από εκεί να των δύο άλλων βαθμών και γνώριζαν τους σκοπούς της Εταιρείας και τα περισσότερα μυστικά της. Ο υποψήφιος ιερέας έπαιρνε εντολή από τον μισητή του να τον συναντήσει μια ή δυο ημέρες μετά την πρώτη τους επαφή και να έχει μαζί του ένα μικρό κίτρινο κερί σαν της εκκλησίας.

Κατά τους ορισμούς της «Διδασκαλίας», πήγαιναν υποχρεωτικά οι δυο τους νύχτα σ' ένα ασφαλές και απομακρυσμένο μέρος. Σύμφωνα με τις οδηγίες, πρώτα έβαζαν πάνω σε τραπέζι μια εικόνα και πάνω της άφηνε ο κατηχούμενος το κεράκι του. Το κεράκι σημαίνει τη θυσία που ο καθένας χρωστάει στην υπέρ της πατρίδας καλή προειδοποίηση. Αυτό το κεράκι είναι ο μόνος μάρτυρας που η δυστυχισμένη πατρίδα μας δίνει για την υπόσχεση της ελευθερίας της, ζητώντας από τα παιδιά της παρηγοριά της σκλαβιάς της.

Στο σημείο αυτό έδιναν στον μυσούμενο την ευκαιρία να εγκαταλείψει, αν ήθελε, την τελετή πριν προχωρήσουν στα επόμενα στάδια και του φανερωθούν περισσότερα, και κατόπιν του έλεγαν ότι μόνο ο θάνατος μπορούσε να κόψει τους δεσμούς του με την Εταιρεία. Μετά ο μυσούμενος γονάτιζε με το δεξί του γόνατο κοντά στο τραπέζι και έκανε τρεις φορές το σημείο του σταυρού. Έπειτα ασπαζόταν με κατάνυξη την εικόνα και βάζοντας το δεξί του χέρι ανοιχτό πάνω σ' αυτή, άναβε το κεράκι του, σβήνοντας κάθε άλλο φως. Στο σημείο αυτό ο μυσούμενος υποχρεωτικά έδινε τον Μέγαν Όρκον, το σπουδαιότερο σημείο της τελετής.

Παράβαση του όρκου έθετε σε κίνδυνο όλη την ιερή προσπάθεια, γι' αυτό μπορούσε να επισύρει την πιο βαριά τιμωρία: το θάνατο. Ο τέταρτος βαθμός, των Ποιμένων παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τον τρίτο, τόσο στα απαιτούμενα προσόντα όσο και στο τελετουργικό της μήσης. Όπως και οι Αρχιποιμένες, δηλαδή τα μέλη του αμέσως ανωτέρου βαθμού, τον οποίο αναφέρει μόνο ο Φιλήμων, ο βαθμός των ποιμένων δε φαίνεται να έχει μέλη. Όταν στα 1820 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ανέλαβε την ηγεσία της Εταιρείας, δημιούργησε άλλους δυο βαθμούς, των Αφιερωμένων και των Αρχηγών των Αφιερωμένων. Μέλη αυτών των βαθμών προορίζονταν να αποτελέσουν το στρατιωτικό τμήμα της Εταιρείας.

Πάνω από όλους τους βαθμούς της Εταιρείας βρισκόταν η Ανωτάτη Αρχή, που αναφέρεται μόνο μια φορά στη Διδασκαλία. Μέ-

λη της ήταν οι Μεγάλοι Ιερείς των Ελευσινίων. Ο όρκος τους δεν υπήρχε στη Διδασκαλία. Τα μέλη της Αρχής αρχικά αλληλογραφούσαν μεταξύ τους με συνθηματικά και κρατούσαν μυστική τη σύνθεσή τους από τους κατώτερους βαθμούς. Ο Σκουφάς έλεγε στους μυστούμενους ότι την Αρχή αποτελούσαν διακεκριμένοι και φημισμένοι Έλληνες. Οι τρεις ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, που ως το 1816 ήταν οι μόνοι Μεγάλοι Ιερείς των Ελευσινίων, δεν κατάφεραν ως τότε να προσελκύσουν περισσότερα από 20 μέλη. Το 1817 τα μέλη της Εταιρείας ήταν συνολικά τουλάχιστον 23 ήταν μικρέμποροι και υπάλληλοι και 6 μισθοφόροι εκτός υπηρεσίας. Οι συνεισφορές στα τρία πρώτα χρόνια ήταν συνολικά 302 φλορίνια (4.832 φράγκα).

17. Ο ΜΕΓΑΣ ΟΡΚΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

«Ορκίζομαι ενώπιον του αληθινού Θεού, ότι θέλω είμαι επί ζωής μου πιστός εις την Εταιρείαν κατά πάντα. Να φανερώσω το παραμικρόν από τα σημεία και τους λόγους της, μήτε να σταθώ κατ' ουδένα λόγον ή αφορμή του να καταλάβωσι άλλοι ποτέ, ότι γνωρίζω τι περί τούτων, μήτε εις συγγενείς μου, μήτε εις πνευματικόν ή φίλον μου.

Ορκίζομαι ότι εις το εξής δεν θέλω έμβει εις καμμίαν εταιρείαν, οποία και αν είναι, μήτε εις κανέναν δεσμόν υποχρεωτικόν. Και μάλιστα, οποιονδήποτε δεσμόν αν είχα, και τον πλέον αδιάφορον ως προς την Εταιρείαν, θέλω τον νομίζει ως ουδέν.

Ορκίζομαι ότι θέλω τρέφει εις την καρδίαν μου αδιάλλακτον μίσος εναντίον των τυράννων της πατρίδος μου, των οπαδών και των ομοφρόνων με τούτους, θέλω ενεργεί κατά πάντα τρόπον προς βλάβην και αυτόν τον παντελή όλεθρόν των, όταν η περίστασις το συγχωρήσει.

Ορκίζομαι να μη μεταχειριστώ ποτέ βίαν δια να αναγνωρισθώ με κανένα συνάδελφον, προσέχων εξ εναντίας με την μεγαλυτέραν

επιμέλειαν να μην λανθασθώ κατά τούτο, γενόμενος αίτιος ακολούθου τινός συμβάντος, με κανένα συνάδελφον.

Ορκίζομαι να συντρέχω, όπου εύρω τινά συνάδελφον, με όλην την δύναμιν και την κατάστασίν μου. Να προσφέρω εις αυτόν σέβας και υπακοήν, αν είναι μεγαλύτερος εις τον βαθμόν και αν έτυχε πρότερον εχθρός μου, τόσον περισσότερον να τον αγαπώ και να τον συντρέχω, καθ' όσον η έχθρα μου ήθελεν είναι μεγαλυτέρα.

Ορκίζομαι ότι καθώς εγώ παρεδέχθην εις Εταιρείαν, να δέχομαι παρομοίως άλλον αδελφόν, μεταχειριζόμενος πάντα τρόπον και όλην την κανονιζομένην άργητα, εωσού τον γνωρίσω Έλληνα αληθή, θερμόν υπερασπιστήν της πατρίδος, άνθρωπον ενάρετον και άξιον όχι μόνον να φυλάττη το μυστικόν, αλλά να κατηχήση και άλλον ορθού φρονήματος.

Ορκίζομαι να μην ωφελώμαι κατ' ουδένα τρόπον από τα χρήματα της Εταιρείας, θεωρών αυτά ως ιερό πράγμα και ενέχυρον ανήκον εις όλον το Έθνος μου. Να προφυλάττωμαι παρομοίως και εις τα λαμβανόμενα εσφραγισμένα γράμματα.

Ορκίζομαι να μην ερωτώ κανένα των Φιλικών με περιέργειαν, δια να μάθω οποίος τον εδέχθη εις την Εταιρείαν. Κατά τούτο δε μήτε εγώ να φανερώσω, ή να δώσω αφορμήν εις τούτον να καταλάβη, ποίος με παρεδέχθη. Να αποκρίνομαι μάλιστα άγνοϊαν, αν γνωρίζω το σημείον εις το εφοδιαστικόν τινός.

Ορκίζομαι να προσέχω πάντοτε εις την διαγωγήν μου, να είμαι ενάρετος. Να ευλαβώμαι την θρησκείαν μου, χωρίς να καταφρονώ τας ξένας. Να δίδω πάντοτε το καλόν παράδειγμα. Να συμβουλεύω και να συντρέχω τον ασθενή, τον δυστυχή και τον αδύνατον. Να σέβομαι την διοίκησιν, τα έθιμα, τα κριτήρια και τους διοικητάς του τόπου, εις τον οποίον διατριβώ.

Τέλος πάντων ορκίζομαι εις Σε, ω ιερά πλην τρισάθλια Πατρίς. Ορκίζομαι εις τας πολυχρονίους βασάνους Σου. Ορκίζομαι εις τα πικρά δάκρυα τα οποία τόσους αιώνας έχυσαν και χύνουν τα ταλαίπωρα τέκνα Σου, εις τα ίδια μου δάκρυα, χυνόμενα κατά

ταύτην την στιγμήν, και εις την μέλλουσαν ελευθερίαν των ομογενών μου ότι αφιερώνομαι όλως εις Σε. Εις το εξής συ θέλεις είσαι η αιτία και ο σκοπός των διαλογισμών μου. Το όνομά σου ο οδηγός των πράξεών μου, και η ευτυχία Σου η ανταμοιβή των κόπων μου.

Η θεία δικαιοσύνη ας εξαντλήσει επάνω εις την κεφαλήν μου όλους τους κεραυνούς της, το όνομά μου να είναι εις αποστροφήν, και το υποκείμενόν μου το αντικείμενον της κατάρας και του αναθέματος των Ομογενών μου, αν ίσως λησμονήσω εις μίαν στιγμήν τας δυστυχίας των και δεν εκπληρώσω το χρέος μου. Τέλος ο θάνατός μου ας είναι η άφευκτος τιμωρία του αμαρτήματός μου, δια να μη λησμονώ την αγνότητα της Εταιρείας με την συμμετοχήν μου».

18. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΙΣΜΑΗΛΙ **(ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1820)**

Η αίσθηση της ευθύνης και η εκτίμηση της κατάστασης οδήγησε τους κορυφαίους της Εταιρίας, που αποτελούσαν την Αόρατη Αρχή, στην αναζήτηση Αρχηγού. Η τελική επιλογή - αποδοχή έφερε στην ηγεσία τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Ήταν γόνος οικογένειας που είχε σταδιοδρομήσει στην υπηρεσία του Σουλτάνου, αλλά είχε δραπετεύσει (ο πατέρας Υψηλάντης με την πολυμελή οικογένειά του) στην Τσαρική Ρωσία. Εκεί είχε σταδιοδρομήσει ως αξιωματικός του στρατού ο Αλέξανδρος. Ονομάστηκε από τους Φιλικούς Αρχηγός με την επωνυμία Καλός.

Στο Ισμαήλι η Αόρατη Αρχή και ο Αρχηγός προσκάλεσαν τους Αποστόλους της Εταιρίας (ανάμεσά τους ο Παπαφλέσσας) και αναμένοντας εκεί (μέσα στο λοιμοκαθακτήριο) τις αφίξεις των καλεσμένων συνεδρίαζαν μυστικά για το πότε και πώς θα δράσουν. Συμφωνήθηκε εκκίνηση επαναστατική την Άνοιξη του 1821. Όσοι συγκεντρώνονταν από παροικίες του Ελληνισμού ως εθελοντές στην περιοχή της νοτιοδυτικής Ρωσίας επρόκειτο να

περάσουν τα σύνορα προς τη Μολδοβλαχία (τότε Οθωμανική επικράτεια, αλλά με ιδιότυπο καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης). Πραγματικά, πέρασαν τον Προύθο προς το Ιάσιο στις 22 Φεβρουαρίου 1821 με τις σημαίες της Λευτεριάς, υπό την ηγεσία του Αλέξανδρου Υψηλάντη.

Ο Φαναριώτης ηγεμόνας της Μολδαβίας Μιχ. Σούτσος προσχώρησε στους επαναστάτες. Από το Ιάσιο κυκλοφόρησε (24 / 2 / 1821) η Προκήρυξη της Επανάστασης, όπου ανάμεσα σε άλλα υπήρχε : Διευκρίνιση ότι η Επανάσταση είναι εθνική - απελευθερωτική (μήνυμα προς τους ηγεμόνες της Ιερής Συμμαχίας) και υπαινιγμός για κάποια κραταιά Προστασία (μήνυμα προς τους ραγιάδες):

«Κινηθείτε, αδελφοί, και θέλετε ιδεί μίας κραταιάν δύναμιν να υπερασπισθή τα δίκαιά μας».

Οι Φιλικοί είχαν κάνει το καθήκον τους. Παράλληλες ενέργειες των Φιλικών, κατά τη συνάντηση αυτή στο Ισμαήλι ήταν:

- **Επιστολές του Αρχηγού προς διάφορους αποδέκτες, π.χ. προς τους Καπεταναίους του Αιγαίου: «Η Αγγλία, η φιλοδέσποτος εκείνη και μισάνθρωπος Δύναμις αγωνίζεται με παντοίους τρόπους να βάλει εμπόδια και εντελή εξολοθρεμό να μας επιφέρει. Και τώρα θεωρεί τον επαυξάνοντα αριθμόν των εμπορικών ημών πλοίων με όμματα ζηλότυπα και φθονερά».**
- **Αναχώρηση των Αποστόλων για να μεταφέρουν στα πλήθη των μυημένων μελών το τελικό μήνυμα: την άνοιξη Ανάσταση. Σ' αυτό το πλαίσιο μέσα παρακολουθούμε τον Παπαφλέσσα προς την Πελοπόννησο. Πρώτος επίσημος σταθμός του η Μυστική Συνάντηση με Πρόκριτους και Αρχιερείς στη Βοστίτσα (Αίγιο, 26 / 30 Ιανουαρίου 1821).**

Εκεί διαπιστώθηκε πλήρης διάσταση απόψεων ανάμεσα στον ενθουσιώδη Απόστολο της Φιλικής και τους διστακτικούς Προκρίτους και Αρχιερείς. Εκεί ο Παλαιών Πατρών Γερμανός εκτίμησε ότι ο Παπαφλέσσας ήταν:

Τρία χρόνια μετά την ίδρυσή της η Φιλική Εταιρεία μετρούσε ελάχιστα μέλη στις τάξεις της. Με τη μεταφορά της έδρας της όμως στην Κωνσταντινούπολη εγκαινιάζεται μια περίοδος έντονης δραστηριοποίησης. Ήδη

«από τις αρχές του 1817», όπως αναφέρει ο Βούλγαρος ιστορικός Νικολάι Τοντόρωφ, «στους στόχους της Εταιρείας αρχίζει να παίρνει βαρύνουσα σημασία η δημιουργία ευρύτερης συνεργασίας μεταξύ Σέρβων, Ελλήνων και Βουλγάρων, μέχρι του σημείου μάλιστα να γίνονται σχέδια για μια ταυτόχρονη εξέγερση στη Σερβία, την Ελλάδα και τη Βουλγαρία».

Η Φιλική Εταιρεία επιδιώκει τη συνεργασία με τους υπόλοιπους Βαλκανικούς λαούς με στόχο μια συντονισμένη εξέγερση εναντίον της Οθωμανικής κυριαρχίας, και πρώτα απ' όλους με τους Σέρβους.

Ο αρχηγός των Σέρβων επαναστατών Καραγεώργης Πέτροβιτς διέφυγε από την πατρίδα του μετά την ήττα του κινήματος το 1813 και εγκαταστάθηκε στη Βεσσαραβία. Την άνοιξη του 1817 ο Καραγεώργης πέρασε κρυφά, με τη βοήθεια της Φιλικής, στο σερβικό έδαφος με σκοπό να καταλάβει την εξουσία στη χώρα του και, σε περίπτωση που η Υψηλή Πύλη δεν τον αναγνώριζε, να αναλάβει την ηγεσία του επαναστατικού κινήματος που θα ξεσπούσε στην περιοχή σύμφωνα με τα σχέδια της Φιλικής για μια συντονισμένη εξέγερση στα Βαλκάνια. Στη Σερβία φιλοξενήθηκε στο σπίτι του φίλου του Βόιτζα Βουλίτσεβιτς, που ήταν «κνιέζ» (προύχοντας) της επαρχίας Σεμενδρίας.

Ο Βόιτζα όμως πρόδωσε τον Καραγεώργη, ο οποίος δολοφονήθηκε τη νύχτα της 12ης Ιουνίου 1817 στο σπίτι του Βουλίτσεβιτς από τους ανθρώπους του αντιπάλου του Μίλος Οβρένοβιτς, και το κεφάλι του εστάλη στην Πύλη. Με το θάνατο του Καραγεώργη ναυαγεί η προσπάθεια συνεννόησης μεταξύ της Φιλικής Εταιρείας και των Σέρβων για ταυτόχρονη κινητοποίηση εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Εταιρεία προσπάθησε να προσεγγίσει τον Μίλος Οβρένοβιτς για την επίτευξη του σκοπού αυτού, αλλά δεν υπήρξε αποτέλεσμα

λόγω των δισταγμών του τελευταίου. Μετά την ανάληψη της αρχηγίας από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, οι προσπάθειες επικοινωνίας με τους Σέρβους γίνονται ακόμα πιο συστηματικές, ο Οβρένοβιτς όμως και πάλι τις αποκρούει.

Η Φιλική Εταιρεία έπρεπε πλέον να αναθεωρήσει τους στόχους της και να επαναπροσδιορίσει τις συμμαχίες της. Έτσι, αποφασίστηκε ο προσεταιρισμός οπλαρχηγών από τον ελλαδικό χώρο που είχαν συμμετάσχει σε διάφορες εξεγέρσεις και διέθεταν σχετική πείρα. Για τους τελευταίους μάλιστα καθιερώθηκαν και οι δύο τελευταίοι βαθμοί στην ιεραρχία: «αφιερωμένοι» και «αρχηγοί αφιερωμένων», ενώ χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά οι «απόστολοι», πληρεξούσιοι της Εταιρείας με σκοπό την προσέλευση στους κόλπους της μελών σε απομακρυσμένες περιοχές.

Μείζονος σημασίας για την Εταιρεία, σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας της, ήταν οι μυήσεις των τριών οπλαρχηγών από την Πελοπόννησο Παναγιώτη Παπαγεωργίου ή Αναγνωσταρά, Ηλία Χρυσοσπάθη και Παναγιώτη Δημητρόπουλου το 1817 στην Οδησό. Οι τρεις αυτοί οπλαρχηγοί, καθώς και ο Ιωάννης Χατζή-Φαρμάκης, οπλαρχηγός από τη Μακεδονία, είναι οι πρώτοι στρατιωτικοί από την κυρίως Ελλάδα που θα ενταχθούν στη Φιλική και θα προκαλέσουν στροφή της Εταιρείας προς τον ετοιμοπόλεμο επαναστατικό κορμό του Ελλαδικού χώρου. Την ίδια περίοδο οι απόστολοι της Φιλικής επεκτείνουν το συνωμοτικό δίκτυο τόσο στον Ελληνικό χώρο όσο και στα Βαλκάνια, καθώς ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε η ιδέα μιας Βαλκανικής εξέγερσης.

Απόστολος για τη Σερβία ορίστηκε ο Γεωργάκης Ολύμπιος και για τη Βουλγαρία ο Δημήτρης Βατικιώτης, αξιωματικός του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1806 - 1812). Ο Βατικιώτης διοικούσε εθελοντικά τμήματα των Βουλγάρων που δρούσαν στον Δούναβη μαζί με τα Ρωσικά στρατεύματα και μύησε στη Φιλική Εταιρεία τους αρχηγούς των Βουλγαρικών αυτών σωμάτων. Ο πρόωρος θάνατός του όμως το 1819 δημιούργησε μεγάλες δυσκολίες στη συνεργασία των Βουλγάρων με τη Φιλική Εταιρεία.

Τον επόμενο χρόνο ο οπλαρχηγός Σάββας Καμηνάρης, ο οποίος διατηρούσε μόνιμες επαφές με τους Βούλγαρους, υπέβαλε στον Αλέξανδρο Υψηλάντη ένα σχέδιο το οποίο προέβλεπε επαναστατικές κινητοποιήσεις στη Σερβία και τη Βουλγαρία αλλά και των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη. Το σχέδιο του Καμηνάρη και ο προσεταιρισμός των Βουλγάρων ποτέ δεν εφαρμόστηκαν στην πράξη, καθώς οι Φιλικοί ενδιαφέρονταν πρωτίστως για την εξέγερση των Σέρβων, απουσίαζε συντονισμός στις ενέργειές τους, ενώ σημαντική υπήρξε και η απόφαση στη γενική συνέλευση των επιφανέστερων μελών της Φιλικής Εταιρείας τον Οκτώβριο του 1820 στο Ισμαήλιο να καθοριστεί ως κέντρο της επανάστασης η Πελοπόννησος.

Στο μεταξύ, από το 1818 η έδρα της Φιλικής Εταιρείας έχει μεταφερθεί στην Κωνσταντινούπολη, όπου στους κόλπους της εισέρχεται ο μεγαλέμπορος Παναγιώτης Σέκερης, προσφέροντας σημαντική οικονομική ενίσχυση και λύνοντας προς στιγμήν ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα της Εταιρείας, δηλαδή την εξεύρεση πόρων. Ιδιαίτερως σημαντική ήταν και η μύηση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη στις 2 Αυγούστου 1818 στη Μάνη από τον έμπορο Κυριάκο Καμαρινό, καθώς και η δράση του αρχιμανδρίτη Γρηγορίου Δικαίου, ο οποίος αναγνωρίστηκε από τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο μέλος της Αρχής με τα αρχικά στοιχεία Α.Μ.

Η Φιλική Εταιρεία είχε πολύ μεγαλύτερο βαθμό διείσδυσης στην Πελοπόννησο και τα νησιά του Ιονίου, όπου μύησε μεγάλο αριθμό τοπικών προυχόντων, καθώς στις περιοχές αυτές υπήρχαν ιδιαίτερα ισχυρές κοινοτικές δομές, σχετικά ομοιογενείς εθνοτικά πληθυσμοί και μικρή παρουσία Μουσουλμάνων. Όπως αναφέρει ο G. Frangos στην ιστορική και κοινωνιολογική μελέτη του για τη Φιλική Εταιρεία, οι προεστοί της Πελοποννήσου και οι αριστοκράτες των Ιόνιων Νήσων ήταν σε θέση να επωφεληθούν από μια οργάνωση η οποία, όπως πίστευαν, θα τους βοηθούσε να επεκτείνουν ή να ανακτήσουν την παραδοσιακή εξουσία και τα προνόμιά τους.

Όσον αφορά την επαγγελματική σύνθεση των μελών της Εταιρείας, ο G. Frangos, στηριζόμενος σε στοιχεία που προέρχονται από την αλληλογραφία των Φιλικών, αναφέρει ότι έχουν καταγραφεί 23 κατηγορίες και υποκατηγορίες επαγγελμάτων. Η πλέον πολυπληθής κατηγορία ήταν των εμπόρων, η οποία αντιστοιχούσε στο 53,7% των μελών της Εταιρείας. Στη δεύτερη επαγγελματική κατηγορία εντάσσονταν εκείνοι των οποίων τα επαγγέλματα απαιτούσαν εκπαίδευση ανώτερη του μέσου όρου (γιατροί, δικηγόροι, δάσκαλοι, φοιτητές αλλά και Φαναριώτες). Η τρίτη επαγγελματική κατηγορία, που αποτελούσε το 11,7% της σύνθεσης των Φιλικών, ήταν προεστοί, κυρίως από την Πελοπόννησο. Κληρικοί όλων των βαθμίδων αποτελούσαν το 9,5% των εταιρικών.

Επίσης, οι στρατιωτικοί -κυρίως πρώην αρματολοί και κλέφτες- που είχαν υπηρετήσει ή υπηρετούσαν ακόμη σε ξένους

στρατούς αποτελούσαν την πέμπτη κατηγορία και αντιστοιχούσαν στο 8,7%. Τέλος, οι αγρότες, που αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Ελληνόφωνων περιοχών, αντιστοιχούσαν μόλις στο 0,6% των μελών της Εταιρείας.

Οι Έλληνες αγρότες, όπως γενικότερα και οι Βαλκάνιοι, προσκολλημένοι στην παραδοσιακή κοινωνία, έμεναν ακόμη μακριά από τις διαδικασίες εθνικής συγκρότησης, που επηρέασαν περισσότερο τις αστικές κοινότητες και τις κοινότητες της Διασποράς.

20. ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΚΑΙ ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ένα αξιοσημείωτο στοιχείο της Εταιρείας εκτός των ορίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είναι ότι οι δραστηριότητές της περιορίζονταν στις κοινότητες της Ελληνικής Διασποράς των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών και της νοτιοδυτικής Ρωσίας. Οι περιοχές αυτές είχαν προσελκύσει το τελευταίο κύμα μεταναστεύσεων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία πριν από το 1821.

Στη διάρκεια της περιόδου από το 1797 ως το 1815 ελάχιστοι Έλληνες μετανάστευσαν στις εγκατεστημένες από χρόνια κοινότητες της Κεντρικής και της Δυτικής Ευρώπης.

Οι ηγέτες της Εταιρείας απέτυχαν να μυήσουν μέλη από το Λονδίνο, το Παρίσι, τη Μασσαλία ή το Άμστερνταμ, πόλεις με ακμάζουσες εμπορικές κοινότητες.

Στη Ρουμανία και τη Ρωσία μυήθηκαν πρόσφατοι μετανάστες που αντιπροσώπευαν σχεδόν κάθε περιοχή του Ελλαδικού χώρου.

21. ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΑΡΧΗΓΟΥ

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1819 τα μέλη της Αρχής της Εταιρείας υπέγραψαν κοινή συμφωνία με την οποία καθοριζόταν η μελλοντική πορεία και τα καθήκοντα της ηγετικής ομάδας, καθώς ήταν πλέον εμφανής η ανάγκη για την ύπαρξη μιας κεντρικής διοίκησης που θα εκπονούσε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δράσης, ιδίως μετά το θάνατο του Σκουφά. Στην τελευταία παράγραφο του συμφωνητικού αυτού παρεχόταν η εξουσιοδότηση στον Εμμανουήλ Ξάνθο να φανερώσει την «Αρχή» στον Ιωάννη Καποδίστρια και να του προτείνει την ανάληψη της αρχηγίας της Εταιρείας. Παρά την εγκάρδια υποδοχή την οποία επιφύλαξε ο Καποδίστριας στον Ξάνθο, αρνήθηκε την ανάληψη της ηγεσίας της Εταιρείας.

Μετά την άρνηση του Ιωάννη Καποδίστρια, ο Ξάνθος αυτοβούλως επισκέφθηκε τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, γόνο της μεγάλης φαναριώτικης οικογένειας, και του πρότεινε να γίνει αρχηγός της Εταιρείας. Ο Υψηλάντης δέχθηκε χωρίς δισταγμό την αρχηγία και στις 12 Απριλίου 1820 συνυπέγραψε με τον Ιωάννη Μάνο και τον Ξάνθο έγγραφο με το οποίο οριζόταν Γενικός Επίτροπος της Αρχής. Με την υπογραφή του εγγράφου αυτού άνοιγε ένα νέο κεφάλαιο στην ιστορία της Φιλικής Εταιρείας, η οποία υπό την ηγεσία του νέου αρχηγού της βάδιζε προς την τελική επιδίωξη του σκοπού της, που ήταν η έκρηξη εθνικής επανάστασης και η συγκρότηση εθνικού κράτους.

22. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21

Τον Φεβρουάριο του 1821 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης κήρυξε την Επανάσταση στη Μολδαβία με την περίφημη προκήρυξή του «Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος». Οι προκηρύξεις της Φιλικής Εταιρείας, που συντάχθηκαν από λογίους του Υψηλαντικού περιβάλλοντος, συνεισέφεραν σημαντικά στην αποκρυστάλλωση της Ελληνικής εθνικής ιδεολογίας, καθώς σε αυτές γίνεται συνεχής αναφορά σε όρους και έννοιες που αποτέλεσαν στοιχεία συγκρότησης της εθνικής ταυτότητας. Χρονικά η επανάσταση συνέπεσε με το κίνημα του Βλάχου οπλαρχηγού Θεόδωρου Βλαδιμηρέσκου, το οποίο είχε

ξεσπάσει την ίδια εποχή στη Βλαχία.

Ο Υψηλάντης συνεργάστηκε με τον Βλαδιμηρέσκου, στην πορεία όμως, και ενώ η επανάσταση έπαιρνε δραματική τροπή, ο Βλαδιμηρέσκου κατηγορήθηκε από τους Έλληνες ότι είχε αρχίσει τις συνεννοήσεις με τους Οθωμανούς και εκτελέστηκε από τους ανθρώπους του Υψηλάντη. Μετά την αποτυχία της επανάστασης στη Μολδοβλαχία η Φιλική Εταιρεία δυσφημήθηκε και το έργο της σε μεγάλο βαθμό απαξιώθηκε. Ο παραγκωνισμός του ηγετικού κύκλου της Φιλικής Εταιρείας από τους μηχανισμούς εξουσίας που συγκροτήθηκαν μετά την κήρυξη της Επανάστασης εντάσσεται στο πεδίο της έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ των στρατιωτικών -Πελοποννήσιων προκρίτων και πολιτικών- Υδραίων, η οποία οδήγησε στην εμφύλια σύγκρουση του 1824.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πέθανε μόνος και λησμονημένος σχεδόν απ' όλους, λίγες ημέρες μετά την αποφυλάκισή του, ύστερα από χρόνια κράτηση στις φυλακές του Μούνκατς και του Τερέζιενστατ.

23. ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ

Μελανές σελίδες στην ιστορία της Φιλικής Εταιρείας αποτελούν η εκτέλεση του Νικολάου Γαλάτη και του Δημητρίου Κούτμα, του εμπόρου Κυριάκου Καμαρινού, ο οποίος ρίχτηκε στον Δούναβη από τους Φιλικούς το 1820 για να μην παραδώσει στον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη επιστολή του Ιωάννη Καποδίστρια με την οποία γινόταν φανερό ότι ο τελευταίος δεν είχε σχέση με την Εταιρεία (γεγονός που θα δημιουργούσε μείωση του κύρους της Εταιρείας και αποχώρηση του Πετρόμπεη και άλλων οπλαρχηγών από αυτήν), καθώς και η απόπειρα αυτοκτονίας του Νικολάου Σπηλιάδη, ο οποίος, φοβούμενος ότι θα έχει την τύχη του Γαλάτη, αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει στις 29 Ιανουαρίου 1821 αλλά σώθηκε ως εκ θαύματος.

Δεν έλειπαν επίσης και οι εσωτερικές διενέξεις, οι οποίες αποτέλεσαν παρακαταθήκη για τις πολιτικές εξελίξεις μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης. Πιο συγκεκριμένα, ένα χρόνο πριν

από την ανάληψη της ηγεσίας της Εταιρείας από τον Υψηλάντη, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, συνοδεύοντας τον θείο του Ιωάννη Καρατζά, πρώην ηγεμόνα της Βλαχίας, ο οποίος είχε πέσει σε δυσμένεια από τον Σουλτάνο, έφτασε στην πόλη Πίζα της Ιταλίας. Εκεί φιλοξενήθηκε στο σπίτι του μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Ιγνατίου. Τα περί κατηχήσεως του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου και του Κωνσταντίνου Καρατζά αναφέρονται σε επιστολή του Θεοδώρου Νέγρη από το Ιάσιο προς την Αρχή στις 12 Απριλίου 1819:

«Ο ποστέλνικος Μαυροκορδάτος και ο πρίγκηψ Κωνσταντίνος Καρατζάς κατηχηθέντες έλαβον τα εφοδιαστικά ».

Παρά τη μύησή του στην Εταιρεία, τόσο ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος όσο και ο μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος ήταν αντίθετοι στο χρόνο έναρξης της επανάστασης και άσκησαν κριτική στην προσωπικότητα και τη δράση του Αλέξανδρου Υψηλάντη. Η ομάδα Μαυροκορδάτου, Ιγνατίου, Θεοδώρου Νέγρη, που αποκλήθηκε «Κύκλος της Πίζας», αποτέλεσε καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα το αντίπαλο δέος της Υψηλαντικής παράταξης.

24. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η Φιλική Εταιρεία κατόρθωσε να ανοίξει το δρόμο για την Επανάσταση και την ίδρυση του Ελληνικού εθνικού κράτους. Μέσα στη συγκυρία της εταιριστικής δράσης που απλωνόταν σε ολόκληρη την Ευρώπη, και της διάδοσης των επαναστατικών ιδεών, η Εταιρεία οργανώθηκε και εξάπλωσε το δίκτυό της στην οθωμανική επικράτεια και εκτός αυτής. Υπήρξε Ελληνική οργάνωση με Βαλκανικές προεκτάσεις που ανδρώθηκε στο έδαφος της Ρωσίας, στη βοήθεια της οποίας πάντοτε προσέβλεπε. Χωρίς δική της πολεμική μηχανή, πέρασε στην ιστορία ως η μεγάλη συνωμοτική οργάνωση που προετοίμασε την Ελληνική Επανάσταση.

25. ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Σύμφωνα με τη διαδεδομένη αντίληψη και όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, η Φιλική Εταιρεία ιδρύθηκε στην Οδησό το 1814 από τρεις εμπόρους, τον Νικόλαο Σκουφά, τον Αθανάσιο Τσακάλωφ και τον Εμμανουήλ Ξάνθο. Η νεότερη ιστορική έρευνα προσεγγίζει κριτικά τις πληροφορίες για τον χρόνο ίδρυσης της Εταιρείας ενώ καίριος ήταν ο ρόλος τουλάχιστον ενός ακόμη προσώπου, του Παναγιώτη Αναγνωστόπουλου. Γεγονός παραμένει ότι κανένας από τους «ιδρυτές» της δεν ήταν ιδιαίτερα πλούσιος ή ιδιαίτερα επιφανής, με τη στενή σημασία του όρου.

Στόχος της μυστικής αυτής εταιρείας ήταν η συνεργασία και η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανατροπή της Οθωμανικής κυριαρχίας και την απελευθέρωση των Ελλήνων και ευρύτερα των Χριστιανικών πληθυσμών της Αυτοκρατορίας, ιδιαίτερα στη Βαλκανική χερσόνησο. Οι πρωτεργάτες της βάσισαν το μοντέλο οργάνωσής της στις μυστικές οργανώσεις της εποχής. Λέσχες και εταιρείες με πνευματικό ή εκπαιδευτικό χαρακτήρα, στο πλαίσιο των οποίων καλλιεργούνταν οι εθνικές ιδέες των Ελλήνων, προϋπήρχαν. Η Φιλική Εταιρεία ωστόσο αποτελούσε μια μυστική, επαναστατική οργάνωση. Ο μυστικός χαρακτήρας της εξηγεί εν μέρει τον περιορισμένο και αμφίσημο χαρακτήρα των τεκμηρίων που άφησε πίσω της.

Η πρώτη φάση δραστηριοποίησης της Εταιρείας δεν φαίνεται να ήταν ιδιαίτερα επιτυχής. Η Εταιρεία διευθυνόταν από έναν κλειστό ηγετικό κύκλο. Αντίθετα με τη στερεοτυπική εικόνα της, αρχικά δεν στρατολόγησε πολλά νέα μέλη, δεν είχε μαζικές προσχωρήσεις, δεν εδραιώθηκε στα μεγάλα εμπορικά ή πνευματικά κέντρα του ελληνισμού. Οι δυσκολίες και η περιπλοκότητα φυσικά του εγχειρήματος δεν πρέπει να υποτιμώνται. Οι απολυταρχικές εξουσίες της εποχής αντιμετώπιζαν με πυγμή τις εξεγέρσεις. Επίσης, οι Οθωμανικές

Αρχές πληροφορούνταν τις εξελίξεις ενώ ήταν εξαιρετικά καχύποπτες για τις κινήσεις των υπόδουλων πληθυσμών τους μέσα και έξω από την Αυτοκρατορία.

Η Εταιρεία δραστηριοποιήθηκε κυρίως στη Ρωσία και στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και στελεχώθηκε στην αρχική της φάση από έναν μικρό σχετικά αριθμό εμπόρων. Στην ομάδα αυτήν δεν περιλαμβάνονται αποκλειστικά, όπως συχνά θεωρείται, πολύ ισχυροί και πλούσιοι επιχειρηματίες αλλά ακόμη και γραμματικοί ή υπάλληλοι εμπορικών οίκων. Τα μέλη της εταιρείας περνούσαν από διαδικασία μύησης, «δένονταν» με όρκο και λειτουργούσαν στο πλαίσιο μιας αυστηρής εσωτερικής ιεραρχίας. Η αιωρούμενη φήμη για την ύπαρξη μιας «Αόρατης Αρχής» που καθοδηγούσε την Εταιρεία παρέπεμπε φυσικά στη Ρωσία και καλλιεργούσε την απαραίτητη για τη διεύρυνσή της και την προώθηση των στόχων της πεποίθηση ότι μια μεγάλη δύναμη θα βρισκόταν στο πλευρό των κατακτημένων.

Οι στρατηγικές και οι προσανατολισμοί της Εταιρείας βαθμιαία άλλαξαν. Η Εταιρεία μετέφερε τη δραστηριότητά της στην Κωνσταντινούπολη και άρχισε να στρατολογεί μέλη μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο πρόωρος θάνατος του Σκουφά (1818) και στη συνέχεια και άλλων ιδρυτικών και επιτελικών στελεχών της οργάνωσης είχε το δικό του μερίδιο στον αναπροσανατολισμό της. Σταδιακά, αυξήθηκε ο αριθμός των μελών της, χωρίς όμως να χάσει τον χαρακτήρα της κλειστής, συνωμοτικής οργάνωσης. Οι τριβές και οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των ηγετικών στελεχών της Εταιρείας, οι οποίες έφτασαν ως και τη φυσική εξόντωση αντιπάλων, μαρτυρούν τις διαφορετικές επιδιώξεις και τους ανταγωνισμούς που ανέκυψαν.

Παρά τις δυσκολίες και τους κλυδωνισμούς, η οργάνωση παρέμεινε σταθερή στη βασική της επιδίωξη. Ο χαρακτήρας όμως και η σύνθεσή της άλλαξαν σταδιακά. Εκτός από τη δραστηριοποίησή της στην Κωνσταντινούπολη, η Εταιρεία κινήθηκε επίσης και στρατολόγησε μέλη κυρίως στην Πελοπόννησο και στα νησιά του Ιονίου, σε περιοχές δηλαδή όπου συμπαγείς Χριστιανικοί πληθυσμοί και τοπικές ηγετικές

ομάδες αποτελούσαν βασικές ομάδες στόχευσής της. Η προσχώρηση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη αλλά και άλλων ισχυρών προεστών και κληρικών της Πελοποννήσου αποτυπώνουν μια νέα δυναμική. Οι σχεδιασμοί και οι επιδιώξεις τοπικών ηγετικών ομάδων γίνονται σταδιακά ευκρινέστερες στο εσωτερικό της Εταιρείας.

Παράλληλα, η αναζήτηση αρχηγού αποτέλεσε βασική μέριμνά της προκειμένου μεταξύ άλλων να διασφαλισθεί και η συμβολική λειτουργία της θεωρίας της «Αόρατης Αρχής». Οι επαφές με τον Κερκυραϊκής καταγωγής υφυπουργό του Τσάρου της Ρωσίας Ιωάννη Καποδίστρια απέβησαν άκαρπες. Έτσι, η Εταιρεία προσέγγισε τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, γόνο Φαναριώτικης οικογένειας και υπασπιστή του Τσάρου, ο οποίος δέχθηκε να αναλάβει την αρχηγία το 1820. Παρά τις αρχικές επιδιώξεις της Εταιρείας αλλά και τις προσπάθειες του ίδιου του Υψηλάντη, οι απόπειρες συνεργασίας με άλλους Χριστιανικούς λαούς και πληθυσμούς δεν καρποφόρησαν ενώ η εξέγερση στη Μολδοβλαχία απέτυχε.

Η επανάσταση τελικά ξεκίνησε και προχώρησε στην Πελοπόννησο. Παρά το γεγονός ότι τον προετοίμασε, η Φιλική Εταιρεία δεν διατήρησε κατ' αποκλειστικότητα ηγεμονικό ρόλο στον Αγώνα. Ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας θα εξελισσόταν πιο ευνοϊκά στην Πελοπόννησο, μακριά από τα αρχικά κέντρα δραστηριοποίησης των Φιλικών και θα ακολουθούσε τον δρόμο του δημιουργώντας νέες πραγματικότητες και νέους πρωταγωνιστές. Ακόμη και αν δεν ανταποκρίνονται ακριβώς στους χρόνους και στις χρονολογίες της Ιστορίας, οι επέτειοι αποτελούν πάντα καλή ευκαιρία για να ξανασκεφτούμε αλλά και να διερευνήσουμε το παρελθόν.

26. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Το 1818 η έδρα της Φιλικής μεταφέρθηκε από την Οδησσό στην Κωνσταντινούπολη, δηλαδή στην καρδιά της Οθωμανικής

εξουσίας, κάτι που πιστοποιούσε «την αυτοπεποίθηση των Φιλικών στις συνομωτικές οργανωτικές τους ικανότητες», ενώ ο θάνατος του Σκουφά ήταν σοβαρή απώλεια.

Με αφορμή αυτό το γεγονός και με δεδομένη τη ραγδαία εξάπλωσή της, οι υπόλοιποι από τους ιδρυτές επιχείρησαν να βρουν μια μεγάλη προσωπικότητα να αναλάβει τα ηνία, θέλοντας να της προσδώσουν μεγαλύτερο κύρος και αίγλη.

Στις αρχές του 1818 έγινε μια συνάντηση με τον Ιωάννη Καποδίστρια ο οποίος όχι μόνον αρνήθηκε, αλλά αργότερα έγραψε πως θεωρούσε ότι οι Φιλικοί ήταν υπαίτιοι για τον όλεθρο που προμηνυόταν στην Ελλάδα.

Τελικά, μετά από αρκετές επαφές, τον Απρίλιο του 1820 ανέλαβε την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας ο Αλέξανδρος Υψηλάντης. Οι συνθήκες έδειχναν πλέον αρκετά ώριμες για να εκδηλωθεί η εξέγερση και εκπονήθηκε ένα μεγαλόπνοο σχέδιο.

Κατά την κρατούσα άποψη, το σχέδιο ήταν αρχικά να ξεσπάσει ταυτόχρονα επανάσταση των Σέρβων και των Μαυροβουνίων, καθώς και στη Μολδοβλαχία.

Παράλληλα να κάψουν τον Τουρκικό στόλο στην Κωνσταντινούπολη, ενώ να ηγηθεί ο Υψηλάντης της επανάστασης στην Πελοπόννησο.

Νεώτερη μελέτη δείχνει ότι ως αρχική εστία της Επανάστασης είχε επιλεγεί η Πελοπόννησος. Αυτό προκύπτει από τη μεγάλη συγκέντρωση "Αποστόλων" της Εταιρείας και μυήσεων σ' αυτή την περιοχή.

Επιδιώχθηκε μάλιστα η δημιουργία ενός κύκλου μελών με ηγετικές θέσεις στην τοπική κοινωνία. Το 1820, μετά από αίτημα Πελοποννήσιων προεστών και ιεραρχών δημιουργήθηκε η Εφορία της Πελοποννήσου ή της Πάτρας, όπως συχνά αναφέρεται στις πηγές. Πιστεύεται ότι η σχετική πρόταση διατυπώθηκε από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό στο κείμενο με τον τίτλο "Στοχασμοί των Πελοποννησίων περί του καλού συστήματος". Οι προτάσεις μεταφέρθηκαν από τον Ιωάννη Παπαρρηγόπουλο στον Αλέξανδρο Υψηλάντη στην Οδησό. Αυτός όρισε τρεις κοτζαμπάσηδες και τρεις ιεράρχες ως εφόρους, με επικεφαλής τον Ιωάννη Βλασσόπουλο, πρόξενο

της Ρωσίας στην Πάτρα.

Αυτή η προσπάθεια των Πελοποννησίων προεστών είχε ερμηνευτεί παλαιότερα ως αντίδραση απέναντι στην ανάπτυξη των επαναστατικών δικτύων στην Πελοπόννησο, και η αποδοχή του αιτήματος από τον Υψηλάντη ως αποτέλεσμα πολιτικού συμβιβασμού. Όμως η μελέτη των πηγών δείχνει ότι οι αρμοδιότητες της εφορίας Πελοποννήσου ήταν παρόμοιες με αυτές των άλλων εφοριών, ενώ και η εξουσία της Αρχής δεν αμφισβητήθηκε από τους Πελοποννησίους. Αντίθετα, από τις πηγές φαίνεται ότι οι τοπικές ηγεσίες της Πελοποννήσου κινήθηκαν προς την ενσωμάτωσή τους σε μοντέρνες πολιτικές και επαναστατικές δομές (όπως ήταν και η Φ. Εταιρεία), δίκτυα και σχέσεις εξουσίας.

Αυτό εξηγεί και το μεγάλο βαθμό νομιμοφροσύνης που έδειξαν οι κοτζαμπάσηδες και οι ιεράρχες της Πελοποννήσου προς τη Φ. Εταιρεία στους λίγους μήνες μέχρι την έναρξη της Επανάστασης. Αποδέχτηκαν τις αποφάσεις - εντολές της Εταιρείας για την έναρξη της Επανάστασης και τις υλοποίησαν. Η μυστική συνέλευση της Βοστίτσας (Ιανουάριος 1821) ήταν μια διευρυμένη σύσκεψη των μελών της εφορίας με τον απόστολο του Υψηλάντη, τον Γρηγόριο Δικαίο - Παπαφλέσσα. Ο κοινός ιστοριογραφικός τόπος ότι στη Βοστίτσα υπήρξε σύγκρουση απόψεων των κοτζαμπάσηδων και ιερέων με τον Δικαίο και ότι το ξέσπασμα της Επανάστασης έγινε περίπου τυχαία, δεν γίνεται αποδεκτό από σύγχρονους ιστορικούς.

Οι συντονισμένες ενέργειες υψηλού ρίσκου και συνωμοτικότητας (μετακινήσεις, συσκέψεις, συγκέντρωση χρημάτων και πολεμικού υλικού, πυκνή αλληλογραφία κτλ) και η ετοιμότητα που υπήρξε το τρίτο δεκαήμερο του Μαρτίου του 1821, δεν θα μπορούσαν να επιτευχθούν αν στη Βοστίτσα είχε απορριφθεί το επαναστατικό σχέδιο της Φ. Εταιρείας. Η διαδεδομένη ιστοριογραφική άποψη που θέλει τον Δικαίο απομονωμένο ή και καταδιωκόμενο από τους κοτζαμπάσηδες και αρχιερείς βασίζεται στην επιλεκτική χρήση κάποιων πηγών (π.χ. Φωτάκος, Φραντζής, Π.Π.Γερμανός) και την αποσιώπηση άλλων, όπως η αποστολή του Σπ. Χαραλάμπους προς τον

Ιάκωβο Τομπάζη και τους Υδραίους Φιλικούς με τις αποφάσεις της συνέλευσης της Βοστίτσας.

Πιστεύεται δηλαδή ότι στη Βοστίτσα δεν υπήρξαν μόνο αντιρρήσεις αλλά έγινε και η αποδοχή του σχεδίου για μετάβαση του Υψηλάντη στη Μάνη και έναρξη της Επανάστασης. Για ανεξιχνίαστους λόγους και αφού κάποια από τα σχέδια της Εταιρείας είχαν ήδη προδοθεί ή διαρρεύσει, η επανάσταση κηρύχθηκε το Φεβρουάριο του 1821 στο Ιάσιο, πρωτεύουσα της Μολδαβίας. Στις 24 Φεβρουαρίου κυκλοφόρησε η περίφημη προκήρυξη του Υψηλάντη, «Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος», στην οποία ανταποκρίθηκαν αρκετοί Έλληνες, μεταξύ των οποίων οι νέοι. Όμως η Ρωσία δεν ήλθε ως αναμενόμενος αρωγός, ενώ το Πατριαρχείο, κατόπιν πιέσεων της Πύλης, αφόρισε επισήμως στις 23 Μαρτίου τον Αλέξανδρο Υψηλάντη και τον Μιχαήλ Σούτσο, μαζί με όλους τους επαναστάτες:

«θέλοντες (οι επαναστάτες) να διαταράξωσιν την άνεσιν και ησυχίαν των ομογενών μας πιστών ραγιαδών της κραταιάς βασιλείας την οποίαν απολαμβάνουσιν υπό την αμφιαφή αυτής σκιά με τόσης ελευθερίας προνόμια, όσα δεν απολαμβάνει άλλο έθνος υποτελής και υποκείμενον να διακηρύξετε την απάτην των ειρημένων κακοποιών και κακοβούλων ανθρώπων και να τους αποδείξητε και να τους στηλιτεύετε πανταχού ως κοινούς λυμεώνας και ματαιόφρονας και παραδίδοντας και εκείνους τους απλουστέρους, όσοι ήθελον φορασθή, ότι ενεργούν ανοίκεια του ραγιαδικού χαρακτήρος».

Μπορεί η μάχη του Δραγατσανίου (Ιούνιος 1821) να οδήγησε στη σφαγή των νέων του Ιερού Λόχου και στη συντριβή του κινήματος στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, αλλά απετέλεσε τον ιδανικό αντιπερισπασμό για να κηρυχθεί η Επανάσταση στην Ελλάδα.

27. ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Σκοπός της Φιλικής Εταιρείας είναι η γενική επανάσταση των Ελλήνων για την

«ανέγερσιν και απελευθέρωσιν του Ελληνικού Έθνους και της Πατρίδος μας»,

όπως μας πληροφορεί ο ίδιος ο Ξάνθος. Και σημειώνει στα «Απομνημονεύματά» του:

"Δια να ενεργήσωσι μόνοι των ό,τι ματαίως από πολλού χρόνου ήλπιζον από την φιλανθρωπίαν των Χριστιανών βασιλέων".

Η πορεία ανάπτυξης της Φιλικής είναι εντυπωσιακή. Το διάστημα 1814 - 1816 τα μέλη της αριθμούν περίπου 20. Ως τα μέσα του 1817 αναπτύσσεται κυρίως μεταξύ των Ελλήνων της Ρωσίας και της Μολδοβλαχίας, αλλά και πάλι τα μέλη της δεν υπερβαίνουν τα 30. Όμως, από το 1818 σημειώνονται αθρόες μμήσεις.

Κατά το 1820 εξαπλώνεται σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ελλάδας και τις περισσότερες Ελληνικές παροικίες του εξωτερικού. Χιλιάδες υπολογίζονται οι μνημένοι, μολονότι είναι γνωστά μόνο 1096 ονόματα. Τους πρώτους μήνες του 1821 τα μέλη της αριθμούν δεκάδες χιλιάδες. Η οργάνωση είχε υπερβεί τα ίδια της τα όρια. Στις γραμμές της συσπειρώνονται κυρίως έμποροι και μικροαστοί, αλλά και Φαναριώτες και κοτζαμπάσηδες και κληρικοί, πρόσωπα που θα διαδραματίσουν αγωνιστικό ρόλο (θετικό ή αρνητικό) στον αγώνα για την ανεξαρτησία, όπως οι οπλαρχηγοί Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αναγνωσταράς, ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας).

Οι Φαναριώτες Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και Νέγρης, οι

μεγαλοκαραβοκύρηδες Κουντουριώτηδες, οι μεγαλοκοτζαμπάσηδες Ζαΐμης, Λόντος, Νοταράς, ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός κ.ά. Η ανάληψη της ηγεσίας από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη συνδέεται με τη διαμόρφωση σχεδίου για την έναρξη της Επανάστασης. Κατά τη διάρκεια του 1820 το σχέδιο τροποποιήθηκε αρκετές φορές σε μεγάλο βαθμό, γιατί η διεύρυνση της Εταιρείας και η στρατολόγηση εθελοντών είχε δημιουργήσει υποψίες για τη δράση της και είχαν πραγματοποιηθεί συλλήψεις ορισμένων μελών. Έτσι, στις αρχές του 1821 επισπεύτηκε η έναρξη της Επανάστασης, η οποία φαίνεται ότι προβλεπόταν να ξεκινήσει σχεδόν ταυτόχρονα σε τρεις διαφορετικές περιοχές: στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, στο Μοριά και στην Κωνσταντινούπολη.

Στις αρχές Οκτωβρίου 1820 στην πόλη Ισμαήλιο της Ρωσικής επαρχίας της Βεσσαραβίας πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση μελών της Εταιρείας ύστερα από πρωτοβουλία του Αλ. Υψηλάντη. Μεταξύ αυτών που συγκεντρώθηκαν με σκοπό τον καθορισμό της ημερομηνίας εκδήλωσης της επανάστασης και της συγκεκριμενοποίησης του σχεδίου ήταν και οι Εμμανουήλ Ξάνθος, Χρ. Περαιβός και Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας). Σε ό,τι αφορά το χρόνο εκδήλωσης της επανάστασης αποφασίστηκε ότι θα ξεσπούσε στα τέλη Νοεμβρίου με αρχές Δεκεμβρίου στην Πελοπόννησο, στην οποία θα μετέβαινε ο Αλ. Υψηλάντης με πλοίο από την Τεργέστη.

Λίγες μέρες νωρίτερα θα είχε εκδηλωθεί κίνημα και στη Μολδοβλαχία. Επρόκειτο για κίνηση αντιπερισπασμού που προβλεπόταν ωστόσο να ενισχυθεί από τη Ρωσία αλλά και από ταυτόχρονο επαναστατικό ξεσηκωμό των Σέρβων. Έτσι, η Επανάσταση στην Πελοπόννησο θα εκδηλωνόταν σε μια εποχή γενικότερου επαναστατικού ξεσηκωμού σε ολόκληρη την Οθωμανοκρατούμενη Βαλκανική χερσόνησο. Στο σχεδιασμό αυτό βοηθούσε και ο πόλεμος μεταξύ του Αλή-Πασά και των σουλτανικών στρατευμάτων, ενώ θετικό ενδεχόμενο θα ήταν η πρόκληση ενός ακόμη Ρωσο-Οθωμανικού πολέμου.

Ωστόσο, η εκδήλωση της επανάστασης αναβλήθηκε για την

άνοιξη του 1821, καθώς τα μηνύματα από την Πελοπόννησο δεν ήταν ενθαρρυντικά. Κατόπιν αποφασίστηκε να ηγηθεί ο Αλ. Υψηλάντης του κινήματος στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, από όπου θα διέσχιζε τη Βαλκανική χερσόνησο πολεμώντας και θα κατέληγε στην Πελοπόννησο. Προβλεπόταν ακόμη στάση των

Ελληνικών πληρωμάτων στο ναύσταθμο της Κωνσταντινούπολης, πυρπόληση του Οθωμανικού στόλου και σύλληψη του σουλτάνου μέσα στο γενικότερο χάος που θα προκαλούνταν στην πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας.

Τελικά, στα μέσα Φεβρουαρίου αποφασίστηκε στο Κίσνοβο της Βεσσαραβίας να περάσει ο Υψηλάντης στη Μολδαβία και να κηρύξει την έναρξη της επανάστασης στις 27 Φεβρουαρίου 1821, ημέρα που συνέπιπτε με την Κυριακή της Ορθοδοξίας. Οι παράγοντες που οδήγησαν στην εκδήλωση της επανάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες είχαν να κάνουν σε μεγάλο βαθμό με το ειδικό καθεστώς που απολάμβαναν οι γειτονικές στη Ρωσία επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Μολδαβία και η Βλαχία διοικούνταν από Φαναριώτες που διορίζονταν από το Σουλτάνο και παρότι τυπικά οι περιοχές

αυτές ανήκαν στην Αυτοκρατορία, Οθωμανικά στρατεύματα δεν μπορούσαν να εισχωρήσουν σ' αυτές χωρίς τη σύμφωνη γνώμη της Ρωσίας.

Οι ολιγάριθμες φρουρές δεν ήταν ικανές να υπερασπιστούν την περιοχή, ενώ υπήρχε ελπίδα ότι η Ρωσία δε θα επέτρεπε την είσοδο Οθωμανικών στρατευμάτων.

Επιπλέον, ηγεμόνας της Μολδαβίας ήταν ο Φιλικός Μιχαήλ Σούτσος που διατηρούσε δύναμη ενόπλων, ενώ επικεφαλής στρατιωτικών σωμάτων στη Βλαχία ήταν οι επίσης Φιλικοί Γεωργάκης Ολύμπιος και Γιάννης Φαρμάκης.

Παρότι οι Ελληνικοί πληθυσμοί ήταν λιγοστοί, επικεντρωμένοι στις πόλεις και απασχολούμενοι σε διοικητικές θέσεις, ευελπιστούσαν ότι θα μπορούσαν να πάρουν με το μέρος τους τους ντόπιους πληθυσμούς.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα λειτουργούσε και η συνεργασία με τον βλάχο επαναστάτη Βλαδιμιρέσκου, ο οποίος την εποχή εκείνη ηγούνταν ενός κινήματος φτωχών αγροτικών πληθυσμών.

Κανείς από τους υπολογισμούς αυτούς δεν επιβεβαιώθηκε. Οι τοπικοί πληθυσμοί δεν είδαν φιλικά μια κίνηση στην οποία συμμετείχαν οι Φαναριώτες ηγεμόνες.

Η επιφυλακτικότητα του Βλαδιμιρέσκου, που διατηρούσε επαφή και με τους Οθωμανούς, οδήγησε τους Φιλικούς στη σύλληψη και στην εκτέλεσή του.

Τέλος, οι βιαστικές προετοιμασίες και ο ελλιπής εξοπλισμός των σχετικά ολιγάριθμων Βαλκάνιων εθελοντών που αποτελούσαν το στρατό του Υψηλάντη δεν ήταν δυνατόν να ισοσταθμιστούν με τον όποιο ηρωισμό επιδείκνυαν στη διάρκεια των μαχών.

Τέλος, η απραξία των Φιλικών στην Κωνσταντινούπολη και ιδίως η καταδίκη του κινήματος του Υψηλάντη από το Ρώσο Αυτοκράτορα διέψευσαν και τις τελευταίες ελπίδες για μια θετική κατάληξη του κινήματος στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.

28. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τρία χρόνια μετά την ίδρυση της Εταιρείας ο Τσακάλωφ άρχισε να αμφιβάλει για την όλη προσπάθεια. Πρότεινε στο Σκουφά ότι ίσως θα ήταν καλύτερα να ξεχάσουν τις υποχρεώσεις που είχαν αναλάβει προς το έθνος και να διαλύσουν την Εταιρεία. Ο Σκουφάς όμως επέμεινε να συνεχίσουν το έργο που ανέλαβαν, και έπεισε τον Τσακάλωφ να μεταφέρουν την έδρα της Εταιρείας στην Κωνσταντινούπολη. Συμφώνησαν και οι δυο να μην μούν νέα μέλη, ώσπου να πεισθούν ότι το Έθνος ήταν διατεθειμένο να αγωνιστεί για την ελευθερία του, και ότι υπήρχαν τα οικονομικά μέσα για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Συνέταξαν τότε το πρώτο συγκεκριμένο σχέδιο δράσης από ίδρυσης της Εταιρείας, για τη διενέργεια έρευνας στην Πελοπόννησο, στη Στερεά Ελλάδα και στα νησιά του Αιγαίου, ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο οι κάτοικοί τους ήταν έτοιμοι να αναλάβουν επαναστατική πρωτοβουλία. Με βάση τα πορίσματα της έρευνας αυτής, θα επέλεγαν τον τόπο έναρξης της επανάστασης και, το σπουδαιότερο, θα οριζόταν ένας διακεκριμένος Έλληνας για να ηγηθεί στον αγώνα. Μόνο μετά την εκπλήρωση όλων αυτών θα αποφάσιζαν να μνήσουν νέα μέλη, υποστήριζε ο Τσακάλωφ.

Περίπου τότε, πριν μεταφερθεί δηλαδή η έδρα της Εταιρείας στην Κωνσταντινούπολη, ο Σκουφάς συνάντησε τρεις Μανιάτες οπλαρχηγούς, τον Ηλία Χρυσοσπάθη, τον Παναγιώτη Δημητρόπουλο και τον Παναγιώτη Παπαγεωργίου, γνωστό ως Αναγνωσταρά, που πήγαιναν εκ μέρους των συμπατριωτών τους να ζητήσουν από τη Ρωσική κυβέρνηση τα χρήματα που τους όφειλαν για τις υπηρεσίες τους στις Ρωσικές δυνάμεις που έδρευαν στα Επτάνησα το 1806. Ο Σκουφάς πίστευε ότι οι Μανιάτες οπλαρχηγοί ήταν τα ενδεδειγμένα πρόσωπα για την έρευνα που ήθελαν οι Φιλικοί. Ως τέταρτο απεσταλμένο επέλεξαν οι Φιλικοί

το Μακεδόνα Ιωάννη Φαρμάκη.

Πριν φύγουν από την Πετρούπολη, οι τέσσερις απεσταλμένοι μνήθηκαν στην Εταιρεία και συμφώνησαν να συναντήσουν πάλι το Σκουφά στην Κωνσταντινούπολη, που θα τους έδινε οδηγίες για τις ενέργειές τους στην Ελλάδα. Ο Ξάνθος πίστευε ότι οι πράκτορες αυτοί υπέθεσαν ότι η Εταιρεία τελούσε υπό την αιγίδα της Ρωσίας και γι' αυτό δε δίστασαν να ορκιστούν. Ο Σκουφάς έφθασε στην Κωνσταντινούπολη μαζί με δυο άλλους Φιλικούς τον Απρίλιο του 1818. Σύμφωνα με τον Ξάνθο τα χρήματά τους δεν έφθαναν ούτε για τις βιοτικές τους ανάγκες. Αλλά και ο Ξάνθος δεν ήταν σε καλύτερη θέση και το μόνο που μπορούσε ήταν να τους φιλοξενήσει στο σπίτι του. Λίγες βδομάδες μετά την άφιξη του Σκουφά στην Κωνσταντινούπολη οι τύχες της Εταιρείας βελτιώθηκαν.

Ο Σκουφάς επιδίωξε να συναντήσει και να ζητήσει τη βοήθεια του Παναγιώτη Σέκερη, αδερφού του Αθανασίου, με τον οποίο είχε ζήσει στην Οδησσό. Ο άλλος τους αδερφός ο Γεώργιος ήταν το πρώτο μνημένο μέλος της Εταιρείας. Ο Παναγιώτης ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία και ο πιο πετυχημένος οικονομικά από τους αδερφούς Σέκερη. Τα ιδρυτικά μέλη της Εταιρείας κατόπιν σκέψης επέλεξαν τον Αναγνωστόπουλο, που είχε εν τω μεταξύ γίνει μέλος της Ανώτατης Αρχής, να έρθει σε επαφή με τον Π. Σέκερη. Αυτός φεύγοντας από την Οδησσό πήρε μαζί του συστατική επιστολή του Αθανασίου Σέκερη προς τον αδερφό του και οδηγίες να μην αποκαλύψει την ταυτότητα της Αρχής.

Ο Π. Σέκερης μετά τη συνάντησή του με τον Αναγνωστόπουλο έγινε μέλος της Εταιρείας και συνεισέφερε 10.000 γρόσια ποσό υπερδιπλάσιο από εκείνο που κατάφεραν οι Φιλικοί να μαζέψουν μέχρι τότε. Η μύηση του Π. Σέκερη σημαδεύει την αρχή της φάσης που δραστηριοποιείται η Εταιρεία και μούνται νέα μέλη. Τώρα που τα οικονομικά βελτιώθηκαν, ο Σκουφάς, πιθανόν και ο Ξάνθος, ανυπομονούσαν για την αύξηση των μελών της Εταιρείας και την έναρξη των προετοιμασιών για τον αγώνα. Ο Σκουφάς επίσης αποφάσισε νέα μεταφορά της έδρας της Εταιρείας από την Κωνσταντινούπολη στην Πελοπόννησο, που τη θεωρούσε πιο κατάλληλη περιοχή για την έναρξη της επανάστα-

σης.

Αναμφίβολα η μεγάλη απόσταση από την πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας, η αυτονομία της Μάνης και οι επανειλημμένες ένοπλες εξεγέρσεις εναντίον των Τούρκων στην περιοχή αυτή επηρέασαν την παραπάνω απόφαση. Πριν ξεκινήσει για την Πελοπόννησο ο Σκουφάς ασθένησε σοβαρά το Μάιο του 1818 και το ίδιο καλοκαίρι πέθανε. Ο Τσακάλωφ διέκρινε ένα θετικό στοιχείο στην ατυχία αυτή, τ' ότι αποκλείονταν βιαστικές ή πρόωρες ενέργειες. Κατά την άποψή του, οι Έλληνες δεν ήταν ακόμη έτοιμοι να επιδοθούν σε αγώνα για την απελευθέρωσή τους. Ο Τσακάλωφ πίστευε ότι η Εταιρεία δεν είχε ούτε αρκετά χρήματα, ούτε όπλα, ούτε και μέλη ακόμα. Παρά την ασθένειά του, λίγο πριν πεθάνει ο Σκουφάς έκανε μεγάλο αγώνα για να αυξηθούν τα μέλη της Εταιρείας.

Τότε περίπου επέστρεψαν από τη Ρωσία οι Μανιάτες οπλαρχηγοί, που διέδιδαν τη φήμη την οποία άκουσαν στη Ρωσία, ότι ο Καποδίστριας ήταν ο μυστικός αρχηγός της Εταιρείας. Η φήμη

αυτή τους έδωσε θάρρος να αναλάβουν ενεργό δράση. Ο καθένας τους ανέλαβε την αποστολή να σφυγμομετρήσει την ετοιμότητα και προθυμία των κατοίκων ορισμένων περιοχών να ξεσηκωθούν. Παράλληλα, με οδηγία του Σκουφά, μούσαν στην Εταιρεία όλους τους Έλληνες που τους ενέπνεαν εμπιστοσύνη. Αυτοί λοιπόν ονομάστηκαν «απόστολοι» και το έργο τους περιγράφονταν ως «προσηλυτισμός».

Ο Αναγνωσταράς έμελλε να γίνει ο απόστολος της Εταιρείας στην Ύδρα, στις Σπέτσες και στη γενέτειρά του Πελοπόννησο, ο Φαρμάκης στη Μακεδονία και στη Θεσσαλία, ενώ ο Χρυσοσπάθης και ο Δημητρόπουλος στη Μάνη. Ο Σκουφάς πέθανε τον Ιούλιο του 1818, πριν συγκεντρώσει τα απαραίτητα χρήματα για την πρώτη επιχείρηση των «αποστόλων». Το ποσό των 10.000 γροσίων, προσφορά του Σέκερη, σχεδόν εξαντλήθηκε σε 3 μήνες. Ο Σκουφάς δεν ξαναζήτησε τη βοήθεια του Σέκερη, για να μη θεωρήσει αυτόν και τους συντρόφους του απατεώνες. Στράφηκε αλλού για βοήθεια.

Κατά τον Φιλήμονα, ο Φιλικός Δημήτριος Ύπατρος από το Μέτσοβο πρότεινε τότε στο Σκουφά να προσπαθήσουν να βρουν τη χημική σύσταση της «Λίθου των Φιλοσόφων», ώστε να αποκομίσει η Εταιρεία κέρδη από τη μετατροπή του χαλκού και του μολύβδου σε ευγενή μέταλλα. Ο Σκουφάς βρήκε την πρόταση ενδιαφέρουσα, αλλά πέθανε πριν ασχοληθεί μαζί της. Μετά το θάνατο του Σκουφά, ο Ξάνθος και ο Αναγνωστόπουλος έκριναν ότι για να κερδίσουν την εμπιστοσύνη και κάποια γενναία προσφορά του Σέκερη καλό θα ήταν να του αποκαλύψουν όλα τα σχετικά με την Αρχή. Αυτό το ανέλαβε ο Αναγνωστόπουλος, που είχε μύσει το Σέκερη.

Ο Σέκερης όχι μόνο δέχθηκε με ψυχραιμία τα μυστικά που είχαν φοβηθεί αρχικά να του εμπιστευθούν, αλλά και ορκίστηκε ότι θα προσέφερε για τους σκοπούς της Εταιρείας την περιουσία και τη ζωή του. Έγινε μέλος της Αρχής και κατά το τέλος του 1818 εξασφάλισε στην οργάνωση τουλάχιστον 25.000 γρόσια. Ο καθένας από τους τέσσερις αποστόλους έλαβε ένα σημαντικό ποσό για να συνεχίσει το έργο του. Ύστερα από τέσσερα χρόνια περιορισμένης δράσης, η Εταιρεία θα οργάνωνε τους Έλληνες

που δεν είχαν φύγει ποτέ από τις πόλεις και τα χωριά τους και που σπάνια συναντούσαν πατριώτες τους από άλλα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το καλοκαίρι του 1818 και άλλοι «απόστολοι» εξόρμησαν για να στρατολογήσουν νέα μέλη.

Αν και δραστηριοποιήθηκαν περισσότερο από ό,τι είχε φανταστεί ο Σκουφάς ένα χρόνο πριν, ακόμη δεν είχαν μνηθεί μέλη σε όλες τις παραδοσιακές Ελληνικές περιοχές. Ο Αρτινός Ασημάκης Κροκιδάς, πρώην εμπορικός συνεργάτης του Ξάνθου, ανέλαβε να προσηλυτίσει τους Έλληνες της υπηρεσίας του Αλή-Πασά. Ο εμποροϋπάλληλος Αντώνιος Πελοπίδας από τη Στεμνίτσα έδρασε στην Πελοπόννησο και ο Δημήτριος Ύπατρος στην Αλεξάνδρεια, στην πλούσια Ελληνική παροικία. Ο Γαβριήλ Κατακάζης θα αντιπροσώπευε την Εταιρεία στη Ρωσία, με την ελπίδα ότι αν και πολύ νέος (26 χρονών), ως γραμματέας που ήταν στη Ρωσική πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη θα κατάφερνε να πετύχει εκεί που ο Σκουφάς απέτυχε.

Ο επίσης Αρτινός Χριστόδουλος Λουριώτης έφυγε για την Ιταλία, αλλά πέθανε λίγο μετά την άφιξή του εκεί. Όλοι οι προηγούμενοι εκτός του Κατακάζη, ήταν απόδημοι μικρέμποροι ή στρατιωτικοί. Οι περισσότεροι δεν κατόρθωσαν να περατώσουν την αποστολή τους. Ως το Σεπτέμβριο του 1818 φάνηκε ότι ήταν απαραίτητη κάποια μορφή διοίκησης και ένα πιο συγκεκριμένο πρόγραμμα δράσης. Ο θάνατος του Σκουφά αφήνει ανοιχτό και το θέμα της αρχηγίας. Έτσι στις 22 Σεπτεμβρίου 1818 τα ηγετικά στελέχη της Εταιρείας υπέγραψαν μια συμφωνία που προσδιόριζε τις υποχρεώσεις και σχεδίαζε τη δράση τους. Αποφασίσθηκε επίσης να βρουν κατάλληλο αρχηγό, ένα πρόσωπο που θα συγκέντρωνε το σεβασμό όλων των Ελλήνων.

Ο Ξάνθος ανέλαβε να προτείνει στον Καποδίστρια την ανάληψη του αξιώματος. Συγχρόνως η Αρχή, που μετονομάσθηκε σε «**Κινητική Αρχή**», έγινε συλλογικό σώμα και τα μέλη της αποφασίσθηκε να ασχολούνται από κλειστικά με τις υποθέσεις της Εταιρείας. Ωστόσο στον Αντώνιο Κομιζόπουλο και στον Αθανάσιο Σέκερη δόθηκε η άδεια των έξι μηνών που ζήτησαν για να φροντίσουν προσωπικές τους υποθέσεις. Στους υπόλοιπους δόθηκε άδεια τριών μηνών, ενώ στον Παναγιώτη Σέκερη, που η πα-

ρουσία του ως εμπόρου στην Κωνσταντινούπολη θεωρήθηκε χρήσιμη κάλυψη, δόθηκε η άδεια να συνεχίσει τις εμπορικές του επιχειρήσεις, από τις οποίες θα είχε οφέλη και η Εταιρεία.

Ως τις παραμονές της επανάστασης, η Εταιρεία προσέλκυσε μέλη από όλες σχεδόν τις σημαντικές περιοχές και κοινωνικές ομάδες του Ελληνισμού. Σύμφωνα με τον κατάλογο των μελών της οργάνωσης, που καλύπτει τμήμα μόνο της πραγματικής δύναμής της, το 53,7% (479) ήταν έμποροι. Ακολουθούσαν οι ελεύθεροι επαγγελματίες (δάσκαλοι, γιατροί, γραμματείς κ.α.) σε ποσοστό 13,1% (177). Τρίτοι ήταν οι πρόκριτοι των επαρχιών, κυρίως από την Πελοπόννησο, 11,7% (111), οι κληρικοί όλων των βαθμών 9,5% (85), στρατιωτικοί και μισθοφόροι, κυρίως παλιοί αρματολοί και κλέφτες, που υπηρετούσαν στο παρελθόν ή και ακόμα σε ξένους στρατούς 8,7% (78).

Τέλος, από την πιο πολυάριθμη τάξη της ηπειρωτικής Ελλάδας, τους αγρότες, μέλη ήταν μόλις το 0,6% (6). Παρά την ασήμαντη αυτή συμμετοχή των αγροτών, η ευρεία αντιπροσώπευση πολλών τάξεων στην Εταιρεία, ιδίως μετά το 1818, οδήγησε ορισμένους συγγραφείς στον ισχυρισμό ότι η Εταιρεία ήταν γνήσιος εθνικός συνασπισμός, στον οποίο εξαφανίζονταν ταξικά και τοπικά συμφέροντα για χάρη της πατρίδας. Τα μέλη και οι ιδρυτές της Εταιρείας δεν διέθεταν περιουσίες. Πολλοί πρόκριτοι της Πελοποννήσου, από την άλλη, έγιναν μέλη, γιατί πίστεψαν ότι έτσι εξασφάλιζαν έναν ξένο σύμμαχο (τη Ρωσία) που θα εγγυόταν για τα κεκτημένα τους προνόμια.

Οι προεστοί επίσης γίνονταν μέλη ως αρχηγοί ομάδων και όχι ως άτομα, χωρίς να εγκαταλείπουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και χωρίς να ενστερνίζονται πραγματικά τους σκοπούς της Εταιρείας. Διέφεραν λοιπόν τα κίνητρα εγγραφής διαφόρων κοινωνικών ομάδων στην Εταιρεία, όπως διέφερε και ο ενθουσιασμός και η προσήλωση στους σκοπούς της. Τελικά τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 1820 ο Ξάνθος συνάντησε στην Πετρούπολη δύο φορές τον Καποδίστρια, τον ενημέρωσε για την Εταιρεία και την κατάστασή της και προσπάθησε να τον πείσει να αναλάβει την αρχηγία της, αλλά εκείνος έκρινε ότι το συμ-

φέρον του έθνους ήταν να μη δεχτεί.

Ο Ξάνθος στράφηκε τότε, ίσως και με υπόδειξη του Καπο δίστρια, προς άλλο επιφανή Έλληνα στην υπηρεσία της Ρωσίας, τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Αυτός, νέος 28 ετών τότε, δέχθηκε την πρόταση του Ξάνθου με ενθουσιασμό, αφού συμβουλευτήκε πρώτα τον Καποδίστρια, κατά τα γραφόμενα του Φιλήμωνα. Ε-

ξήγησε όμως ότι από τη φύση των καθηκόντων του, κυρίως πολεμικών, έπρεπε να έχει πλήρη αρμοδιότητα στη λήψη των αποφάσεων. Ο Ξάνθος συμφώνησε και υπογράφηκε σχετικό πρακτικό στις 12 Απριλίου 1820. Οι μνημένοι τώρα ανέρχονταν σε χιλιάδες, το «μυστικό» κυκλοφορούσε σ' όλο τον Ελλαδικό και Βαλκανικό χώρο και τις παροικίες.

Είχε φτάσει από ακριτομυθίες, πληροφοριοδότες ξένων μυστικών υπηρεσιών ή το φόβο ως τις Τουρκικές αρχές, ενώ νωρίτερα το είχαν πληροφορηθεί και οι Ρωσικές αρχές. Έγιναν προσπάθειες συνεννόησης και συνεργασίας με τους άλλους Βαλκανικούς λαούς, ώστε η εξέγερση να είναι καθολική. Οι οραματισμοί του Ρήγα για την κατάλυση της Οθωμανικής τυραννίας φάνηκε ότι άρχιζαν να πραγματοποιούνται. Για διάφορους όμως λόγους δεν ευοδώθηκαν τελικά αυτές οι προσπάθειες. Δημιούργησαν όμως τις προϋποθέσεις για την έναρξη του Ελληνικού Αγώνα από τη Βόρεια Βαλκανική και τη γένεση του Βαλκανικού φιλελληνισμού, που εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια της επανάστασης.

Η Αρχή ανέθεσε την αρχηγία στον Καποδίστρια, επιδιώκοντας να αποκτήσει η Εταιρεία ηγεσία ικανή και με κύρος, ώστε να διατηρήσει και να ενισχύσει την εντύπωση για Ρωσική υποστήριξη. Επίσης γύρευε να εμπλακεί η Ρωσία στην επιχείρησή τους και να προκληθεί τελικά Ρωσοτουρκικός πόλεμος, όπως γράφει ο Σπηλιάδης και επιβεβαιώνουν, ως ένα σημείο τουλάχιστον, ο Φωτάκος και ο Φιλήμων. Η Αρχή σκέφτηκε ότι, αντί να περιμένει να εκραγεί Ρωσοτουρκικός πόλεμος από άλλες αιτίες και έπειτα να κηρύξει την επανάσταση στην Ελλάδα, όπως σκέπτονταν πολλοί τότε, θα ήταν δυνατόν αντίστροφα να προκαλέσει Ρωσοτουρκικό πόλεμο με την κήρυξη της Ελληνικής επανάστασης και την ανάμιξη σ' αυτή του Καποδίστρια.

Ο Ξάνθος ζήτησε από τον Καποδίστρια όχι μόνο να συμμετάσχει στην Εταιρεία, να προετοιμάσει και να διευθύνει την επανάσταση, αλλά και να εξασφαλίσει μυστική βοήθεια από τη Ρωσία σε χρήματα και σε όπλα, κάτι που θα σήμαινε συνενοχή του ίδιου του Αυτοκράτορα Αλέξανδρου. Ως επιχείρημα για τη βοήθεια επικαλέσθηκε συμμαχική περίπτωση υποχρέωση της Ρωσίας

απέναντι στους Έλληνες, επειδή στο παρελθόν είχαν εκτεθεί σε κινδύνους και είχαν υποστεί δεινά εξαιτίας της. Η Εταιρεία μυστικά υπολόγιζε και επεδίωκε να εμπλακεί και η Ρωσία στην Ελληνική επιχείρηση. Ο Καποδίστριας όμως συμβούλευσε προσωρινή αναστολή της δράσης της Εταιρείας.

Απ' την άλλη μεριά υπολόγιζε ότι, αν αποδεχόταν την αρχηγία της επανάστασης, θα καταδίκαζε εκ των προτέρων σε αποτυχία τον Ελληνικό αγώνα, που θα εμφανιζόταν ως Ρωσική επιχείρηση και θα προκαλούσε έτσι αμέσως την εχθρότητα και αντίδραση των αντιζήλων της Ρωσίας Ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Έτσι, θα αποκλειόταν ολωσδιόλου η Ρωσική επέμβαση υπέρ των Ελλήνων. Θεώρησε δε ότι επιβαλλόταν όσο ποτέ να διατηρήσει την υψηλή του θέση στη Ρωσική κυβέρνηση, ώστε από αυτή να υπηρετήσει το Έθνος που θα εισερχόταν σε αγώνα κρίσιμο για την ιστορική του ύπαρξη.

Με την ανάληψη της αρχηγίας από τον Υψηλάντη υπερνικήθηκαν οι τάσεις απειθαρχίας στις τάξεις της Εταιρείας, οι αμφιβολίες και η κρίση εμπιστοσύνης γύρω από την άγνωστη Αρχή και μνήθηκαν σημαντικοί Έλληνες που ως τότε την αγνοούσαν ή ήταν επιφυλακτικοί. Πολλοί από τα ανώτατα στελέχη της Εταιρείας φρονούσαν ότι υπήρχαν ευνοϊκές προϋποθέσεις για την επανάσταση, ενώ η αναβολή της ήταν επικίνδυνη. Μάλιστα ο Υψηλάντης ενθαρρύνθηκε από τον Καποδίστρια στη μυστική τους συνάντηση (Μάιο ή Ιούνιο του 1820). Άλλα ευνοϊκά στοιχεία ήταν ο πόλεμος του Σουλτάνου με τον Αλή-Πασά και η στάση της Ρωσίας που προκαλούσε την ελπίδα ότι θα παρείχε στους Έλληνες συνδρομή «εκ των ενόντων».

Έτσι ο Υψηλάντης επιδόθηκε σε συνεργασία με τον Ξάνθο και άλλους εμπίστους στην επίσπευση της ηθικής και υλικής προετοιμασίας του Αγώνα, και στη μελέτη και επεξεργασία της στρατηγικής που έπρεπε να ακολουθήθει. Για την ηθική προπαρασκευή έστειλε η Αρχή επιστολές προς τους νοημονέστερους και ενεργητικότερους Φιλικούς, αναγγέλλοντάς τους την ανάληψη της ηγεσίας της Εταιρείας από τον Υψηλάντη. Σε ορισμένους έγραψε και ο ίδιος. Χαρακτηριστικές είναι οι δυο επιστολές προς το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη από τις 15 Ιουνίου 1820. Για την υλι-

κή προπαρασκευή αναδιοργανώθηκαν οι Εφορείες της Εταιρείας και δόθηκε η εντολή να κινηθούν όλοι δραστικότερα για τη συγκέντρωση χρημάτων.

Συστήθηκαν και άλλες επιτροπές με οικονομική αποκλειστικά αρμοδιότητα και εγκρίθηκε το καταστατικό εμπορικής, φαινομενικά, εταιρείας με τον τίτλο «Φι λόμουσος γραικική εμπορική Εταιρεία», για να εξασφαλιστούν μεγάλα χρηματικά ποσά. Σοβαρές ελπίδες υπήρχαν για υλική ενίσχυση από την Κύπρο και την Αίγυπτο. Τα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών ήταν περιορισμένα για πολλούς λόγους και κυρίως γιατί ο χρόνος ως την έναρξη της επανάστασης ήταν λίγος. Στην ηθική κυρίως προπαρασκευή της επανάστασης συνέβαλε η μετάβαση του Υψηλάντη στη Μόσχα και σε άλλες πόλεις της νότιας Ρωσίας, για να γνωρίσει τα στελέχη της Εταιρείας και να συνεργαστεί μαζί τους, αλλά και για να βρίσκεται πιο κοντά στις περιοχές όπου θα διεξαγόταν η επανάσταση.

Στην περιοδεία του αυτή ο Υψηλάντης ασχολήθηκε με ποικίλα οργανωτικά θέματα και προπάντων με την κατάσταση της στρατηγικής της επανάστασης. Μελέτησε διάφορα σχέδια που του υποβλήθηκαν και, κατόπιν επεξεργασίας, ενέκρινε το «Σχέδιον Γενικόν» που είχαν συντάξει ο Γεώργιος Λεβέντης και ο Γρηγόριος Δικαίος ή Παπαφλέσσας. Σύμφωνα με το αξιόλογο αυτό σχέδιο, που πήρε την τελική του μορφή τον Οκτώβριο του 1820 στο Ισμαήλιο, οι βασικοί στόχοι που έπρεπε να επιδιώξει η επανάσταση ήταν:

- Η εξασφάλιση συμμάχων.
- Η δημιουργία αντιπερισπασμού του εχθρού με συνακόλουθη κατάτμηση των δυνάμεών του.
- Η παραπλάνησή του ως προς τον κύριο αντίπαλο.
- Η απόκρυψη των δυνάμεων και των προθέσεων του Έθνους.
- Ο αιφνιδιασμός του εχθρού.

Για την πραγμάτωση των στόχων αυτών αποφασίστηκε ν' ακολουθήσουν τα εξής στρατηγικά βήματα:

- Εξέγερση των Σέρβων και Μαυροβουνίων, που ευκταίο ήταν να προηγηθεί.
- Αποστασία της Μολδοβλαχίας με πρωτοβουλία των εκεί Ελλήνων στρατιωτικών αρχηγών Γεωργάκη Ολύμπιου και Σάββα Φωκιανού, ικανή να προκαλέσει ενδεχόμενα και Ρωσοτουρκικό πόλεμο.

- **Εμπρησμός του Τουρκικού στόλου στο ναύσταθμο της Κωνσταντινούπολης, που θα έπρεπε να γίνει πριν αρχίσει η επανάσταση και να εμφανιστεί ως τυχαίο συμβάν.**

Υπολογιζόταν η Πελοπόννησος ως κέντρο της επανάστασης και προβλεπόταν η μετάβαση εκεί του Υψηλάντη μαζί με το Δικαίο για την έναρξη του Αγώνα στην Ελλάδα. Στην περιοδεία του αυτή στην Οδησό συνάντησε ο Υψηλάντης και τον εκλεκτό Φιλικό Ιωάννη Παπαρρηγόπουλο, διερμηνέα στο Ρωσικό προξενείο των Πατρών. Του εμπιστεύτηκε ότι κατάλληλος χρόνος έναρξης της επανάστασης ήταν οι αρχές του 1821 και τόπος η Πελοπόννησος. Ο Παπαρρηγόπουλος παρατήρησε ότι η επανάσταση δεν έπρεπε να αρχίσει στην Πελοπόννησο, για να μην στραφούν προς τα εκεί ισχυρές δυνάμεις των Τούρκων και ο Σουλτάνος ίσως έδινε αμνηστία στον Αλή-Πασά, για να συμπράξει στην καταστολή της.

Αντίθετα, η επανάσταση έπρεπε να αρχίσει στη Μολδοβλαχία, οπότε θα έριχνε εκεί ο Σουλτάνος τις κύριες δυνάμεις του, πιστεύοντας ότι υπήρχε Ρωσική υποκίνηση. Θα ακολουθούσε Ρωσική επέμβαση κι έτσι θα στερεωνόταν η επανάσταση στην Πελοπόννησο και στην άλλη Ελλάδα, ενώ και ο Αλή-Πασάς θα συνέχιζε την ανταρσία, θεωρώντας επικείμενο ένα Ρωσοτουρκικό πόλεμο, όπως τον είχε παραπείσει ο ίδιος ο Παπαρρηγόπουλος. Παρόλα αυτά ο Υψηλάντης, αν και επηρεάστηκε από τα επιχειρήματα του Παπαρρηγόπουλου, δεν άλλαξε αμέσως απόφαση. Ο Υψηλάντης συγκαλεί σύσκεψη με λών της Εταιρείας στο Ισμαήλιο της Βεσσαραβίας και ο ίδιος έφτασε εκεί την 1η του Οκτώβρη του 1820.

Στις επόμενες μέρες συγκεντρώθηκαν συνολικά είκοσι περίπου Φιλικοί, μεταξύ τους δύο μέλη της Αρχής, ο Ξάνθος και ο Δικαίος. Συζήτησαν δυο κυρίως θέματα: αν έπρεπε να επισπευσθεί η επανάσταση και αν έπρεπε να κατεβεί ο ίδιος ο Υψηλάντης στην Πελοπόννησο για την έναρξή της. Τελικά αποφασίστηκε στις 7 Οκτωβρίου να γίνουν και τα δυο. Όμως στις 24 Οκτωβρίου ο Υψηλάντης αποφάσισε να ματαιώσει τη μετάβασή του στην Πελοπόννησο, να αρχίσει η επανάσταση από τον ίδιο στο Ιάσιο, και στο Βουκουρέστι από το Σάββα και τον Ολύμπιο στις 15 Νο-

εμβρίου, ενώ συγχρόνως θα άρχιζε ο αγώνας στην Κωνσταντινούπολη και σ' όλη την Ελλάδα, όπου θα επιχειρούσε να φτάσει ο Υψηλάντης, διασχίζοντας τη Βαλκανική.

Συνάμα ο Σέρβος αρχηγός Μιλλόση, που βρισκόταν σε τεταμένες σχέσεις με την Οθωμανική κυβέρνηση, παρακινήθηκε να δραστηριοποιηθεί ταυτόχρονα. Η απόφαση όμως αυτή δεν πραγματοποιήθηκε. Στις 8 Νοεμβρίου συνέβη ένα ευνοϊκό για την Εταιρεία γεγονός, η μύηση του ηγεμόνα της Μολδαβίας Μιχαήλ Σούτσου. Ο Υψηλάντης διέθετε μεγάλο γόητρο στη Σερβία από τις υπηρεσίες προς αυτή του πατέρα του Κωνσταντίνου και πέτυχε να προωθήσει σύντομα τις συνεννοήσεις για Ελληνο-σερβική συμμαχία. Το Φεβρουάριο του 1821 φτάνει η είδηση ότι προδόθηκε η Εταιρεία από το Φιλικό Ασημάκη Θεοδώρου απ' ευθείας στην Οθωμανική κυβέρνηση. Όλοι τότε, και ο Μ. Σούτσος ζήτησαν από τον Υψηλάντη να εγκαταλείψει κάθε ιδέα αναβολής.

Στις 16 Φεβρουαρίου στο Κισνόβιο, πρωτεύουσα της Βεσσαραβίας πάρθηκε από τον Υψηλάντη η τελική απόφαση για κήρυξη της Ελληνικής επανάστασης. Κατά τις επόμενες μέρες πληροφορήθηκε ότι οι κινήσεις του έγιναν γνωστές στη Ρωσική κυβέρνηση, και κινδύνευε να συλληφθεί ή να τιμωρηθεί αν συνέχιζε να μένει σε Ρωσικό έδαφος, όπως αναφέρει ο Φιλήμων. Έτσι στις 21 το βράδυ αναχωρεί από το Κισνόβιο για να κηρύξει την επανάσταση στο Ιάσιο. **Στις 24 Φεβρουαρίου ο Υψηλάντης κυκλοφόρησε την περίφημη προκήρυξη του «ΜΑΧΟΥ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ» που καλούσε το έθνος σε απελευθερωτική επανάσταση.**

Η προκήρυξη αυτή είχε συνταχθεί στο Κισνόβιο από το Γεώργιο Τυπάλδο-Κοζάκη με πιθανή συνεργασία του Υψηλάντη και άλλων λογίων του επιτελείου του και τυπώθηκε στο Ιάσιο. Η κυκλοφορία της σήμαινε την επίσημη κήρυξη της Ελληνικής επανάστασης. Η προκήρυξη αυτή -σε συσχετισμό με το κλίμα της Ιερής Συμμαχίας- προκάλεσε την αποκήρυξη του Υψηλάντη από τον Τσάρο και άρα διέψευσε την προσδοκία εξωτερικής βοήθειας. Αντίθετα μάλιστα, η Ρωσία έδωσε την άδεια να περάσει Τουρκικός στρατός το Δούναβη και να καταπνίξει το κίνημα του

Υψηλάντη στο έδαφος των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών όπου, σύμφωνα με προγενέστερη Ρωσοτουρκική συμφωνία, δεν μπορούσε να κινηθεί Τουρκικός στρατός, χωρίς την άδεια της Ρωσίας.

Επίσης ο πατριάρχης -υπό την πίεση της Πύλης- αφόρισε τον Υψηλάντη και το κίνημα. Από τον Ιανουάριο ωστόσο του 1821 είχε σταλεί στην Πελοπόννησο ο Παπαφλέσσας για να ξεσηκώσει τους προκρίτους και τους ιερείς. Τον Μάρτιο η Πελοπόννησος πήρε τα όπλα, και τον Ιούνιο έφθασε στην Ελλάδα ο Δημήτριος Υψηλάντης ως πληρεξούσιος του αδερφού του προκειμένου να αναλάβει την αρχηγία του Αγώνα, όμως γρήγορα παραμερίστηκε από τους ντόπιους προκρίτους και οπλαρχηγούς. Ήταν πλέον φανερό ότι το Γένος μπορούσε να διεξάγει τον Αγώνα του και χωρίς την καθοδήγηση της Εταιρείας.

Η Φιλική Εταιρεία κατόρθωσε να οργανώσει τους Έλληνες, να τους εμφυσήσει την ιδέα της εξέγερσης και τελικά να προετοιμάσει και να εκδηλώσει την επανάσταση του Ελληνικού Γένους, η οποία κατέληξε στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους. Με την ύπαρξη και τη δράση της αποδεικνύεται ότι πολλές φορές το φαινομενικά ουτοπικό και αδύνατο μπορεί να

γίνει πραγματικότητα, γιατί η πραγματικότητα δεν αντιστρατεύεται πάντα το όραμα, μια και το όραμα μπορεί κάλλιστα να την υπερκεράσει.

29. Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

Στις 22 Φεβρουαρίου 1821 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης με μια μικρή συνοδεία πέντε ατόμων πέρασε τον ποταμό Προύθο, το σύνορο μεταξύ της Ρωσίας και των παραδουνάβιων ηγεμονιών (Μολδαβία και Βλαχία) που ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στο έδαφος της Μολδαβίας τον υποδέχτηκε η φρουρά του ηγεμόνα Μιχαήλ Σούτσου και τον συνόδευσε έως το Ιάσιο. Εκεί εξέδωσε στις 24 Φεβρουαρίου την προκήρυξη "Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος", η οποία θεωρείται η επίσημη κήρυξη της Επανάστασης. Δύο ημέρες αργότερα πραγματοποιήθηκε ιεροτελεστία κατά την οποία ευλογήθηκε η επαναστατική σημαία.

Η σημαία είχε στη μια της όψη το φοίνικα, κεντρικό σύμβολο της Φιλικής Εταιρείας, και τη φράση "Εκ της στάκτης μου αναγεννώμαι", ενώ από την άλλη τους ισαποστόλους Κωνσταντίνο και Ελένη, το σταυρό και τη φράση "**Εν τούτω νίκα**". Στη διάρκεια της ολιγοήμερης παραμονής του στο Ιάσιο έγιναν και οι πρώτες προπαρασκευές για τη συγκέντρωση χρημάτων και τη συγκρότηση στρατού από Βαλκάνιους εθελοντές που συνέρρεαν εκεί, ενώ εκδόθηκαν και άλλες επιστολές, ανάμεσά τους και εκείνη που απευθυνόταν στο Ρώσο Αυτοκράτορα. Από το Ιάσιο ο Υψηλάντης αναχώρησε την 1η Μαρτίου, διέσχισε τη Μολδαβία, πέρασε στη Βλαχία και προς τα τέλη του μήνα βρέθηκε έξω από το Βουκουρέστι, όπου βρίσκονταν ήδη τα ένοπλα σώματα του Γεωργάκη Ολύμπιου. Οι μικρές Οθωμανικές φρουρές δεν ήταν δυνατό να εμποδίσουν την πορεία του. Παρόλα αυτά, τα προβλήματα είχαν αρχίσει να διαφαίνονται. Οι πολεμικές προετοιμασίες ήταν ανεπαρκείς. Ο στρατός συγκροτούνταν καθοδόν ανάλογα με την προσέλευση των εθελοντών, ενώ πολλοί ήταν άοπλοι ή πλημμελώς

οπλισμένοι. Οι ομογενείς των περιοχών αυτών φαίνονταν διστακτικοί στην πλειονότητά τους στο να βοηθήσουν ενεργά και ουσιαστικά, ενώ και οι ντόπιοι πληθυσμοί ήταν μάλλον εχθρικοί, σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας των αρπαγών και των λεηλασιών που υφίσταντο από τμήματα του στρατού του Υψηλάντη.

Επιπρόσθετα, είχε διαφανεί ότι δεν υπήρχε ελπίδα επανάστασης των Σέρβων, η επικοινωνία με τον Αλή-Πασά δεν είχε καταστεί δυνατή και μόνο ο Βλαδιμιρέσκου, επικεφαλής αγροτικού κινήματος στη Βλαχία που επίσης κατευθυνόταν την ίδια εποχή προς το Βουκουρέστι, θα μπορούσε να καταστεί σύμμαχος. Στα τέλη Μαρτίου η προοπτική μιας θετικής κατάληξης αδυνατούσε ακόμη περισσότερο μετά τον αφορισμό του Υψηλάντη από τον Πατριάρχη και ιδίως μετά την καταδίκη της επανάστασης από τον Αυτοκράτορα της Ρωσίας, ο οποίος θα επέτρεπε την είσοδο Οθωμανικών στρατευμάτων στις ηγεμονίες. Πράγματι, πολυάριθμα Οθωμανικά στρατεύματα συγκεντρώθηκαν μέχρι τα τέλη Απριλίου και ήταν έτοιμα να αντιμετωπίσουν το στρατό του Υψηλάντη.

Την ίδια εποχή ο Βλαδιμιρέσκου διατηρούσε επικοινωνία και με τους Οθωμανούς και ενδιαφερόταν περισσότερο να διαπραγματευτεί παρά να συγκρουστεί μαζί τους. Στη Μολδαβία πάλι οι τοπικοί άρχοντες (Βογιάροι), όταν είδαν ότι πίσω από το κίνημα του Υψηλάντη δε βρισκόταν η Ρωσία, εκδηλώθηκαν πλέον ανοιχτά εναντίον του και ζήτησαν από τους Οθωμανούς τη συμβολή τους, εξέλιξη που ανάγκασε το Μιχαήλ Σούτσο και πολλούς άλλους ομογενείς να καταφύγουν στη γειτονική Βεσσαραβία.

30. ΟΙ ΜΑΧΕΣ ΤΟΥ ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΡΑΓΑΤΣΑΝΙΟΥ

Έως τα τέλη Απριλίου, οπότε οι Οθωμανικές δυνάμεις εισήλθαν στις ηγεμονίες διαβαίνοντας τον Δούναβη, μικρές μόνο αψιμαχίες είχαν πραγματοποιηθεί ανάμεσα στους επαναστάτες και τις επιφορτισμένες με αστυνομικά καθήκοντα ολιγάριθμες οθωμανικές φρουρές. Η πρώτη μεγάλης κλίμακας σύγκρουση

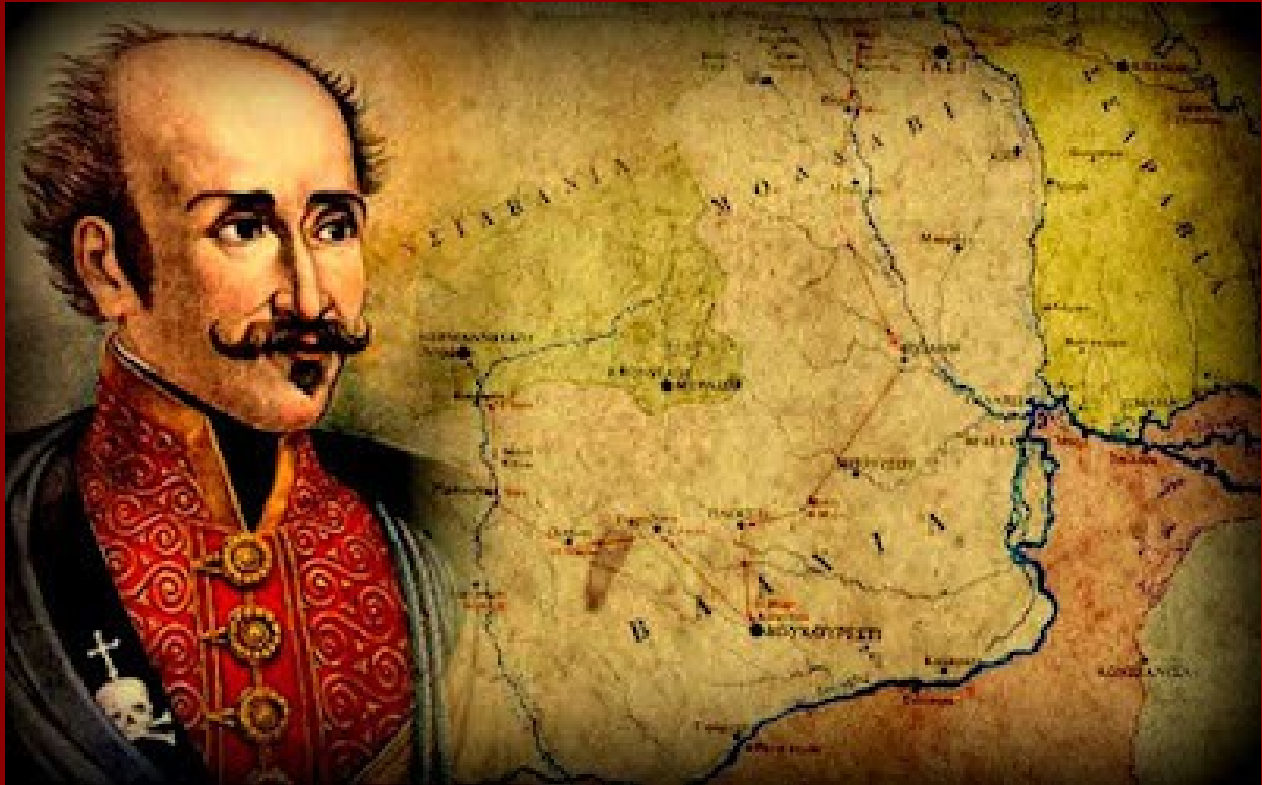
πραγματοποιήθηκε στις 30 Απριλίου στην πόλη Γαλάτσι, την οποία υπερασπίζονταν στρατιωτικά σώματα με επικεφαλής τον Αθανάσιο Καρπενησιώτη. Το Γαλάτσι βρίσκεται πλησίον των συνόρων της Μολδαβίας και της Βλαχίας με τη Βεσσαραβία. Εκεί, ύστερα από σκληρές μάχες οι Οθωμανοί κατέλαβαν την πόλη, εκδιώκοντας στο Ρωσικό έδαφος τους λιγοστούς διασωθέντες επαναστάτες.

Συνέπεια της ισχυρής αντίστασης που πρόβαλαν οι άντρες του Καρπενησιώτη υπήρξαν οι σφαγές ντόπιων και επηλύδων και η λεηλασία της πόλης. Την ίδια στιγμή έριδες, αντιζηλίες, διαφωνίες και απειθαρχία δυσχέραναν όλο και περισσότερο την κατάσταση στο στρατόπεδο των επαναστατών, ενώ αρκετοί άρχισαν να λιποτακτούν. Στις συνθήκες αυτές ο Αλέξανδρος Υψηλάντης αποφάσισε να τεθεί ο ίδιος επικεφαλής μιας σύγκρουσης, η έκβαση της οποίας ήλπιζε ότι θα μετέβαλλε ευνοϊκά την κατάσταση. Συγκέντρωσε λοιπόν στην περιοχή του Δραγατσανίου τα ένοπλα σώματα που είχαν απομείνει.

Ένα από αυτά ήταν ο Ιερός Λόχος, που συστήθηκε από ενθουσιώδεις αλλά χωρίς πολεμική εμπειρία νεαρούς εθελοντές από την Οδησό και από άλλες Ελληνικές παροικίες. Ωστόσο, η απειθαρχία και η έλλειψη συντονισμού δεν επέτρεψαν την εφαρμογή του πολεμικού σχεδίου που είχε αποφασιστεί. Η μάχη ξεκίνησε μια μέρα νωρίτερα με πρωτοβουλία κάποιου αξιωματικού και ενώ το συνολικό στράτευμα δεν είχε ακόμη τοποθετηθεί στις προβλεπόμενες θέσεις. Παρά την αυταπάρνηση των ιερολοχιτών η κατάληξη της μάχης ήταν τραγική. Οι απώλειες ήταν τεράστιες, σχεδόν καθολικές, ενώ ο πανικός που προκλήθηκε από το απρόσμενο της σύγκρουσης οδήγησε σε άτακτη φυγή και σε οριστική διάλυση του στρατοπέδου του Υψηλάντη.

Ο ίδιος, που δεν πρόλαβε να βρεθεί στο μέτωπο, κατάφερε στα μέσα Ιουνίου να περάσει τα αυστριακά σύνορα, όπου παρά την αρχική συμφωνία με τις αρχές συνελήφθη και παρέμεινε φυλακισμένος έως το Νοέμβριο του 1827. Λίγους μήνες αργότερα, στις αρχές του 1828, πέθανε στη Βιέννη. Μετά την καταστροφή στο Δραγατσάνι μόνο δύο μικρά σώματα

κατάφεραν να παραμείνουν συνταγμένα. Το ένα, με επικεφαλής το Γεωργάκη Ολύμπιο και τον Ιωάννη Φαρμάκη, κινήθηκε βορειότερα, προς τη Μολδαβία, δίνοντας συνεχώς σκληρές αλλά απέλπιδες μάχες. Στόχος τους ήταν να περάσουν στη Ρωσική Βεσσαραβία και από εκεί να κινηθούν με πλοία προς την Πελοπόννησο.

Τελικά, ύστερα από πορεία δυόμιση μηνών μέσα από ορεινές περιοχές και μετά από αρκετές μάχες στις οποίες το σώμα των επαναστατών αποδεκατιζόταν σταδιακά από τους διώκτες του, εγκλωβίστηκαν στη Μονή Σέκου που βρίσκεται στη βόρεια Μολδαβία κοντά στα σύνορα με την Αυστρία. Εκεί, ύστερα από πολιορκία δύο και πλέον εβδομάδων, στη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκαν ο Γ. Ολύμπιος και ο Γ. Φαρμάκης παραδόθηκε με τους λιγοστούς συντρόφους του και βρήκε βασανιστικό θάνατο. Το δεύτερο σώμα αριθμούσε 250 περίπου ενόπλους και είχε επικεφαλής τον αδελφό του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Ιωάννη. Αυτός ακολούθησε πορεία διαφορετική από τους Ολύμπιο και Φαρμάκη.

Κινήθηκε προς το νότο και διασχίζοντας τη Βαλκανική επιδίωξε να φτάσει ως την Πελοπόννησο. Το παράτολμο εγχείρημα

στέφθηκε με επιτυχία. Ο Ιωάννης Κολοκοτρώνης έφτασε τον Αύγουστο στην Πελοπόννησο με εκατό περίπου ενόπλους και έλαβε μέρος στην πολιορκία της Τριπολιτσάς, επικεφαλής της οποίας ήταν ο αδελφός του.

31. Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

Σύμφωνα με τα σχέδια της Φιλικής Εταιρείας, η Πελοπόννησος θα ήταν το κέντρο της επανάστασης. Οι λόγοι που οδήγησαν στην επιλογή αυτή ήταν πολλοί. Η ιδιόμορφη γεωγραφία της (χερσόνησος) καθιστούσε δύσκολη τη στρατιωτική ενίσχυσή της, καθώς βρισκόταν απομακρυσμένη από τα ισχυρά στρατιωτικά κέντρα και τις περιοχές στρατολόγησης των ενόπλων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ορεινή μορφολογία του εδάφους απέτρεπε τη γενικευμένη χρήση του ιππικού, ενώ τα στενά περάσματα δυσχαίρεναν τη μετακίνηση μεγάλων στρατιωτικών μονάδων και διευκόλυναν την παρεμπόδισή τους από αριθμητικά υποδεέστερες ομάδες ενόπλων (κλεφτοπόλεμος).

Τα δημογραφικά και τα οικονομικοκοινωνικά χαρακτηριστικά της περιοχής ευνοούσαν τη γρήγορη εξάπλωση της επανάστασης. Η αναλογία Μουσουλμάνων - Χριστιανών που υπερέβαινε τη σχέση 1 προς 10 και η ενισχυμένη, συγκριτικά με άλλες περιοχές (π.χ. Ρούμελη) διοικητική και οικονομική παρουσία των προυχόντων που διέθεταν δικά τους σώματα ενόπλων (τους λεγόμενους κάπους) αποτελούσαν ευνοϊκές συνθήκες για την κατά τόπους επικράτηση της επανάστασης στην Πελοπόννησο.

Στους παράγοντες αυτούς θα προσθέσουμε το προνομιακό καθεστώς της Μάνης, περιοχής που δεν υπαγόταν στο Μορά Βαλεσή (διοικητή Πελοποννήσου) αλλά διοικούνταν από Χριστιανό μπέη που υπαγόταν απευθείας στον Καπουδάν-Πασά (τον επικεφαλής του Οθωμανικού στόλου). Για τους λόγους αυτούς ο Μοριάς υπήρξε από την αρχή περιοχή στην οποία

στράφηκε το ενδιαφέρον των Φιλικών και στις παραμονές της επανάστασης είχε μνηθεί στην Εταιρεία η πλειονότητα των τοπικών ηγετικών παραγόντων. Η δράση των Φιλικών στην Πελοπόννησο και οι πληροφορίες για επικείμενη εξέγερση είχαν ανησυχήσει την Υψηλή Πύλη.

Η οποία αντέδρασε τοποθετώντας το φθινόπωρο του 1820 ως Μορά Βαλεσή τον περίφημο Χουρσίτ-Πασά, πρώην μεγάλο βεζύρη και έμπειρο στην αντιμετώπιση εξεγέρσεων. Το γεγονός ανησύχησε τους μνημένους αλλά διστακτικούς ως προς την εκδήλωση της επανάστασης προύχοντες. Σύντομα όμως, στις αρχές Ιανουαρίου 1821, ο Χουρσίτ με τον κύριο όγκο των στρατιωτικών δυνάμεών του αναχώρησε για την Ήπειρο με σκοπό την καταστολή της ανταρσίας του Αλή-Πασά. Την ίδια εποχή κατέφτασε στην περιοχή ο Παπαφλέσσας με σκοπό την επίσπευση της επανάστασης. Έτσι, πραγματοποιήθηκε σειρά συσκέψεων στη Βοστίτσα (Αίγιο) στα τέλη Ιανουαρίου.

Όμως παρά τις προσπάθειες του Παπαφλέσσα και την απόφαση που πάρθηκε για έναρξη της επανάστασης στα τέλη Μαρτίου, οι προύχοντες παρέμεναν διστακτικοί. Στο μεταξύ, ο Κολοκοτρώνης επέστρεφε κρυφά στην Πελοπόννησο και συγκεκριμένα στην περιοχή της Μάνης, ενώ έντονη κινητικότητα παρατηρούνταν στις τάξεις των κλεφτών. Επιπρόσθετα, ξεκίνησαν στοιχειώδεις πολεμικές προετοιμασίες, όπως ήταν η δραστηριοποίηση των μπαρουτόμυλων στη Δημητσάνα. Οι κινήσεις αυτές και οι φήμες που διέτρεχαν όλη την Πελοπόννησο για επικείμενη εξέγερση των Χριστιανών θορύβησε τους Οθωμανούς που σταδιακά άρχισαν να συγκεντρώνονται στην οχυρωμένη Τριπολιτσά και στα κάστρα των άλλων σημαντικών πόλεων.

Η ένταση στις σχέσεις Χριστιανών και Μουσουλμάνων διατηρήθηκε κλιμακούμενη έως τα μέσα Μαρτίου. Από την εποχή εκείνη σε πολλές επαρχίες άρχισαν να σημειώνονται σποραδικές επιθέσεις κλεφτών σε βάρος Μουσουλμάνων, ενώ η ένταση ανατροφοδοτούνταν από τις λεηλασίες των σπιτιών που εγκατέλειπαν οι Μουσουλμανικές οικογένειες. Η δυναμική της διαρκώς κλιμακούμενης έντασης, ο φόβος των αντιποίνων και η

πίεση των κλεφτών και των Φιλικών οδήγησαν ακόμη και τους πλέον διστακτικούς από τις ηγετικές ομάδες των Πελοποννησίων να κηρύξουν την επανάσταση στις περιοχές τους και να τεθούν επικεφαλής.

Έτσι, στο τελευταίο δεκαήμερο του Μαρτίου οι περισσότερες επαρχίες κήρυξαν την επανάσταση, ακολουθώντας και παρασύροντας η μία την άλλη. Η κλιμακούμενη ένταση που παρατηρείται από τις αρχές Ιανουαρίου 1821 κορυφώθηκε στο τελευταίο δεκαήμερο του Μαρτίου. Τις ημέρες εκείνες κηρύχτηκε η επανάσταση στη Γορτυνία, τα Καλάβρυτα, την Πάτρα, τη Μάνη, την Καλαμάτα, τη Γαστούνη, τη Βοστίτσα (Αίγιο) και από εκεί ο επαναστατικός αναβρασμός μεταλαμπαδεύτηκε σ' όλες σχεδόν τις γωνιές της χερσονήσου του Μοριά. Τα περιστατικά εξελίχτηκαν λίγο πολύ με παρόμοιο τρόπο.

Οι προύχοντες και οι ιεράρχες των επαρχιών αυτών ξεπέρασαν τους όποιους δισταγμούς, συχνά πιεζόμενοι από τους τοπικούς τους ανταγωνιστές (π.χ. οι Μαυρομιχαλαίοι από τους Τζανετάκηδες), τέθηκαν επικεφαλής ενόπλων και κήρυξαν την επανάσταση στην περιοχή τους. Κατασκευάστηκαν σημαίες στις οποίες κυριαρχούσε το σύμβολο του σταυρού κι όχι ο φοίνικας, το σύμβολο της Φιλικής Εταιρείας, έγιναν δοξολογίες όπου ευλογήθηκαν τα όπλα, εκδόθηκαν προκηρύξεις, ενώ έγιναν και οι πρώτες προσπάθειες για μια στοιχειώδη τοπική οργάνωση με στόχο τη διεύθυνση της επανάστασης (Αχαϊκό Διευθυντήριο, Μεσσηνιακή Γερουσία).

Από τα γεγονότα των πρώτων ημερών να ξεχωρίσουμε την κατάληψη της Καλαμάτας από τους Μανιάτες και την προκήρυξη που εξέδωσε εκεί στις 23 Μαρτίου ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης. Το αρχικό ξάφνιασμα των Οθωμανών οδήγησε σε κινήσεις πανικού που διευκόλυναν την εξάπλωση της επανάστασης. Ο μουσουλμανικός πληθυσμός θορυβημένος και ανήσυχος από την απουσία του μεγαλύτερου μέρους των Οθωμανικών δυνάμεων κατέφυγε στα πολλά φρούρια που βρίσκονταν στην Πελοπόννησο από την εποχή της Ενετικής κατοχής (1685 - 1715). Ιδίως στην Τριπολιτσά (Τρίπολη), οχυρή πόλη που αποτελούσε το διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο των

Οθωμανών στην Πελοπόννησο.

Την ίδια εποχή οι πρώτες ομάδες των επαναστατών στρατολογούσαν ενόπλους και επιδόθηκαν σε πολιορκίες των φρουρίων (Μεθώνη, Κορώνη, Νεόκαστρο / Πύλος, Χλομούτσι / Γαστούνη, Ακροκόρινθος, Ναύπλιο, Μονεμβασιά). Το πρώτο δίμηνο τα προβλήματα υπήρξαν πολλά και οι επιτυχίες σχεδόν ανύπαρκτες. Οι προετοιμασίες για την επανάσταση ήταν ανεπαρκείς και οι πολιορκίες πραγματοποιούνταν από στρατούς κατ' όνομα μόνο ενόπλων, χωρίς κανόνια και επαρκή πυρομαχικά. Λίγοι είχαν όπλα πέρα από μαχαίρια και αγροτικά εργαλεία και ακόμη λιγότεροι γνώριζαν πράγματι να πολεμούν. Έτσι, στις εξόδους που πραγματοποιούσαν οι Οθωμανοί για να βρουν εφόδια, οι πολιορκητές έσπευδαν σε φυγή και το στρατόπεδό τους διαλυόταν. Χρειαζόταν χρόνος για να καταστούν πολεμιστές αγρότες που έως τότε δε γνώριζαν από ένοπλες συγκρούσεις και πολιορκίες. Ο πόλεμος με τον Αλή-Πασά των Ιωαννίνων που απασχολούσε

μεγάλο μέρος των Οθωμανικών δυνάμεων προσέφερε στους Πελοποννήσιους την ευκαιρία να συγκροτήσουν αξιόμαχο στράτευμα. Την εποχή εκείνη μόνο οι Μανιάτες, οι κάπιοι και οι παλαιοί κλέφτες όπως οι Κολοκοτρωναίοι και οι Πλαπούταίοι διέθεταν εμπειροπόλεμους ενόπλους. Η περίφημη φράση του Κολοκοτρώνη **"Φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους"** αποδείχτηκε σε αρκετές περιπτώσεις δραστικό αντίδοτο, ώστε να ξεπεραστεί ο φόβος που προκαλούσαν οι Οθωμανοί και να ανασυγκροτηθεί το στρατόπεδο των επαναστατών.

Ο φόβος ξεπεράστηκε σταδιακά και οι πρώτες νίκες στο πεδίο της μάχης, στο Βαλτέτσι και στα Δολιανά στα μέσα Μαΐου 1821, περισσότερο από το αποτέλεσμα κατέδειξαν σε όλους ότι οι Οθωμανοί δεν ήταν ανίκητοι. Από το καλοκαίρι οι προσπάθειες των επαναστατών επικεντρώθηκαν στην πολιορκία της Τριπολιτσάς. Η κατάληψη του διοικητικού και στρατιωτικού κέντρου των Οθωμανών που δέσποζε στο κέντρο της χερσονήσου ήταν κάτι περισσότερο από απαραίτητη για την εμπέδωση της επανάστασης στην Πελοπόννησο. Η πολιορκία της Τριπολιτσάς, εντός της οποίας είχαν συγκεντρωθεί περισσότεροι από είκοσι χιλιάδες άμαχοι Μουσουλμάνοι και αρκετές χιλιάδες ενόπλων, κράτησε αρκετούς μήνες, έως τις τελευταίες μέρες του Σεπτέμβρη.

Ειδικά τον τελευταίο μήνα, οπότε ο κλοιός είχε γίνει πλέον ασφυκτικός και τα εφόδια της πόλης είχαν εξαντληθεί, πλήθος χριστιανών είχαν συγκεντρωθεί στο Ελληνικό στρατόπεδο προσδωκώντας στα λάφυρα που θα αποκόμιζαν από την κυρίευση της πόλης. Την πτώση της Τριπολιτσάς ακολούθησαν από σκηνές τυφλής βίας. Χιλιάδες Οθωμανών, άμαχοι στην πλειονότητά τους, αλλά και οι Εβραίοι της πόλης έγιναν θύματα μιας απερίγραπτης σφαγής που διήρκησε τρεις μέρες. Τα γεγονότα αυτά κατέδειξαν ότι δεν υπήρχε πλέον έδαφος συνδιαλλαγής με την οθωμανική εξουσία. Το κεντρικό σύνθημα της επανάστασης Ελευθερία ή Θάνατος αποκτούσε πλέον μια διαφορετική δυναμική, μια ισχυρότερη βάση.

32. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η ενίσχυση με στρατό και εφόδια των πολιορκούμενων στα φρούρια του Μοριά Οθωμανών μπορούσε να πραγματοποιηθεί τόσο από την ξηρά όσο και από τη θάλασσα. Η αντιμετώπιση του δεύτερου ενδεχόμενου προϋπέθετε την κινητοποίηση των πολυάριθμων Υδραιικών, σπετσιώτικων και Ψαριανών κατά κύριο λόγο πλοίων. Ο στόλος των τριών νησιών αριθμούσε μερικές εκατοντάδες ελαφρά οπλισμένα μικρά εμπορικά πλοία, που ωστόσο συχνά επιδίδονταν εξίσου αποτελεσματικά και στην πειρατεία.

Αν και τα πλοία αυτά δε συνιστούσαν ένα πραγματικά πολεμικό στόλο, η εμπειρία των πληρωμάτων τους και η ευελιξία των μικρών καραβιών στα διάσπαρτα από νησιά και βραχονησίδες νερά του Αιγαίου δε θα μπορούσε να παρεμποδίσει τη δράση του Οθωμανικού στόλου. Κατοικημένα σχεδόν αποκλειστικά από Ελληνικούς πληθυσμούς, εκτός από τη Ρόδο, την Κω και τη Χίο όπου διαβιούσαν και Μουσουλμάνοι, τα νησιά του Αιγαίου κήρυξαν σταδιακά την επανάσταση από το πρώτο δεκαήμερο του Απριλίου και μετά. Εξαίρεση αποτέλεσαν νησιά των Κυκλάδων όπως η Σύρος, η Τήνος και η Νάξος, όπου η πλειονότητα των κατοίκων ήταν καθολικοί.

Οι Σπέτσες, τα Ψαρά, η Σάμος και ιδίως η Ύδρα υπήρξαν το κέντρο του επαναστατικού αγώνα στο Αιγαίο, αν και οι τοπικές ηγετικές ομάδες φάνηκαν στις αρχές διστακτικές -κάτι άλλωστε που είχε συμβεί και στην Πελοπόννησο. Στην Ύδρα μάλιστα, το ισχυρότερο ναυτικό κέντρο όπου κυριαρχούσε η οικογένεια Κουντουριώτη, η επανάσταση κηρύχτηκε χάρις στην επιμονή ενός μικρότερης εμβέλειας τοπικού παράγοντα. Πρόκειται για το Φιλικό Αντώνη Οικονόμου, ο οποίος αρχικά ηγήθηκε της επανάστασης σύντομα όμως εξουδετερώθηκε. Στη Σάμο κυριάρχησε η προσωπικότητα του Λυκούργου Λογοθέτη, παλαιού τοπικού άρχοντα και Φιλικού, ο οποίος επέβαλε την

εξουσία του έναντι των άλλων τοπικών παραγόντων.

Τους πρώτους μήνες της επανάστασης τα Ελληνικά πλοία διέθεταν μια σχετική ελευθερία κίνησης στο Αιγαίο. Ένα τμήμα του Οθωμανικού στόλου παρέμενε στο ναύσταθμο της Πόλης, καθώς υπήρχε ο φόβος ενός νέου Ρωσο-Οθωμανικού πολέμου, ενώ ένα άλλο τμήμα βρισκόταν στις ακτές της Ηπείρου λαμβάνοντας μέρος στον πόλεμο με τον Αλή-Πασά. Έτσι, ο Ελληνικός στόλος επιχειρούσε σχεδόν ανενόχλητος επιθέσεις σε μεμονωμένα Οθωμανικά πλοία, αρκετά από τα οποία καταλήφθηκαν, ενώ μετείχε στις πολιορκίες των φρουρίων στο Ναυπλίο (με επικεφαλής την περίφημη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα), στη Μονεμβασιά, στη Ναύπακτο και αλλού.

Δεν έλειψαν και πειρατικές ενέργειες σε βάρος ουδέτερων εμπορικών πλοίων καθώς και επιδρομές στα Μικρασιατικά παράλια. Στην πραγματικότητα, την εποχή εκείνη δεν υπήρχε συγκροτημένος Ελληνικός στόλος που ακολουθούσε κάποιο οργανωμένο σχέδιο, αλλά σύμπραξη πληρωμάτων ενόψει κάποιας επιχείρησης. Έτσι, όταν τμήματα του Οθωμανικού στόλου επιχείρησαν έξοδο από τα Δαρδανέλια με στόχο τον ανεφοδιασμό των πολιορκούμενων φρουρίων της Πελοποννήσου και τη μεταφορά στρατευμάτων, φάνηκε ότι δύσκολα τα Ελληνικά πλοία μπορούσαν να βάλουν με επιτυχία ενάντια στα Οθωμανικά.

Δεν έλειψαν βέβαια μεμονωμένες επιτυχίες που στηρίχτηκαν στον ηρωϊσμό ανθρώπων αλλά και σε μια πολεμική τακτική που υιοθετήθηκε και έμελε να χαρακτηρίσει σε μεγάλο βαθμό τις πολεμικές ενέργειες στο θαλάσσιο χώρο. Αναφερόμαστε στα πυρπολικά, ειδικά διαμορφωμένα πλοιάρια φορτωμένα με εύφλεκτες ύλες και εκρηκτικά, τα οποία προσκολλιόνταν στα Οθωμανικά πλοία, αναφλέγονταν και βυθίζονταν μαζί τους. Ο φόβος των Οθωμανών από τη δράση των πυρπολητών περιόριζε τις κινήσεις του στόλου τους. Το πρώτο αυτό διάστημα φαίνεται ότι και οι δυο πλευρές προσπαθούσαν να αποφύγουν τις συγκρούσεις, εξέλιξη που ασφαλώς ευνοούσε την εξάπλωση της επανάστασης τόσο στον ηπειρωτικό όσο και στο νησιωτικό χώρο.

33. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ

Η Επανάσταση στην Ανατολική Στερεά ξέσπασε την ίδια εποχή με την Πελοπόννησο, δηλαδή κατά το τελευταίο δεκαήμερο του Μαρτίου. Πρόκειται για περιοχή με έντονη παράδοση αρματολισμού. Ειδικά στις ορεινές επαρχίες δρούσαν αρκετές οικογένειες αρματολών που διέθεταν οικονομική δύναμη, ισχυρά τοπικά ερείσματα, δίκτυα προστασίας και αλληλοβοήθειας συγκροτημένα στη βάση των δεσμών συγγένειας και ικανό αριθμό αξιόμαχων ενόπλων. Όλα αυτά τους καθιστούσαν ισχυρούς παράγοντες στις τοπικές κοινωνίες και τους επέτρεπαν να δρουν ανεξάρτητα και κάποτε ανταγωνιστικά προς την κοινοτική ηγεσία, τους προκρίτους.

Μάλιστα, η διστακτικότητα και συχνά η αντίθεση που πρόβαλαν

οι πρόκριτοι στην κήρυξη της επανάστασης έδωσε σε αρκετούς ενόπλους την ευκαιρία να εκμεταλλευτούν την περίσταση και παράλληλα προς την κήρυξη της επανάστασης να επιβάλουν τη δική τους κυριαρχία σε τοπικό επίπεδο. Ο γερο-Πανουργιάς στην περιοχή των Σαλώνων (Αμφισσα), ο Αθανάσιος Διάκος στη Λιβαδειά, ο Κοντογιάννης στο Πατρατζίκι (Υπάτη) κατέλαβαν τις πόλεις αυτές έως τα μέσα Απριλίου, επικουρούμενοι από άλλους ενόπλους όπως ήταν ο Γιάννης Γκούρας, ο Ανδρίτσος Σαφάκας, ο Σκαλτσοδήμος και ο Μπούσγος.

Ταυτόχρονα, επαναστάτησε το Γαλαξίδι, ναυτικό κέντρο στην περιοχή του Κορινθιακού κόλπου, ενώ σύντομα οι κάτοικοι της Αθήνας ξεκίνησαν πολιορκία της Ακρόπολης όπου βρισκόταν Οθωμανική φρουρά, ενώ προσπάθειες για την κατάληψη φρουρίων έγιναν και στην Εύβοια. Αξιοσημείωτη τέλος υπήρξε η επιστροφή του Οδυσσέα Ανδρούτσου από τα Επτάνησα όπου είχε καταφύγει στα 1818. Ο Ανδρούτσος υπήρξε κατά το παρελθόν ο ισχυρότερος αρματολός που είχε αναδειχτεί στην περιοχή της Ανατολικής Στερεάς, υπήρξε περίφημος ένοπλος που για τις ικανότητές του προκαλούσε το θαυμασμό και συνάμα το φόβο Χριστιανών και Μουσουλμάνων.

Στα μέσα Απριλίου στάλθηκαν από τον Χουρσίτ-Πασά, το διοικητή της Πελοποννήσου που εκστράτευε ενάντια στον Αλή-Πασά των Ιωαννίνων, οι πρώτες ενισχύσεις για την καταστολή της εξέγερσης στην Πελοπόννησο. Το σχέδιο του Ομέρ Βρυώνη, που ηγούνταν ουσιαστικά της εκστρατείας, ήταν να καταπνίξει την επανάσταση στην Ανατολική Στερεά και διασχίζοντας τον Ισθμό να περάσει στην Πελοπόννησο. Πραγματικά, το Πατρατζίκι εγκαταλείφθηκε από τους επαναστάτες, ενώ η μάχη που δόθηκε στην περιοχή της Αλαμάνας στις 23 Απριλίου ήταν καταστροφική παρά τη σθεναρή αντίσταση του Αθ Διακού που αιχμαλωτίστηκε και βρήκε μαρτυρικό θάνατο.

Μια δεύτερη προσπάθεια των επαναστατών στην περιοχή της Γραβιάς απέδωσε καλύτερα αποτελέσματα. Εκεί, στις αρχές Μαΐου ο Ανδρούτσος προκάλεσε σημαντικές απώλειες στο στρατό του Ομέρ Βρυώνη, επιβεβαιώνοντας έτσι τη φήμη που

τον ακολουθούσε αλλά και την κυριαρχία του στους χώρους των ενόπλων της Αν. Στερεάς. Λίγες μέρες αργότερα ο Γκούρας επανέλαβε το εγχείρημα στην περιοχή της Γκιώνας, υποχρεώνοντας τους Οθωμανούς να εγκαταλείψουν τα σχέδιά τους για κάθοδο στην Πελοπόννησο. Η σημαντικότερη μάχη δόθηκε στα τέλη Αυγούστου στα Βασιλικά, όταν οι Γκούρας και Δυοβουνιώτης αντιμετώπισαν το στρατό του Μπεϋράν- Πασά.

Ο τελευταίος είχε καταστείλει τα επαναστατικά κινήματα στη Μακεδονία, διέσχισε τη Θεσσαλία και πέρασε στην Ανατολική Στερεά. Η πορεία του ωστόσο σταμάτησε στη Βοιωτία, στα Βασιλικά, όπου εκατοντάδες Οθωμανοί σκοτώθηκαν και το στράτευμά του διαλύθηκε. Ένα μήνα αργότερα, τις μέρες που στην Πελοπόννησο καταλαμβάνονταν η Τριπολιτσά, ο Ομέρ Βρυώνης εγκατέλειπε την Ανατολική Στερεά. Η φθοροποίησή για τον αντίπαλο τακτική του κλεφτοπόλεμου αποδείχτηκε αποτελεσματική. Η επόμενη Οθωμανική εκστρατεία δεν αναμενόταν παρά την άνοιξη του 1822.

34. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ - ΗΠΕΙΡΟ

Η έναρξη και η εξέλιξη της Επανάστασης στη Δυτική Στερεά και στις νότιες περιοχές της Ηπείρου συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τον πόλεμο των Οθωμανών ενάντια στον Αλή-Πασά. Οι οικογένειες των αρματολών στις ορεινές επαρχίες της Άρτας, όπως και οι Σουλιώτες, είχαν συμμαχήσει με αλβανούς ενόπλους και πραγματοποιούσαν επιχειρήσεις ενάντια στα σουλτανικά στρατεύματα στην Ήπειρο. Η προσδοκία των Σουλιωτών από τη συμμαχία με τον παλιό τους εχθρό αφορούσε την επανεγκατάστασή τους στο Σούλι και μάλιστα με τους ευνοϊκούς όρους που ίσχυαν γι' αυτούς έως την εκδίωξή τους στα Επτάνησα στα 1803 και 1804.

Την ίδια εποχή, στις αρχές του 1821, οι Φιλικοί προσπαθούσαν να οργανώσουν την επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα κινητοποιώντας τους πολλούς και ισχυρούς Ρουμελιώτες αρματολούς. Σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Αγία

Μαύρα (Λευκάδα), στην οποία συμμετείχαν οι σημαντικότεροι αρματολοί και οπλαρχηγοί της Ρούμελης, αποφασίστηκε να ηγηθεί της επανάστασης ο Βαρνακιώτης στη Δυτική και ο Ανδρούτσος στην Ανατολική Στερεά. Επρόκειτο για ενόπλους που τέθηκαν επικεφαλής των υπολοίπων λόγω της ισχύος που διέθεταν, του κύρους που απολάμβαναν, της φήμης που τους ακολουθούσε και της θέσης που κατείχαν στα δίκτυα των αρματωλών της ευρύτερης περιοχής.

Οι ένοπλοι της Αν. Στερεάς κινήθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα με την Πελοπόννησο, η εμπόλεμη κατάσταση στην Ήπειρο ωστόσο φαίνεται ότι επηρέασε τις κινήσεις των οπλαρχηγών στη Δυτική Στερεά. Τελικά, στις 25 Μαΐου 1821 ο αρματολός Ξηρόμερου Γεωργάκης Νικολού ή Βαρνακιώτης εξέδωσε προκήρυξη προς τους κατοίκους της περιοχής του με την οποία κήρυσσε την επανάσταση. Τις προηγούμενες ημέρες ο αρματολός Ζυγού Δ. Μακρής είχε πρωτοστατήσει στην κατάληψη του Μεσολογγίου και του Ανατολικού (Αιτωλικού). Σύντομα ξεκίνησε και η πολιορκία της Ναυπάκτου και του Βραχωρίου (Αγρίνιο), το οποίο αποτελούσε το διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της Δυτικής Στερεάς.

Η πολιορκία διήρκησε ως τις αρχές Ιουνίου, οπότε η πόλη παραδόθηκε στους επαναστάτες. Την ίδια εποχή οργανωνόταν η πρώτη εκστρατεία των Οθωμανών για την καταστολή της επανάστασης και ο Ομέρ Βρυώνης δραστηριοποιούνταν ήδη στην Ανατολική Στερεά. Στα δυτικά δόθηκε εντολή στον Ισμαήλ-Πασά Πλιάσσα να εκστρατεύσει από την Άρτα. Υιοθετώντας μια πολεμική τακτική που γνώριζαν καλά, αυτή της ενέδρας και του κλεφτοπόλεμου, οι ένοπλοι των γειτονικών στην Άρτα ορεινών επαρχιών (Βάλτος, Ραδοβίτσι, Τζουμέρκα) κατέλαβαν τα στενά στο Μακρύνορος, περιοχή που συνέδεε την Ήπειρο με τη Δ. Στερεά.

Εκεί, ο Ανδρέας Ίσκος, ο Γώγος Μπακόλας, ο Γιαννάκης Ράγκος, ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και άλλοι έδωσαν αρκετές μάχες με τους ενόπλους του Ισμαήλ-Πασά προκαλώντας απώλειες στο στρατό του και υποχρεώνοντάς τον να επιστρέψει στην Άρτα. Την ίδια εποχή οι Σουλιώτες και οι Αλβανοί σύμμαχοί τους σημείωναν επιτυχίες στην Ήπειρο. Μάλιστα, η συμμαχία διευρύνθηκε το Σεπτέμβριο με τη συμμετοχή σε αυτήν των ενόπλων της Άρτας και της Αιτωλοακαρνανίας. Αποφασίστηκε ο συντονισμός της δράσης και επιχειρήθηκε η κατάληψη της Άρτας, αν και χωρίς επιτυχία.

Ωστόσο, προς το τέλος του χρόνου οι Αλβανοί ένοπλοι διέλυσαν τη συμμαχία, εγκατέλειψαν τον Αλή-Πασά και προσχώρησαν στο σουλτανικό στρατόπεδο, που στο μεταξύ είχε ενισχυθεί με την έλευση στην περιοχή του περιβόητου Μεχμέτ Ρεσίτ Πασά, γνωστότερου ως Κιουταχή. Στην εξέλιξη αυτή συνέτεινε και η σφαγή των μουσουλμάνων της Τριπολιτσάς. Εξάλλου, ο Ομέρ Βρυώνης που είχε επιστρέψει από την Α. Στερεά κατάφερε να προσεταιριστεί τους Αλβανούς

μπέηδες, όχι όμως τους Αιτωλοακαρνάνες, τους Αρτινούς και τους Σουλιώτες οπλαρχηγούς. Οι οπλαρχηγοί αυτοί αποσύρθηκαν από την περιοχή της Άρτας. Κράτησαν ωστόσο τις θέσεις στο Μακρύνορος για το ενδεχόμενο Οθωμανικής επίθεσης, που όμως δεν πραγματοποιήθηκε πριν από το τέλος του χειμώνα. Άλλωστε, η πτώση του Αλή-Πασά εξακολουθούσε να αποτελεί προτεραιότητα για την Υψηλή Πύλη.

35. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΠΗΛΙΟ **ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ – ΟΛΥΜΠΟ** **ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**

Οι συνθήκες που ευνόησαν την εκδήλωση και την αρχική επικράτηση της Επανάστασης στην Πελοπόννησο και τη Στερεά, δηλαδή η μύηση στη Φιλική Εταιρεία σημαντικών τοπικών παραγόντων, η γεωγραφική απόσταση από τα ισχυρά στρατιωτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η απασχόληση των Οθωμανικών δυνάμεων με την καταστολή της ανταρσίας του Αλή-Πασά δεν ίσχυαν σε περιοχές όπως η Μακεδονία και η Θεσσαλία. Παρόλα αυτά, το Πήλιο στη νοτιοανατολική Θεσσαλία, η χερσόνησος του Άθω και της Κασσάνδρας στη Χαλκιδική, η περιοχή του Ολύμπου και η Νάουσα στη Δ. Μακεδονία αποτέλεσαν πυρήνες εξέγερσης. Οι εξεγέρσεις αυτές ωστόσο σε καμιά περίπτωση δεν μετεξελίχτηκαν σε κάτι περισσότερο από κινήματα τοπικής εμβέλειας.

Πρωτεργάτης της εξέγερσης στα είκοσι τέσσερα χωριά του Πηλίου υπήρξε ο ιερωμένος και λόγιος Άνθιμος Γαζής ο οποίος από νωρίς είχε μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία. Παρά τη διστακτικότητα και την άρνηση που αντιμετώπισε ως προς την εκδήλωση της επανάστασης, πήρε με το μέρος του την ισχυρή αρματολών οικογένεια, του Πηλίου, τους Μπασδέκηδες, και κήρυξε την επανάσταση στις αρχές Μαΐου. Επιχειρήθηκε μάλιστα πολιορκία του Βόλου αρχικά και του Βελεστίου στη

συνέχεια. Ωστόσο, με την εμφάνιση στην περιοχή του στρατού του Μαχμούτ Δράμαλη, πασά της Λάρισας, οι πολιορκίες λύθηκαν και η επανάσταση έσβησε.

Μικρές μόνο ομάδες παρέμειναν στην ανατολική πλευρά του Πηλίου, έχοντας επικεφαλής τον Καρατάσο που είχε καταφύγει εκεί στα 1822, μετά την καταστολή της επανάστασης στη Δ. Μακεδονία. Τελικά, δεχόμενοι την πίεση του Μεχμέτ Ρεσίτ-Πασά (Κιουταχής) συνθηκολόγησαν τον Ιούλιο του 1823. Το επαναστατικό κίνημα στη Χαλκιδική ήταν σε μεγάλο βαθμό έργο του εμπόρου και τραπεζίτη Εμμανουήλ Παππά. Ο Παππάς είχε εγκατασταθεί από το 1817 στην Κωνσταντινούπολη και εκεί μύηθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Με το ξέσπασμα της επανάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και στην Πελοπόννησο έσπευσε στη Χαλκιδική και άρχισε να προετοιμάζει την επανάσταση που εκδηλώθηκε το Μάιο του 1821.

Ο Παππάς βρήκε συμπαράσταση από αρκετά μοναστήρια του Αγίου Όρους, ενώ και η χερσόνησος της Κασσάνδρας αποτέλεσε σημαντική επαναστατική εστία. Παρόλα αυτά, οι ισχυρές Οθωμανικές δυνάμεις που έσπευσαν στη Χαλκιδική πέτυχαν να καταστείλουν την επανάσταση, επιδεικνύοντας ταυτόχρονα υπέρμετρη σκληρότητα στους κατοίκους της περιοχής. Παρόμοια στάση επέδειξαν και οι οθωμανικές δυνάμεις στη Δ. Μακεδονία και ιδίως στη Βέροια και τη Νάουσα. Η επανάσταση εκδηλώθηκε εκεί με πρωτεργάτη τον Καρατάσο στα τέλη Φεβρουαρίου, χωρίς ωστόσο να επικρατήσει.

Την ίδια τύχη είχε και η εξέγερση των ενόπλων του Ολύμπου στην οποία πρωτοστάτησαν οι Λαζαίοι, ο καπετάν Διαμαντής και ο Ν. Κασομούλης. Οι ένοπλοι που πρωταγωνίστησαν στις εξεγέρσεις των περιοχών αυτών κατέφυγαν τελικά στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα, όπου η επανάσταση φαινόταν να επικρατεί, και υπηρέτησαν κάτω από τις διαταγές της Διοίκησης.

36. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η έκρηξη της Επανάστασης στην Πελοπόννησο, τη Ρούμελη και τα νησιά του Αιγαίου την άνοιξη του 1821 πυροδότησε σειρά εξεγέρσεων και σε άλλες περιοχές όπως η Θεσσαλία, η Μακεδονία και η Κρήτη, όπου ούτε προετοιμασίες είχαν γίνει για το σκοπό αυτό ούτε οι συνθήκες ευνοούσαν την επικράτηση του επαναστατικού κινήματος. Στις περιοχές αυτές οι επαναστάτες βρήκαν ερείσματα σε ορισμένες επαρχίες (π.χ. το Πήλιο στη Θεσσαλία, η Χαλκιδική στη Μακεδονία), όμως αργά ή γρήγορα οι Οθωμανικές δυνάμεις κατάφεραν να επιβληθούν. Η περίπτωση της Κρήτης υπήρξε διαφορετική.

Η ισχυρή διοικητική και στρατιωτική παρουσία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η ευάριθμη Μουσουλμανική κοινότητα που συνιστούσε το ήμισυ σχεδόν του συνολικού πληθυσμού και η απουσία προπαρασκευών εκ μέρους της Φιλικής Εταιρείας δεν άφηναν πολλά περιθώρια για την επιτυχή εκδήλωση της επανάστασης. Παρόλα αυτά, από τα τέλη της άνοιξης άρχισε να διαμορφώνεται επαναστατικό κλίμα, ιδιαίτερα σε δυσπρόσιτες περιοχές των Χανίων (Σφακιά) και του Ρεθύμνου (Ανώγεια). Οι κινήσεις αυτές έγιναν σύντομα γνωστές στις Οθωμανικές αρχές που προέβησαν σε πράξεις βιαιότητας ενάντια στους Χριστιανούς με προφανή σκοπό τον εκφοβισμό και την αποτροπή της εκδήλωσης επανάστασης.

Οι ενέργειες αυτές έφεραν το αντίθετο αποτέλεσμα και σύντομα ένοπλες συγκρούσεις πραγματοποιήθηκαν σε διάφορα σημεία του νησιού. Τα Σφακιά, τα Ανώγεια και άλλες ορεινές περιοχές αποτέλεσαν τους βασικούς επαναστατικούς πυρήνες και παρά το γεγονός ότι οι Οθωμανικές δυνάμεις συνέχιζαν να ελέγχουν όλα τα φρούρια και τα ισχυρά στρατηγικά σημεία της Κρήτης, η ένταση συνεχίστηκε έως τους πρώτους μήνες του 1824. Από το καλοκαίρι της προηγούμενης χρονιάς ωστόσο (1823) είχαν αποβιβαστεί στην Κρήτη Αιγυπτιακά στρατεύματα και μέσα στους επόμενους μήνες κατάφεραν να καταβάλουν κάθε αντίσταση αντιμετωπίζοντας με παραδειγματική βιαιότητα το

Χριστιανικό πληθυσμό.

Έκτοτε, τα λιμάνια της Κρήτης χρησιμοποιήθηκαν από τον Ιμπραήμ-Πασά ως ναυτική βάση για τις επιχειρήσεις στην Πελοπόννησο. Τρία και πλέον χρόνια αργότερα, αμέσως μετά την καταστροφή του Αιγυπτιακού στόλου στο Ναβαρίνο (Οκτώβριος 1827), η Ελληνική Διοίκηση αρχικά και ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας στη συνέχεια ευνόησαν τη δημιουργία επαναστατικών εστιών σε διάφορες περιοχές με στόχο να συμπεριληφθούν στα -υπο διαπραγματέυση- σύνορα του Ελληνικού κράτους.

Έτσι, αναζωπυρώθηκε η επανάσταση στην Κρήτη και έως τα τέλη του 1828 είχαν σημειωθεί ορισμένες επιτυχίες οι οποίες, αν και δε δημιουργούσαν προοπτική για στρατιωτική επικράτηση, νομιμοποιούσαν τις Ελληνικές διεκδικήσεις στο νησί. Δυο χρόνια αργότερα, οι αιγυπτιακές δυνάμεις είχαν για μια ακόμη φορά καταστείλει την επανάσταση στην Κρήτη.

37. ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΠΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία έγινε γνωστή στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές Μαρτίου 1821. Το γεγονός αναστάτωσε τους Χριστιανούς της Πόλης και ιδίως τους Φαναριώτες και το Πατριαρχείο που φοβήθηκαν ότι η αντίδραση του Σουλτάνου θα στρεφόταν εναντίον τους. Σύμφωνα με το Οθωμανικό σύστημα, ο Πατριάρχης περιβαλλόταν με τις αρμοδιότητες αλλά και τις ευθύνες του ηγέτη των κατακτημένων Ορθόδοξων Χριστιανών που διαβιούσαν στις Οθωμανικές κτήσεις.

Οι Φαναριώτες, ορισμένοι κοντινοί ή μακρινοί συγγενείς των οποίων βρίσκονταν μαζί με τον Αλ. Υψηλάντη, μοιράζονταν αρκετές σημαντικές θέσεις στο διοικητικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τόσο στην Κωνσταντινούπολη όσο και στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Ο φόβος λοιπόν ήταν δικαιολογημένος, αν και λίγοι από αυτούς συνέπραξαν ή έστω γνώριζαν τα σχέδια της Φιλικής Εταιρείας. Ορισμένοι πάντως απομακρύνθηκαν έγκαιρα από την Κωνσταντινούπολη, επιβεβαιώνοντας με τη φυγή τους τις υποψίες των Οθωμανών. Έτσι, κατά το πρώτο δεκαήμερο του Μαρτίου διατάχθηκε να συγκεντρωθούν όλες οι Φαναριώτικες οικογένειες στο Φανάρι, από όπου κι αν διέμεναν.

Ορισμένοι μάλιστα συνελήφθησαν και κάποιοι θανατώθηκαν για παραδειγματισμό. Αν και ο πατριάρχης αφόρισε τον Υψηλάντη, οι ειδήσεις για την κατοποίηση και θανάτωση Μουσουλμάνων στις ηγεμονίες προκάλεσαν πράξεις αντεκδίκησης στην Κωνσταντινούπολη. Παρόλα αυτά, έως τις μέρες εκείνες, γύρω στα τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου 1821, οι πράξεις βίας εναντίων των χριστιανών ήταν περιορισμένης έκτασης. Η είδηση ωστόσο για την κήρυξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα προκάλεσε ένα νέο και

αυτή τη φορά μεγάλης κλίμακας κύμα διώξεων, βιαιοτήτων και θανάτων που με περιόδους ύφεσης και έντασης διήρκησε αρκετούς μήνες.

Στις 10 Απριλίου, ημερομηνία που συνέπεπτε με την Κυριακή του Πάσχα κατά το ορθόδοξο εορτολόγιο, απαγχονίστηκε ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε'. Προηγουμένως είχε παυθεί από τα καθήκοντά του και είχε αντικατασταθεί από άλλο ιεράρχη. Έως τα τέλη Μαΐου εκτελέστηκαν αρκετοί ακόμη ιεράρχες καθώς και επιφανείς Φαναριώτες. Το επόμενο δίμηνο το κρούσμα διωγμών και βιαιοτήτων δεν περιορίστηκαν στους επιφανείς Χριστιανούς, ενώ επεκτάθηκαν στη Σμύρνη και τις άλλες Μικρασιατικές πόλεις καθώς και στην Κύπρο. Τα περιστατικά αυτά και ιδίως ο απαγχονισμός και η διαπόμπευση του πατριάρχη προκάλεσαν την παρέμβαση των μεγάλων Δυνάμεων.

Η Ρωσία χρησιμοποίησε τα περιστατικά αυτά ασκώντας έντονη διπλωματική πίεση στην Υψηλή Πύλη, επικαλούμενη παλιότερες συνθήκες που της αναγνώριζαν το ρόλο της προστάτιδας των Ορθόδοξων Χριστιανών και της θρησκείας τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με τον τρόπο αυτό βρήκε την ευκαιρία να προβάλλει ξανά τις βλέψεις της στα Οθωμανοκρατούμενα Βαλκάνια καθώς και στην Ανατολική Μεσόγειο, περιοχές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτήν.

38. ΙΔΡΥΤΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

38.1. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ

Ο Νικόλαος Σκουφάς καταγόταν από την Ήπειρο, συγκεκριμένα από το Κομπότι της Άρτας. Γεννήθηκε το 1779 και έμαθε τα πρώτα γράμματα στην Άρτα, όπου αρχικά ασχολήθηκε με τη βιοτεχνία σκούφων, απ' όπου πήρε και το όνομά του. Το 1813, ο Σκουφάς βρίσκεται στη Ρωσία, όπου και εγκαθίσταται στην Οδησό, ασκώντας χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία το παλαιό

επάγγελμά του. Με αυτόν τον τρόπο, του δίνεται η ευκαιρία να γνωριστεί με τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο και τον Εμμανουήλ Ξάνθο, μετέπειτα συνιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, γεγονός που πραγματοποιήθηκε το έτος 1815, ύστερα από πρόταση του Σκουφά. Ανέλαβε τη διάδοση και την κατήχηση μελών από το πλήθος των ομογενών της Ρωσίας.

Αρχικά, οι προσπάθειές του δεν ευδοκίμησαν, όσον αφορά τις πόλεις της Μόσχας και της Πετρούπολης, αλλά στη συνέχεια βρήκε ανταπόκριση στην Οδησσό, αρχές του 1816. Στην Οδησσό, ο Νικόλαος Σκουφάς συνεργάζεται με τον Άνθιμο Γαζή, ο οποίος τελικά είχε αναλάβει έναν πολύ αποφασιστικό ρόλο στη διάδοση της Φιλικής Εταιρείας, αναθέτοντάς του τη μύηση κλεφτών και αρματολών της Στερεάς Ελλάδας. Ο ίδιος ανέλαβε να διαδώσει την ιδέα της Φιλικής Εταιρείας στην Πελοπόννησο,

περνώντας για αυτόν ακριβώς το σκοπό από την Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο, η κακή υγεία του δεν του επέτρεψε να ολοκληρώσει την αποστολή του και μέσα σε έναν χρόνο τον οδήγησε στον τάφο. Πέθανε στις 31 Ιουλίου 1818 στο Μέγα Ρεύμα της Κωνσταντινούπολης και ετάφη στον τοπικό ναό των Ταξιαρχών.

38.2. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΞΑΝΘΟΣ

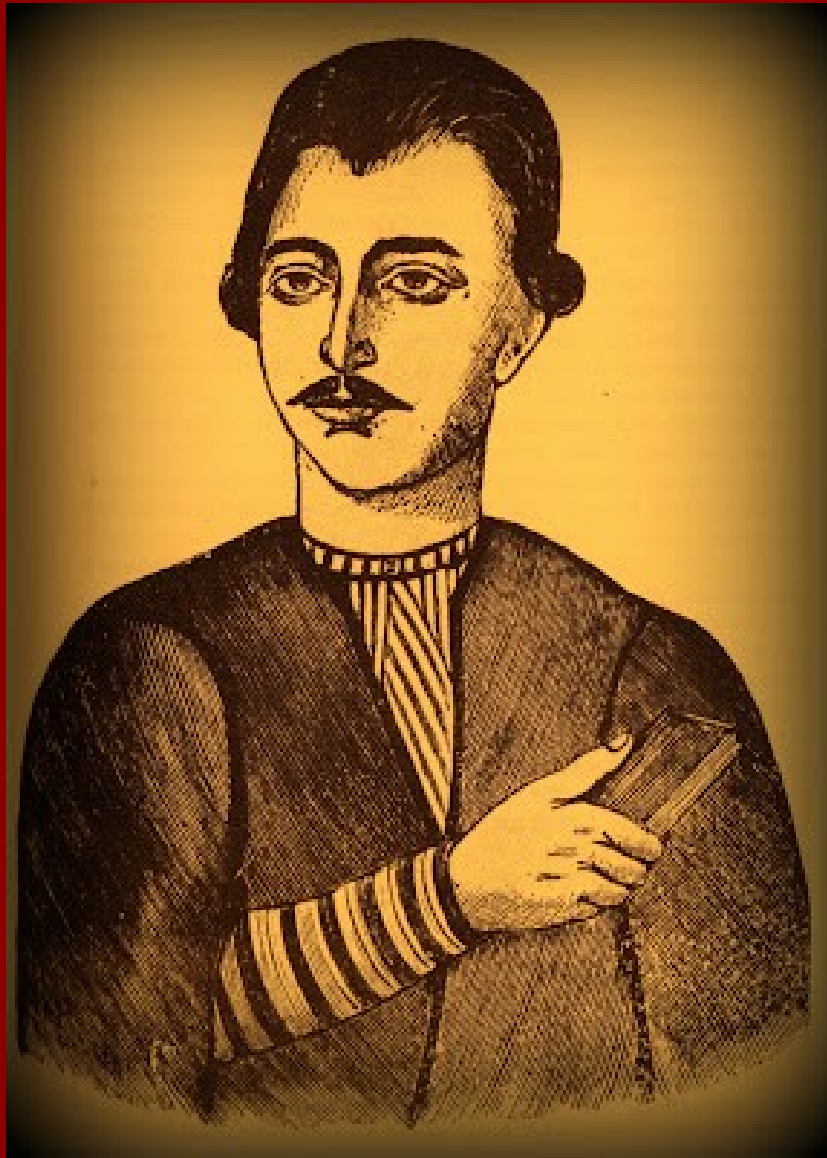
Ο Εμμανουήλ Ξάνθος γεννήθηκε στην Πάτμο το 1772. Εκεί ξεκίνησε τα πρώτα του βήματα και ύστερα από τις μάλλον μέτριες επιδόσεις του στο σχολείο της πατρίδας του, μετανάστευσε στην Ιταλία και συγκεκριμένα στην Τεργέστη, όπου και δούλεψε ως υπάλληλος σε εμπορική επιχείρηση. Το 1810 εγκαταστάθηκε στην Οδησσό, και αφού δούλεψε ως γραμματικός, το 1812 γνωρίζεται με τρεις εμπόρους από τα Γιάννενα και αποφασίζουν να δημιουργήσουν δική τους εμπορική εταιρεία. Κατά το 1813, πραγματοποιεί εμπορικά ταξίδια στην Πρέβεζα, στα Ιωάννινα και στη Λευκάδα.

Επιστρέφοντας στην Οδησσό, ανακοινώνει στους Αθανάσιο Τσακάλωφ και Νικόλαο Σκουφά τις ιδέες του και με τον τρόπο αυτό ιδρύεται η Φιλική Εταιρεία το 1814.

Ο Ξάνθος αναλαμβάνει καθήκοντα ταμιά, γραμματέα ενώ παράλληλα χρησιμοποιείται και ως σύνδεσμος με τα άλλα ηγετικά μέλη, όπως τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο. Το 1818, ο Ξάνθος μεταβαίνει στη Ρωσία, με σκοπό να προτείνει την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας στον Ιωάννη Καποδίστρια, πρόσωπο που οι τρεις ιδρυτές οραματίζονταν ως την «Ανωτάτη Αρχή».

Φτάνει τον Ιανουάριο του 1820 στην Πετρούπολη, όπου και συναντά την άρνηση του Καποδίστρια να αναλάβει την αρχηγία, ο οποίος, γνωρίζοντας τις δυσμενείς συνθήκες που επικρατούσαν στην Ευρώπη έναντι των φιλελευθέρων και εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων των λαών και υπολογίζοντας τις συνέπειες μιας λαϊκής εξέγερσης, προσπάθησε να πείσει τον Ξάνθο για την ανάγκη να

αναβληθούν οι επαναστατικές ενέργειες, ωστόσο έρθουν πιο κατάλληλες περιστάσεις που θα ευνοήσουν την απόπειρα αυτή. Έτσι, ο Ξάνθος προτείνει την αρχηγία της Εταιρείας στον Αλέξανδρο Υψηλάντη.

Πρόσωπο που έχαιρε της εκτίμησης των συμπατριωτών του και που, ως υπασπιστής του τσάρου, θα μπορούσε ίσως να επηρεάσει θετικά τη στάση της Ρωσίας για πιθανή επανάσταση στον Ελλαδικό χώρο, ο οποίος και δέχεται. Από εκείνη τη στιγμή, ο Εμμανουήλ Ξάνθος διατηρεί στενή συνεργασία με τον Υψηλάντη και γίνονται προσπάθειες για το συντονισμό του έργου στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Μετά το τέλος της επαναστάσεως στην περιοχή της Μολδοβλαχίας, ο Ξάνθος μεταβαίνει στην Ιταλία και συνεχίζει προς την Πελοπόννησο, η οποία είχε ήδη επαναστατήσει. Στην περιοχή αυτή θα μείνει ως

το 1826, οπότε και φεύγει για την Αυστρία, προκειμένου να οργανώσει την απόδραση από το Μουγκάτς του Αλέξανδρου Υψηλάντη.

Η επιχείρηση απέτυχε και αναγκάστηκε να φύγει για τη Βλαχία. Άγνωστος παραμένει εκεί ως το 1837, οπότε και παίρνει την απόφαση να επιστρέψει στην Ελλάδα. Δυο χρόνια αργότερα, διορίζεται σε διοικητική θέση στην Ύδρα κι αργότερα στο Ελεγκτικό Συνέδριο, απολύθηκε όμως ύστερα από λίγο καιρό. Έζησε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του σε πλήρη ανέχεια, μάταια αποζητώντας από το Δημόσιο σύνταξη, ή έστω ένα ελάχιστο βοήθημα. Στις 28 Νοεμβρίου 1852 πεθαίνει στην Αθήνα. Προηγουμένως, το 1845, ο Ξάνθος είχε δημοσιεύσει τα «Απομνημονεύματά» του, τα οποία αποτελούν πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την ιστορία της Φιλικής Εταιρείας, καθώς κανείς από τους άλλους δυο πρωτεργάτες, ο Νικόλαος Σκουφάς και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, δεν έτυχε να αφήσουν παραπλήσιας μορφής κείμενο.

38.3. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΩΦ

Ο Αθανάσιος Τσακάλωφ ήταν ηπειρώτης, γεννημένος στα Ιωάννινα. Αναγκάστηκε νέος να εγκαταλείψει την Ελλάδα και να μεταναστεύσει στη Ρωσία στον πατέρα του. Ένα μικρό διάστημα βρέθηκε στο Παρίσι για σπουδές, όπου μάλιστα συμμετείχε στην ίδρυση του «Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου», σωματίου με εκπαιδευτικούς και πατριωτικούς στόχους. Στη συνέχεια μεταβαίνει στη Βιέννη της Αυστρίας, όπου έρχεται σε επαφή με τον Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος ήταν τότε υπουργός Εξωτερικών του Τσάρου. Τελικώς, καταλήγει στη Μόσχα, όπου γνωρίζει το Νικόλαο Σκουφά και θέτει τις βάσεις για τη δημιουργία της Φιλικής Εταιρείας.

Τον Ιούλιο του 1818, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ φτάνει στην Οδησσό, σημαντικό λιμάνι και οργανωμένη Ελληνική παροικία του Ευξείνου Πόντου, όπου και προχωρά σε σημαντικές δραστηριότητες και μεθοδικότερη οργάνωση της Εταιρείας. Κατόπιν ακολούθησε τον Άνθιμο Γαζή, σημαντικότερο μέλος της Φιλικής Εταιρείας, στην Κωνσταντινούπολη, όπου συνεχίζει την κατήχηση νέων μελών, και σε αλλεπάλληλα ταξίδια στη Σμύρνη, στη Μακεδονία, στη Θράκη, φθάνοντας μέχρι και την ανατολική Θεσσαλία. Ένα από τα πρωταρχικά μέλη της Φιλικής Εταιρείας, ο Νικόλαος Γαλάτης, είχε αρχίσει να έχει αποκλίνουσα συμπεριφορά και σύντομα απέκτησε προδοτική διαγωγή,

φροντίζοντας πάντα να ασκεί ένα είδος εκβιασμού στα υπόλοιπα μέλη.

Η απειλή αυτή υποχρέωσε τους επικεφαλής της οργάνωσης να αναθέσουν στον Τσακάλωφ την εξουδετέρωσή του. Σύμφωνα με τη διαταγή αυτή, ο Τσακάλωφ, συνοδευόμενος από το Δημητρόπουλο, παρέλαβε το Γαλάτη και στο ταξίδι τους στην Πελοπόννησο, πλησιάζοντας την Ερμιόνη, τον εκτέλεσαν. Ήταν Νοέμβριος του 1819. Ο Τσακάλωφ αναγκάζεται να δραπετεύσει, καθότι ένοχος για τη δολοφονία, και από τη Μάνη περνάει στην Πίζα της Ιταλίας, όπου και παρέμεινε έως και την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασεως το 1821. Αμέσως μετά την έκρηξη του κινήματος, φτάνει στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, εκεί όπου είχαν ήδη ξεκινήσει οι πρώτες μάχες.

Αναλαμβάνει υπασπιστής του Αλέξανδρου Υψηλάντη στον Ιερό Λόχο και μετά την καταστροφή του Δραγατσανίου κατάφερε να επιστρέψει και να πολεμήσει στην Ελλάδα. Μετά το τέλος της Επανάστασεως και την τελική απελευθέρωση της Ελλάδας από τον Τουρκικό ζυγό, την περίοδο του πρώτου κυβερνήτη της χώρας, του Ιωάννη Καποδίστρια, ο Τσακάλωφ υπηρέτησε στο στρατιωτικό λογιστικό του Γενικού Φροντιστηρίου και εμφανίστηκε ως πληρεξούσιος στην Εθνοσυνέλευση του Άργους. Το 1832 εγκατέλειψε οριστικώς την Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στη Ρωσία, στη Μόσχα, όπου και πέθανε τελείως λησμονημένος από το επίσημο Ελληνικό κράτος

39. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τρεις Έλληνες -άσημοι κατά τους ιστορικούς-, που συναντήθηκαν το θέρους τού 1814 στην Οδησσό, είχαν την έμπνευση να αποφασίσουν και να επιχειρήσουν τη σύσταση Εταιρείας μυστικής και «να εισάξωσιν εις αυτήν όλους τους εκλεκτούς και ανδρείους των ομογενών, διά να ενεργήσωσι μόνοι των, ό,τι ματαίως και προ πολλού χρόνου ήλπιζον από την φιλανθρωπίαν των χριστιανών Βασιλέων».

Η Φιλική Εταιρεία ιδρύθηκε το 1814 και συμβολικά ορίστηκε η

14η Σεπτεμβρίου, επέτειος της Υψώσεως τού Τιμίου Σταυρού, ως ημέρα ιδρύσεώς της. Αναπτύχθηκε με βραδύ ρυθμό αρχικά και με ταχύτητα από το 1818 και ύστερα.

Οι τρεις ιδρυτές της ήταν ο Νικόλαος Σκουφάς από το Κομπότι τής Άρτας, ο Εμμανουήλ Ξάνθος από την Πάτμο και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ από τα Ιωάννινα, εμπορευόμενοι και οι τρεις. Ποιος από τους τρεις είχε πρώτος την ιδέα δεν είναι γνωστό ούτε εξακριβώνεται. Ο Ξάνθος, ο μόνος που άφησε απομνημονεύματα, δηλώνει ότι αυτός είναι εκείνος που παρακίνησε τον Σκουφά, αλλά είναι επίσης βέβαιο ότι «ο Σκουφάς πρώτος διέγραψε επί χάρτου σχέδιο περί Εταιρείας» όπως ο ίδιος ο Ξάνθος δηλώνει. Το πιθανότερο είναι ότι το καλοκαίρι τού 1814 στην Οδησό οι τρεις φίλοι περιορίστηκαν σε σκέψεις, συνεισφέροντας ο καθένας με τον τρόπο του για τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Ο Ξάνθος είχε την προγενέστερη γνώση από τον Τεκτονισμό για την κατήχηση και τους βαθμούς, ο Τσακάλωφ είχε πείρα από τον οργανισμό του Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου για τα συμβολικά γράμματα και τα δακτυλίδια αλλά ο Σκουφάς με το οργανωτικό τον πνεύμα και την ευρύτητα που τον διέκρινε ανέλαβε να διατυπώσει το πρώτο σχέδιο τής Φιλικής Εταιρείας. Τα όσα είχαν συμβεί με τον Ρήγα Βελεστινλή και τον Ενθύμιο Βλαχάβα παρακινούσαν τους αρχηγούς να τηρήσουν τη μυστικότητα τής Αρχής. Ακόμα διαμόρφωσαν τη στερεά αντίληψη ότι για την επιτυχία τού σκοπού έπρεπε να βασιστούν στις εθνικές δυνάμεις, γι' αυτό δεν μυήθηκαν ποτέ ξένοι αλλά μόνο Έλληνες.

Η Φιλική Εταιρεία παρουσιαζόταν ως ναός στον οποίο με Θρησκευτική κατάνυξη γινόταν εισδοχή νέων μελών «για την Πίστη και την Πατρίδα». Η δύναμη τής Εταιρείας βασιζόταν στη μυστικότητα τής Αρχής, που με τη φαντασία αποχτούσε ακόμα μεγαλύτερο κύρος. Υπήρχε τυφλή υπακοή, εχεμύθεια και επιβολή τής αόρατης Αρχής. Οι φιλικοί αναφέρονταν σε κάποια «Αόρατη Αρχή» της οποίας τη συγκρότηση σκόπιμα απέφευγαν να κατονομάσουν κι άφηναν να εννοηθεί ότι ισχυρά πρόσωπα κατευθύνουν την Εταιρεία κι ότι κάποια μεγάλη δύναμη την

προστατεύει. Καθιέρωσαν μυσταγωγική διαδικασία για τη μύηση νέων μελών που καλούνταν να ορκιστούν τυφλή αφοσίωση και απόλυτη εχεμύθεια.

Παραβίαση του όρκου επέσυρε το θάνατο, ενώ και η γενικότερη επικοινωνία των μελών της Εταιρείας ακολούθησε όλους τους κανόνες μυστικότητας (ψευδώνυμα, μυστικό κρυπτογραφικό αλφάβητο, συνθηματικές λέξεις αμοιβαίας αναγνώρισης κ.α.). Τα μέλη τής Φιλικής δεν συσκέπτονταν και δεν οργανώνονταν σε στοές όπως στον Τεκτονισμό. Αντίθετα ακολουθούσαν το σύστημα διαδόσεως τού Χριστιανισμού, με Αποστόλους που ορίζονταν από τη μυστική Αρχή για την κάθε περιοχή τού Ελληνισμού.

Η διάρθρωση τής Εταιρείας στηρίχθηκε στο παλαιό έθιμο τής αδελφοποίησης που δεν κινούσε υποψίες στην Οθωμανική Διοίκηση Αδελφοποίητοι (όσοι ήταν αγράμματοι) και Συστημένοι (εκείνοι που γνώριζαν γράμματα) αποτελούσαν τις δύο πρώτες βαθμίδες που μάθαιναν μόνο ότι υπάρχει μία Εταιρεία μυστική που φροντίζει «υπέρ τού καλού τού Έθνους και αν ο Θεός το συγχωρήσει, την ελευθερία του». Κύριο όργανο διαδόσεως τής Φιλικής ήταν το μέλος που είχε τον βαθμό τού ιερέως. Η εισδοχή γινόταν ύστερα από προσεκτική επιλογή, γιατί μόνο αυτοί είχαν το δικαίωμα κατηχήσεως και από αυτούς ορίζονταν οι Απόστολοι. Υπήρχε ακόμα ο βαθμός τού Ποιμένος και τού Αρχιποιμένος για τα μέλη τής Αρχής.

Αργότερα, προστέθηκαν οι βαθμοί των Αφιερωμένων και των Αρχηγών των Αφιερωμένων, για τους οπλοφόρους και τους οπλαρχηγούς. Ύστερα από την κατήχησή του, ο νέος φιλικός, γονυπετής έδινε τον όρκο με το δεξί χέρι στο Ευαγγέλιο ενώ με το αριστερό κρατούσε ένα κερί. Ακολουθούσε η καθιέρωση και ο κατηχητής έδινε στον νέο αδελφό το «εφοδιαστικό» του. Ο σχεδόν απαίδευτος Σκουφάς έβλεπε γύρω τον ένα μεγάλο Εθνικό Επιτελείο, διεσπαρμένο όχι μόνο στην υπόδουλη χώρα, αλλά και στην Ευρώπη. Δεν υπήρχαν μόνο δάσκαλοι και λόγιοι αλλά και έμποροι και στόλος εμπορικός. Υπήρχε ανεπτυγμένο κοινοτικό σύστημα και ισχυρό ιερατείο και εκκλησία.

Υπήρχαν στρατιωτικοί και έμπειροι ναυτικοί, αλλά και διπλωμάτες "Έλληνες στην Κωνσταντινούπολη και την Ευρώπη. Στη συμμετοχή όλων αυτών των δυνάμεων στήριζε ο Σκουφάς την ευόδωση των υψηλών στόχων τής απελευθέρωσης τού Γένους. Από το Πάσχα τού 1818, που ο Σκουφάς κατέβηκε από την Οδησό στην Κωνσταντινούπολη και συναντήθηκε εκ νέου με τον Ξάνθο, αρχίζει ουσιαστικά η μεγάλη ανάπτυξη τής Φιλικής Εταιρείας. Ο Σκουφάς όμως αφού κατάρτισε τον κατάλογο των Δώδεκα Αποστόλων, τους οποίους προόριζε να κατηχήσουν ολόκληρο τον Ελληνισμό, απεβίωσε.

Μετά τον θάνατό του, με πρόταση τού Ξάνθου, έγινε εισδοχή στην Αρχή τού μεγαλεμπόρου τής Κωνσταντινουπόλεως Παναγιώτη Σέκερη, ο οποίος έκτοτε με τη σύνεση και την τόλμη αλλά και την αυταπάρνηση που τον διέκριναν κατέστη ο πραγματικός διάδοχος τού Σκουφά. Και θα παραμείνει έως το τέλος μόνος στο κέντρο τής οργάνωσης, στην Κωνσταντινούπολη, καλύπτοντας συγχρόνως τα έξοδα. Ο Σέκερης με ευχαρίστηση έβλεπε την εξάπλωση τής Εταιρείας, αλλά συγχρόνως με δέος παρατηρούσε τις μεγάλες απαιτήσεις από παντού. Στην απελπισία του κατέφυγε στον Πατριάρχη με τον οποίο γνωριζόταν από παλαιότερα χρόνια.

Ο Γρηγόριος σκέφθηκε μια ολόκληρη νύκτα και την επομένη

μήνυσε στον Σέκερη να μην απελπίζεται γιατί «εφωτίσθη παρά Θεού». Συστήθηκε λοιπόν τότε με εγκύκλιο τού Πατριάρχου το «**Κιβώτιο τού Ελέους**». Προβλεπόταν το 1/3 των εισφορών να διατίθεται για τους πτωχούς τής Κωνσταντινουπόλεως αδιακρίτως εθνότητας και τα 2/3 να φυλάττονται «διά την παρά Θεού ορισθείσαν ώραν». Η μεγάλη όμως εξάπλωση τής Εταιρείας και ο κίνδυνος αποκαλύψεως οδήγησε στην ανάγκη να αναζητηθεί Αρχηγός. Τον Σεπτέμβριο 1818 η μυστική Αρχή, και συγκεκριμένα όσοι από τους Αρχηγούς βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, ο Ξάνθος, ο Τσακάλωφ, ο Αναγνωστόπουλος και ο Π. Σέκερης, έκριναν ότι οι συνθήκες είχαν ωριμάσει.

Συνυπέγραψαν το περίφημο «Υποχρεωτικόν», που φέρει ως επικεφαλίδα το «Αγαθή τύχη», το οποίο θα υπέγραφαν και οι λοιποί απόντες συναρχηγοί. Με αυτό το κείμενο που είναι και το πρώτο επίσημο έγγραφο τής Φιλικής Εταιρείας, καθοριζόταν ο σταθερός ρόλος τού Παν. Σέκερη στο Κέντρο, στην Κωνσταντινούπολη, και συγχρόνως ανέθεταν στον Ξάνθο «να υπάγει εις αντάμωσιν τού Κόμητος Ιωάννου, να του φανερώσει την Αρχήν και να του προσφέρει την Αρχηγίαν». Ο Ξάνθος αφού μετέβη πρώτα στο Πήλιο και συνάντησε τον Άνθιμο Γαζή από τον οποίο έλαβε συστατική επιστολή για τον Καποδίστρια, επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και 19 Φεβρουαρίου 1819 αναχώρησε για την Πετρούπολη.

Κατά τον χρόνο όμως που ο Ξάνθος έφθασε στη Ρωσία, ο Καποδίστριας απουσίαζε και αναγκαστικά ανέμεινε επί έτος την επιστροφή του. Η πρώτη συνάντηση τού Ξάνθου με τον Καποδίστρια πραγματοποιήθηκε τις τελευταίες ημέρες τού Ιανουαρίου 1820 και όλοι περίμεναν με ανυπομονησία την δεύτερη και οριστική. Ο Ξάνθος σύμφωνα με την εντολή των συναρχηγών ενεχείρισε το γράμμα τού Γαζή στον Καποδίστρια, φανέρωσε όλο το σύστημα τής Εταιρείας, τους Αρχηγούς, τον πολλαπλασιασμό των μελών και την έκταση τής Εταιρείας και ότι «**ζητούν αυτόν να διευθύνει ως Αρχηγός την κίνηση τού Έθνους**».

Η καλή υποδοχή τού Ξάνθου από τον Καποδίστρια κατά την

πρώτη συνάντηση είχε γεννήσει πολλές ελπίδες. Η άρνησή του όμως να δεχθεί την Αρχηγία τού κινήματος έφερε τον Ξάνθο σε δύσκολη θέση. Εκεί όπου είχαν φθάσει τα πράγματα «δεν ήταν δυνατόν η υπόθεσις να μείνει ανενέργητος». Εστράφη λοιπόν ο Ξάνθος προς τον Αλέξ. Υψηλάντη, ο οποίος με ενθουσιασμό αποδέχτηκε την Αρχηγία. Ο Αλέξ. Υψηλάντης δεν συνυπέγραψε το «συμφωνητικό» τής 22ας Σεπτεμβρίου 1818, αλλά αποδέχτηκε την πρόταση τής Αρχής να αναλάβει την αρχηγία τής Εταιρείας. που επισφραγίστηκε με πρακτικό τής 12ης Απριλίου 1820 που υπέγραψαν ο Αλέξ. Υψηλάντης, ο Ιωάννης Μάνος και ο Εμμ. Ξάνθος

Για την προετοιμασία τού εγχειρήματος ενισχύθηκαν οι εφορίες και δόθηκαν οδηγίες για τη συλλογή χρημάτων. Συστήθηκε η Φιλογεννική Κάσσα στη Μόσχα και ελήφθη πρόνοια για τη σύσταση Κεντρικής Εθνικής Κάσσας στην Κωνσταντινούπολη. Ο Υψηλάντης από την Πετρούπολη διευθύνθηκε στη Μόσχα και στο Κίεβο και από εκεί στην Οδησό, «την όλως Ελληνικήν», συνοδευόμενος από φιλικούς. Παράλληλα, ο Υψηλάντης ασχολήθηκε με την κατάρτιση τού «Σχεδίου Γενικού» για τον επικείμενο αγώνα. Στο Ισμαήλι, σε συνάντηση με τους κυριότερους φιλικούς, Περραιβό, Ξάνθο, Δίκαιο κ.ά., αποφασίστηκε η ταχεία έναρξη τής επανάστασης από τη Μάνη όπου Θα κατέβαινε ο Υψηλάντης μέσω Τεργέστης.

Συντάχτηκαν πι απαραίτητες προκηρύξεις (8 Οκτωβρίου 1820) προς τους Αρχιερείς και Προύχοντες τού Γένους και απεστάλησαν με Αποστόλους στη Ρούμελη, στον Μοριά και στα Νησιά.

Από το Ισμαήλι ο Υψηλάντης μετέβη στο Κισνόβι. Εκεί όμως, μετά λίγες ημέρες (24 Οκτωβρίου), απρόοπτα, μετέβαλα γνώμη αποφασίζοντας την έναρξη τής Επαναστάσεως από το Ιάσι. Οι λόγοι τής αλλαγής φαίνεται να ήταν ειδήσεις από την Κωνσταντινούπολη και την Ελλάδα αλλά και ειδήσεις από Βιέννη ότι δεν θα συγχωρούσαν διάβαση τού Υψηλάντη διά Τεργέστης. Η προσχώρηση στην Εταιρεία τού Ηγεμόνα τής Μολδαβίας Μιχ. Σούτσου επηρέασε αναμφισβήτητα τη νέα απόφαση.

Από τους Αποστόλους που κινήθηκαν για την Ελλάδα, ο Γρηγόριος Δικαίως πέρασε από την Κωνσταντινούπολη έλαβε συστατικά γράμματα από τον Πατριάρχη και τον τίτλο τού Έξαρχου για την Πελοπόννησο. πέρασε από τις Κυδωνιές, φρόντισε για πυρομαχικά στη Σμύρνη και έφθασε στην Ύδρα και την Πελοπόννησο. Η Συνέλευση των Προκρίτων και Αρχιερέων στη Βοστίτσα, στο τέλος Ιανουαρίου, είναι έργο δικό του. Ο Χριστόφορος Περραιβός μέσω Κωνσταντινουπόλεως και Ύδρας έφθασε στη Μάνη με υποσχέσεις στον Πετρόμπεη και από εκεί κίνησε για το Σούλι. Τις ίδιες μέρες έφθανε και ο Κολοκοτρώνης μυστικά στη Μάνη φιλοξενούμενος από τον Μουρτζίνο.

Ο Δημ. Θέμελης εφοδιάστηκε με συστατικά από τον Μεγ. Διερμηνέα τού Στόλου Νικ. Μουρούζη, γράμματα προς τους Προεστούς των Νήσων και γράμματα τού Πατριάρχου Γρηγορίου προς τους Αρχιερείς των Νήσων. Συγχρόνως, ο Γεώργιος Αινιάν ξεκινούσε από την Κωνσταντινούπολη εφοδιασμένος με γράμματα τού Μεγάλου Διερμηνέα τής Πύλης Κωνστ. Μουρούζη για τους καπετάνιους και προεστούς τής Ρούμελης. Στη Μακεδονία κατευθύνθηκε ο Δημ. Ύπατρος, προς τη Σερβία ο Αριστείδης Παππάς και στα Μαδεμοχώρια τής Χαλκιδικής ο Εμμαν. Παππάς. Άλλοι κινήθηκαν στις Ηγεμονίες και ο Ξάνθος στο Ισμαήλι.

Η σύλληψη όμως και ο φόνος τού Δημ. Ύπατρου στη Νάουσα και του Αριστεΐδη Παππά που κατευθύνονταν στη Σερβία και ο κίνδυνος αποκαλύψεως τού εγχειρήματος επίσπευσαν την έξοδο του Αλ. Υψηλάντη, που διέβη τον Γρούθο στις 22 Φεβρουαρίου συνοδευόμενος από τους αδελφούς του Νικόλαο και Γεώργιο, τον Γεώργιο Καντακουζηνό και άλλους και έφθασε στο Ιάσιο, όπου έγινε δεκτός με τιμές.

Το έργο τής Φιλικής Εταιρείας είχε ουσιαστικά τελειώσει. Αν και η γενναία πρωτοβουλία τού Αλ. Υψηλάντη δεν έφερε καρπούς στις Ηγεμονίες, στην Πελοπόννησο και την υπόλοιπη Ελλάδα, το πνεύμα τής Φιλικής Εταιρείας που διαδόθηκε στο Πανελλήνιο και σε όλες τις τάξεις, τον κλήρο, τους προκρίτους, τους εμπόρους, τους αρματολούς και τους ναυτικούς, τους λόγιους

και τον απλό λαό, έγινε η κινητήρια δύναμη που ώθησε σύσσωμο το Έθνος στην Επανάσταση τού 1821 για την ελευθερία του.

40. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

3A B8 8786N B3A 6W55EA3A A8B303NA.

177. 4n2300878 3w09n7 7353487 44 n7300378 3a 637 n0n937
 63a 735343a W6w03na 40 2a 637 39w0nag3a37 637 6w0n537
 3w0087 637 4537a37337 637 7404n7 7363603i 6iabn437 n98
 A90610a 8a 2w0687 39w0nag3ab37 63a 43406575na 63a 9n2
 -60342a 4n63d02476n 40 30482076n 9n006E AW. — 07 63
 9353 679n6303n 63 704n 096n N37iabi 6i 348abi 9086i 06ia
 637 7353487. —

ΠΗΓΕΣ :

(1) :

http://www.army.gr/files/File/epitheorisi/200802_%CE%97%20%CE%A6%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%99%CE%A1%CE%95%CE%99%CE%91.pdf

(2) :

<http://www.enromiosini.gr/wp-content/files/2014/04/%CE%A6%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%99%CE%A1%CE%95%CE%99%CE%91.pdf>

(3) :

<http://www.eaas.gr/sites/default/files/images/kragkaris/articles/omilia%20gia%20Skoufa%20-par.%20Artas.pdf>

(4) :

http://2dim-papag.att.sch.gr/filanagnosia_2013_14/to_mistiko_twn_filikwn/filiki_etairia_alles_organvseis.pdf

(5) :

<http://users.uoa.gr/~atabaki/Diaphotismos.pdf>

(6) :

http://www.academia.edu/4428707/%CE%A6%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%A5%CF%88%CE%B7%CE%BB%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CE%B1_%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%9A%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%B3%CE%B9%CE%B1_%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7_%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%BF%CE%B9_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CF%8E%CE%BA%CF%84%CE%B5%CF%82

(7) :

http://www.ediamme.edc.uoc.gr/ellinoglossi/images/ebooks/stoixeia_politismou/trigones_istories/trigones_istories.pdf

(8) :

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=552666>

(9) :

<http://blacksea.ehw.gr/forms/filePage.aspx?lemmalid=11106>

(10) :

http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/index.html?subpoint=106#prettyPhoto

(11) :

<http://fabfour8.blogspot.gr/>

(12) :

http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t34/t34_04.htm

(13) :

http://greekworldhistory.blogspot.gr/2016/11/blog-post_19.html